

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Institut mezioborových studií

Dnešní česká mládež a pedagogický vliv Jaroslava Foglara

MAGISTERSKÁ PRÁCE

vedoucí práce:

PhDr. et. Mgr. Antonín Dolák, Ph.D.

vypracoval:

Bc. Milan Pokorný

Brno 2010

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „**Dnešní česká mládež a pedagogický vliv Jaroslava Foglara**“ zpracoval samostatně s použitím literatury uvedené v seznamu použitých pramenů a literatury, který je součástí této diplomové práce. Elektronická a tištěná verze diplomové práce jsou totožné.

V Brně dne 27. března 2010

.....

Bc. Milan Pokorný

Děkuji panu **PhDr. et. Mgr. Antonínu Dolákovi, Ph.D.** za velmi užitečnou metodickou pomoc, kterou mi poskytnul při zpracování mé diplomové práce.

.....

Bc. Milan Pokorný

OBSAH	1
Úvod	2
1. Vliv ideálů skautingu na Jaroslava Foglara	4
1.1 Skauting, jeho počátky a rozvoj	4
1.2 Junák - Český skaut	7
1.3 Dílčí závěr	9
2. Jaroslav Foglar - redaktor a skautský vůdce	10
2.1 Redaktor časopisů pro mládež	12
2.2 Čtenářské kluby Jaroslava Foglara	13
2.3 Dílčí závěr	23
3. Jaroslav Foglar - pedagog a spisovatel	24
3.1 Pedagogicko - psychologické působení Jaroslava Foglara na mládež	32
3.2 Soudobé hodnocení tvorby Jaroslava Foglara	34
3.3 Dílčí závěr	37
4. Volný čas dětí a mládeže 21. století	39
4.1 Budoucnost Foglarových idejí v kontextu dnešní doby	47
4.2 Empirická část	54
4.2.1 Průzkum znalosti a ovlivnění četbou knih Jaroslava Foglara	60
4.2.2 Dílčí závěr	69
Závěr	71
Resumé	72
Anotace a klíčová slova	73
Literatura a informační zdroje	74
Odkazový a poznámkový aparát	76
Seznam příloh	84

Úvod:

Již ze samého názvu mé diplomové práce „*Dnešní česká mládež a pedagogický vliv Jaroslava Foglara*“ bude zcela jistě většině čtenářů jasné, co je jejím obsahem.

Cílem mé **diplomové práce** je analýza stavu dnešní české mládeže z pohledu jejího vnímání a plnění ideálů a hodnot spisovatele Jaroslava Foglara. Hlavní těžiště práce spočívá v rozboru Foglarova díla a rozboru dobové i současné pedagogické a skautsko-pedagogické literatury. Nové objektivní informace z této oblasti i verifikaci vlastních, na základě rozboru a studia výše uvedené literatury vytvořených hypotéz, přináší empirická část této práce.

Hlavním **důvodem** pro výběr tohoto téma byla snaha o zmapování aktuální situace v oblasti znalosti, faktického vnímání, ale i plnění morálního odkazu spisovatele Jaroslava Foglara dnešní mládeží. Významný vliv však měla i skutečnost, že jsem v dětství patřil mezi čtenáře Foglarovy beletrie a stále jsem vnitřně přesvědčen, že mravní hodnoty a poselství prostupující celou tvorbou Jaroslava Foglara mají i v dnešní moderní době internetu svůj velký význam a mohou dokonce i mládeži jednadvacátého století co říci a nabídnout.

Praktickým přínosem této práce je získání aktuálních informací. Na základě potvrzení či vyvrácení stanovených hypotéz, můžeme následně vyvodit reálné **závěry**, které **mohou v praxi ovlivnit například změnu či obsahovou úpravu školní edukativní náplně nebo realizovat opatření, která by znamenala přínos při výchovném působení pedagogů volného času, ale i přínos pro všechny, jenž se věnují výchově dětí a mládeže.** Pro účely interpretace jsem zvolil strukturované **rozložení práce do čtyř kapitol:**

V **první kapitole** jsem se zaměřil na Skauting, jeho počátky a rozvoj. Myslím si, že právě tato organizace, jejíž ideje vedly profesora A. B. Svojsíka k založení českého Junáka, byla základním motivem celé tvorby Jaroslava Foglara. Náplň **druhé kapitoly** odráží redaktorskou část tvorby Jaroslava Foglara a poukazuje na jeho originální způsob pedagogického ovlivňování mladé generace prostřednictvím čtenářských klubů. **Třetí kapitola** je věnována knižní tvorbě spisovatele Jaroslava Foglara, jeho myšlenkám a ideálům, kterými si tento spisovatel prostřednictvím poutavé beletrie dokázal získat tisíce mladých čtenářů několika generací.

Ve **čtvrté kapitole** jsem nastínil různá specifika života současné mládeže 21. století. Zajímavým je rozbor budoucnosti Foglarových idejí v kontextu dnešní doby a posouzení názorů na tuto tematiku prostřednictvím průzkumů oblíbenosti tohoto spisovatele.

Stěžejní **praktickou částí čtvrté kapitoly** je však vlastní průzkum, který jsem uskutečnil v září 2009 v ZŠ Hany Benešové v Borech a také v ZŠ Jasanová 2 v Brně - Jundrově.

Úkolem empirické části diplomové práce bylo na průzkumu provedeném mezi mládeží zjistit, jak zná spisovatele Jaroslava Foglara a jeho dílo. Jak jsou klasické Foglarem propagované hodnoty, jako čestnost, slušnost, pevný slib a přátelství, dnešní mládeží respektovány a plněny a zároveň zjistit, zda četba této beletrie má vliv na českou mládež a způsob trávení jejího volného času.

Průzkum byl realizován **metodou dotazníku** a to po předchozím podrobném studiu Foglarova díla, dobové i současné pedagogické a skautsko-pedagogické literatury a také po kvalitativní analýze myšlenkového rozčlenění poznávaného celku informací, za účelem hlubšího poznání jeho jednotlivých částí a souvislostí mezi nimi.

Respondenty mého **průzkumu** provedeného metodou dotazníku byli žáci pátých až devátých tříd ve věku 10 až 14 roků obou výše uvedených škol. Možnost zobecnění takto získaných poznatků má však i jistá omezení vyplývající z relativně malého počtu respondentů.

* * *

1. Vliv ideálů skautingu na Jaroslava Foglara

Již od počátku 19. století byla veřejností stále více pocíťována společenská potřeba přirozené a smysluplné výchovy, užšího přimknutí k přírodě a tím přiblížení vzdělávání reálnému životu. Významnou úlohu zde sehráli již Jan Ámos Komenský (1592 - 1670), Jean Jacques Rousseau (1712 - 1778), Johann Heinrich Pestalozzi (1746 - 1827), Henry David Thoreau (1817 - 1862) nebo Kurt Hahn (1889 - 1974).

Důvodem byl postupně vzrůstající se úpadek tělesné i duševní zdatnosti. Pokračovatelem jejich myšlenek se později stal také pedagog, přírodovědec, spisovatel, lovec a malíř Ernest Thompson Seton (1860 - 1946), pozdější zakladatel hnutí Woodcraft Indians.^{1/}

Organizace Woodcraft Indians byla předchůdcem skautského hnutí v Americe. Vznikla v roce 1902 a vychází z filozofie výchovy amerického filosofa a propagátora návratu k přírodě H. D. Thoreaua. Vedla mladíky bez ohledu na jejich sociální původ k poznávání a lásce k přírodě, jako základu zdravého života. Propagátorem Woodcraft oddílů u nás, se stal středoškolský profesor Miloš Seifert (1887 - 1941), který napsal příručku „Přírodou k čistému lidství“ a oddíly spojil do organizace nazvané Obec psohlavců (vznik r. 1915), která následně v roce 1924 změnila svůj název na Československá liga lesní moudrosti.^{2/}

* * *

1.1 Skauting, jeho počátky a rozvoj

Setonovy myšlenky Woodcraftu se brzo chopil britský generál sir Robert Baden Powell (1857 - 1941), který v roce 1907 založil v Anglii hnutí „Skaut“. Nebyl to jen voják a vynikající důstojník, ale také bystrý psycholog a pedagog.

Baden Powellovo pojetí budoucí organizace Skaut bylo vnímáno poněkud odlišně, než pojetí pedagoga a spisovatele Ernesta Thompsona Setona. Rozdíly vyplývaly z historie vzniku, která se v případě Baden Powella začala odvíjet v Jižní Africe, městečku Mafekingu, v období koloniální války Anglie s Bury. Tehdy v britské armádě začali vypomáhat mladí chlapci. Neúčastnili bojů, ale zastávali místo posílů a zvěděů. Zde se také zrodil název „Skaut“, který byl později významově vnímán spíše jako „zvěd nových informací“ o přírodě a životě v obecném duchu.^{3/}

Powellův model Skautingu tedy vycházel ze Setonova modelu, od něhož přejímal poznání a lásku k přírodě. Čerpal ovšem i z vojenských tradic a válečných zkušeností tohoto válečného veterána. Vzor chování viděl Robert Baden Powell především v rytířském jednání japonských samurajů, které kladl svým junákům za vzor. Však také heslo „Buď připraven“ má právě zde svůj původ.^{4/}

Je nutné zdůraznit, že obě osobnosti tohoto směru organizování mládeže se vždy distancovaly od její militarizace, jako obsahové náplně hnutí Skaut. Sám Robert Baden Powell prohlásil:

„Není militaristického ducha ve skautování. Skauting zahrnuje vlastnosti osadních hraničářů, zejména pokud se týkají všestranné obratnosti, spoléhání na sebe sama a mnoha jiných vlastností, které činí z nich muže mezi muži. Naším účelem je vychovat z hochů mladé zálesáky a nikoliv napodobovat vojáky“.^{5/}

Robert Baden Powell pravidelně organizoval pro mladé skauty tábory a junácké družiny, ve kterých se chlapci učili prostřednictvím poutavých her znalosti přírody, čestnému jednání a fyzickému utužování zdraví. Robert Baden Powell řekl, že jeho nejvyšším cílem je podporování intelektuálních, morálních a fyzických sil mládeže. Byl si však zároveň vědom toho, že pouze poučování mládež nenadchne a neupoutá. Proto pro přijetí hochů do skautské skupiny zavedl různé obřady a rituály po vzoru starých indiánských tradic.

Důležitým prvkem se zde staly porady a rozhovory konané v prostředí táborových ohňů, které celé sváteční situaci dodávaly zvláštní pozornosti i vážnosti, ale i stejné oblečení (uniformy) pro všechny chlapce bez ohledu na jejich třídní původ.

Velkým přínosem skautingu byla snaha o využití všech dostupných výsledků společenských věd ve výchově člověka. Především plně doceňoval zvláštnosti jednotlivých věkových období. Byla vypracována celá škála různých „odborných zkoušek“, jejichž skládáním mohl každý člen organizace úměrně svému věku postupovat na výkonnostním žebříčku v kolektivu svých kamarádů.

Generál Robert Baden Powell správně odhadl v jakém prostředí jsou chlapci nejpřístupnější jeho výchovným snahám. Důležité bylo vyzdvižení úlohy skautské družiny. Jednalo se o skupiny o maximálním počtu patnácti hochů. V čele skupiny stál chlapec, který měl vhodné vůdcovské schopnosti a zejména kladné charakterové vlastnosti. Tento malý počet členů skupiny zaručoval potřebné sepětí mezi jednotlivými členy oddílu nebo skupiny. Bylo správně odhadnuto, že nejvyšším citem mladého jedince v předpubertálním věku je přátelství, které se právě v takovém kolektivu mohlo rychle rozvinout. Díky malému počtu osob zde byla také usnadněna identifikace uvnitř skupiny a upevněn pocit sounáležitosti.

Rovněž byla správně odhadnuta potřeba hochů v podobě reálného hrdinského vzoru. Tímto vzorem se mohl stát třeba vedoucí oddílu, který nebyl příliš věkově vzdálený od věku chlapců a který měl správné pedagogické schopnosti a všestranný rozhled.

Účinnost skautské výchovy umocňovala skutečnost, že tato organizace pracovala s řadou atraktivních metod, které nemohly být pro svoji povahu využity téměř nikým jiným. Pobyt v přírodě spojený s užíváním indiánské symboliky a zvláštních pozdravů, přitažlivými hrami a dalšími prvky zvyšoval v očích hochů atraktivitu organizace.

„Za první rok světového skautingu je považován rok 1907, kdy Robert Baden Powell uskutečnil první skautský tábor. O rok později byla vydána kniha Skauting pro chlapce „Scouting for Boys“ a následně byla přeložena do 35 jazyků. Na jejím základě vznikla organizace Boys Scout. V roce 1908 začal vycházet odborný metodický časopis pro skauty a skautské vůdce s názvem The Scout. V roce 1920 je v Londýně uspořádáno první mezinárodní skautské setkání - Jamboree.“^{6/}

„Po prvních úspěších skautingu vzniklo dokonce i obdobné hnutí pro výchovu dívek (rok 1909). Tato organizace vystupovala pod názvem „Girl guides“ a v jejím čele stála Agens Baden Powellová, která vydala společně se zakladatelem skautingu chlapecké dílo: „The Official Handbook for Girl Guides“.^{7/}

Z Anglie se tak skauting rychle rozšířil do ostatních států téměř všech dílů světa. První bylo Německo, za ním následovala Belgie, Holandsko, Rusko, Itálie, Polsko, Francie, Švédsko, Rusko a Čína. Ve Spojených státech Severoamerických měl již skauting díky Setonovým Woodcraft Indians půdu upravenou.

I přes rychlé rozšíření nezměnil skauting svoji tvář. Cíle a prostředky zůstaly téměř nezměněny, jen forma provádění a duch organizací byl mnohdy různý. Například v Německu, Rusku a Polsku zdomácnělo zaměření vojenské a naopak v Americe měla tato mládežnické organizace spíše náboženské zaměření.

Těžko posoudit, kdo měl o prvotní rozvoj skautingu větší zásluhy, zda Ernest Thompson Seton či Robert Baden Powell. Jisté však je, že ona romantičnost, poetičnost a láska k přírodě, jsou především zásluhou Setonovou, kdežto pořádek, kázeň a organizace, jsou zase dílem Powellovým, obou výborných psychologů a pedagogů.^{8/}

* * *

1.2 Junák - Český skaut

V Čechách myšlenka skautingu zaujala profesora Antonína Benjamina Svojsíka (1876 - 1938), který s velkým zaujetím přeložil slavnou Baden Powellovu knihu „Scouting for Boys“. Hojně užívaný termín „Skauting“ však přeložil do českého výrazu „Junáctví“ a vážně uvažoval také o názvu Chodové. Náplň Junáctví neredukoval pouze na sport a táboření, ale včlenil ho do všech životních oblastí, od vlastenectví až po zdvořilost.

V té době ovládala český sport organizace Sokol a její vztah ke skautingu byl velmi rozporuplný. Řádná a systematická sokolská cvičení měla daleko ke skautskému táboření ve stanech a vaření na cihlových kamnech.

Profesor Antonín Benjamin Svojsík byl aktivním členem Sokola. Narodil se 5. září 1876 na pražském Smíchově v rodině úředníka. Do obecné školy chodil na Smíchově a v letech 1892 - 1896 navštěvoval učitelský ústav v Praze. Každé prázdniny trávil v dědečkově mlýně v Dobřichovicích a právě tam se naučil milovat přírodu i nejrůznější sporty. Velmi rád cestoval a se sborem v roce 1902 navštívil i Ameriku. Ze svých cest si dovezl řadu památek a fotografií. Postupně navštívil také Belgii, Dánsko a Švédsko. V roce 1911 se Antonín Benjamin Svojsík vypravil do Londýna, aby poznal nové výchovné metody místní mládeže. S Baden Powellem se do té doby osobně neznali, ale začali si dopisovat. Skautským hnutím v Anglii byl Antonín Benjamin Svojsík zcela nadšen. Pravidelně odjížděl na chatu pod hradem Lipnicí na Českomoravské vysočině a tam luštil překlady anglických výrazů. Začal cvičit podle

Baden Powellova návodu, vařil a spal v přírodě. Snažil se přizpůsobit Baden Powellovy metody na naše české poměry. S prosazováním skautingu to ale neměl jednoduché. Tyto ideje chtěl původně realizovat v rámci českého Sokola, ale sokolští cvičitelé neměli pro věc porozumění. Antonín Benjamin Svojsík proto začal organizovat samostatné skautské skupiny, složené především z jeho žižkovských studentů.

V roce 1911 vydává publikaci „Český skaut“ a v roce 1912 vychází jeho slavná práce „Základy junáctví“. V letech 1912 až 1913 začínají vznikat další skautské oddíly, které již pracují pod patronátem Svazu spolku tělesné výchovy. V roce 1913 již mělo skautské hnutí 76 oddílů a v září roku 1913 si mohli Pražané prohlédnout první veřejný junácký tábor na Císařském ostrově.

„Oficiálně byl však Český Junák založen 15. června 1914 pod názvem Junák - český skaut a se vznikem republiky byl nahrazen novou organizací, svazem Junáků - Skautů RČS.“^{9/}

Nově vzniklé skautské sdružení podporovali známí lidé. Obálku knihy „Základy junáctví“, která bývá často označována za skautskou bibli, ilustroval Mikoláš Aleš. Přispěli do ní i spisovatelé Alois Jirásek, K. V. Rais, Josef Holeček a mnozí další. Skautské hnutí bylo velice uznávané i u čelních veřejných představitelů, jakými byli například T. G. Masaryk a čelní politik Karel Kramář.

„Junák - český skaut“ měl i vlastní znak - skautskou lilii (převzatou z ciziny), doplněnou českým chodským symbolem - psí hlavou. Hymnu pro něj složil autor opery Psohlavci Karel Kovařovic a slova dodal F. S. Procházka. V roce 1915 byl založen Odbor pro dívčí výchovu skautskou a pomáhala mu i spisovatelka Popelka Biliánová. V roce 1915 začal vycházet časopis Junák. Chlapce i dívky učil Antonín Benjamin Svojsík všestrannosti. Junáci stavěli stany, četli stopy, signalizovali, cvičili zdravotní vědu. I český skauting měl rozvíjet nejen bystrost, ale i veselost, zdvořilost a schopnost zapojit se do světa dospělých.

Za první republiky nastal rozmach, ale i tříštění skautingu. Vzniká odnož skautingu - tramping. Skauting či v českých zemích Junáctví, byl především pro mládež ze středních vrstev, která si díky svým rodičům mohla dovolit např. dosti drahý skautský kroj, jízdné a kapesné na výpravy, tábor apod. V trampingu se objevovali odrůstající skauti, kterým nevyhovovala téměř vojenská organizovanost, ale také chudší hoši z dělnických vrstev, hledající v lesích a u řek aspoň kousek romantiky a zapomenutí na těžký život všedních dnů. Přibyly také nové skautské skupiny, mezi jinými také svazy levicových revolučních skautů.

„Hlavní základnou však zůstal Svaz Junáků a Skautů založený v květnu 1919, v jehož čele stál právě profesor Antonín Benjamin Svojsík. Zároveň také byl jedním z devíti členů Mezinárodního skautského výboru. V roce 1920 přijal roli protektora Junáka sám prezident T. G. Masaryk a koncem roku 1922 měl Svaz Junáků a Skautů už 760 oddílů s 19 600 členy. Ve třicátých letech se hnutí ještě rozšířilo. V červnu roku 1931 získal profesor Antonín Benjamin Svojsík za svou péči o mládež nejvyšší poctu světové organizace junáků - čestný odznak Stříbrného vlka. Dne 17. září 1938 však náhle umírá na streptokokovou nákazu.“^{10/}

V roce 1940 během protektorátu byl Junák rozpuštěn. Po válce byl opět obnoven jako největší dětská organizace s téměř čtvrt miliónem členů. Ke konci roku 1950 byl opět zrušen. V roce 1968 následovala krátká obnova hnutí, kterou ukončil rok 1970.

* * *

1.3 Dílčí závěr

Český skaut byl po dlouhých devatenácti letech obnoven 2. prosince 1989 a v roce 1990 byl přijat do Světové organizace skautského hnutí. Celosvětové skautské hnutí začalo v 60. letech vzhledem k výrazným změnám ve společnosti a různorodým potřebám částí a regionů světa modernizovat své postoje. Rozhodující skautskou velmocí se staly Spojené státy a skautské ústředí sídlí ve švýcarském Bernu.^{11/}

„V oficiálních materiálech skautského hnutí uvádí, že jeho cílem je podporovat rozvoj osobnosti dětí a mladých lidí, jejich fyzických, duševních, sociálních a duchovních schopností tak, aby byli po celý život připraveni plnit povinnosti k sobě samým, k členům regionálních, národních a mezinárodních společenství a přírodě.

Obecným cílem skautské výchovy je všestranná kulturní bytost s pozitivním vztahem k lidem a přírodě. Skautské hnutí zdůrazňuje principy solidarity, aktivity, tvořivosti a samostatnosti. Je službou dětem, mládeži, přírodě a společnosti.“^{12/}

* * *

2. Jaroslav Foglar - redaktor a skautský vůdce

Mluvíme-li o skautingu, nelze nezpomenout jednoho z největších propagátorů skautských myšlenek u nás. Byl jím spisovatel Jaroslav Foglar, vůdce nejstaršího skautského oddílu u nás - pražské Dvojky. Po většinu života byl nazýván skautským jménem „Jestřáb“ a pro skautské hnutí a mládež udělal více než kdokoliv jiný.

Jaroslav Foglar se narodil v roce 1907, tzn. ve stejném roce, ve kterém vzniklo světové skautské hnutí. Během svého života se mu podařilo vtisknout do povědomí svých čtenářů jasnou představu, jak má skautský oddíl pracovat, jaký má mít program, jakým duchem má být prostoupen. Získal tím hlavní podíl na formování podoby i náplně českého skautingu.

Neméně významným přínosem jsou Jestřábovy různé drobné i významnější praktiky a nápady, kterými doplňoval a zpestřoval činnost oddílů i družin. Největší zásluhu má v oblasti her, které představují nejdůležitější složku klasického skautského programu. Díky stálému kontaktu s chlapci, znal dobře jejich zájmy a záliby. Své příběhy by nedokázal tak poutavě napsat, kdyby se většina příhod o nichž vypráví, předtím skutečně nestala v letech 1927 až 1930 na táborech oddílu skautské Dvojky.

Právě tam Jaroslav Foglar ověřoval na chlapcích z oddílu svoje nové nápady a rukopisy. Zjišťoval, zda je zaujmou a které části jim připadají nejzajímavější. Podle skutečných chlapců z oddílu popisoval některé postavy ve svých příbězích. Deníky dvojkařů mu poskytly látku, kterou pak dále zpracovával. Všechny zajímavé praktiky, které pro Dvojku Jestřáb vymyslel, popsal také v časopiseckých rubrikách pod názvem Skautská stezka a Z bobří hráze. Další informace stejného zaměření nalezne čtenář i v knihách Kronika ztracené stopy^{13/} a Náš oddíl.^{14/}

Když v roce 1912 vydal Antonín Benjamin Svojsík svoji knihu Základy junáctví, netušil, jaký bude mít toto dílo ohlas a co bude znamenat i po sto letech pro českou mládež. Po těžkých, skromných začátcích před první světovou válkou a v jejím průběhu se začala skautská myšlenka šířit a skautské hnutí zapouštělo také u nás hlubší kořínky.

„V roce 1924, dvanáct let po vydání Základů junáctví, vzniká v Praze nový skautský oddíl a dostává pořadové číslo 34. Znamená to tedy, že v hlavním městě republiky může být v té době nanejvýš tisíc skautů. Nikdo nepředpokládal, že o dvacet let později bude oddílů a skautů desetkrát více a že se o to zaslouží mladík, který právě přešel z klubu oldskautů do nedávno založené čtyřiatřicítky.“^{15/}

* * *

Pokud chceme pochopit život a dílo spisovatele Jaroslava Foglara, nelze toho dosáhnout bez předchozího bližšího poznání díla spisovatele a pedagoga Ernesta Thomsona Setona, zakladatele mládežnického sdružení Woodcraft Indian a také bez poznání díla důstojníka, psychologa a pedagoga Roberta Baden Powella, zakladatele hnutí Skauting. Byli to právě oni dva, kteří ovlivnili českého spisovatele Jaroslava Foglara a tím zároveň i jeho celoživotní tvorbu.

Mladému Jaroslavu Foglarovi učarovala zejména Setonova koncepce práce s mládeží, která je obsažena v knize Woodcraft. Pod pojmem „Woodcraft Indian“, rozuměl Ernest Thompson Seton indiánskou lesní moudrost, souhrn všech dovedností, znalostí a filozofických myšlenek vyvěrajících z indiánských tradic života ve volné přírodě. Prostředkem výchovy byla pro Setona příroda a vzorem dokonalého člověka žijícího v jejím středu byl indián.

Vlastní vznik tohoto sdružení byl motivován střety Setona s nepřizpůsobivými chlapci, žijícími v okolí farmy, kterou si v roce 1900 zakoupil. Tehdy si začal uvědomovat a postupně chápat, že tito chlapci nejsou rození ničemové, ale obyčejní kluci, kteří jen touží po dobrodružství. Když jim ho nenabídne někdo z dospělých, tak si ho hledají sami. V Setonovi se tak probouzí pedagog a začíná se hochům věnovat prostřednictvím nově založeného zálesáckého kmene „Woodcraft Indian“, který vznikl v roce 1902.

„Ideálem, k němuž se má touto výchovou dojít, je „vysoké lidství“, které Ernest Thompson Seton sám charakterizuje následujícími pojmy: tělo krásy, mysl pravdy, duch síly a služba lásky. Ve výše uvedené knize „Woodcraft“ bychom mohli najít i devět zásad, které dal autor do vínku svému hnutí:

- 1. Hnutí musí sloužit k upevnění zdraví, ale i k osvěžení.*
- 2. Musí považovat táboření za prostředek a zkoušku života v přírodě.*

3. *Musí uplatňovat samosprávu za vedení zkušených.*
4. *Musí si vážit kouzla táborového ohně.*
5. *Musí vychovávat charakter a tělesnou zdatnost.*
6. *Musí udílet pocty podle zásluh.*
7. *Musí provádět dekorování za osobní úspěchy.*
8. *Musí mít hrdinný vzor.*
9. *Musí uplatňovat malebnost ve všem“.* ^{16/}

Ernest Thomson Seton navštívil v roce 1936 Prahu a svoji vzácnou návštěvou poctil i skautský oddíl „Dvojku“, vedenou Jaroslavem Foglarem. Dvojka tehdy sídlila v klubovně na vyřazeném parníku „Skaut“ jenž kotvil na Vltavě, kousek od Rudolfína. Ernest Thompson Seton byl nadšen klubovní výzdobou s indiánskou tematikou a na památku napsal dne 23. prosince 1936 věnování do klubovní kroniky. Prvním hostem na této skautské lodi byl však dne 10. ledna 1935 český představitel a průkopník českého skautingu a náčelník Svazu skautů, profesor Antonín Benjamin Svojsík. ^{17/}

Říká se, že kdo chce děti vychovávat, měl by je především znát. Spisovatel Jaroslav Foglar tuhle podmínku splnil na sto procent a jeho zkušenosti se staly cenným vodítkem při vedení mládeže i při jeho úspěšné literární tvorbě. „Návaznost na dílo Ernesta Thomsona Setona je patrná již s jeho kultovní knihy Hoši od bobří řeky, v níž se setkáváme s ohlasy Setonových myšlenek. Foglarovi Hoši od Bobří řeky jsou vlastně obdobou Setonových Woodcraft Indian v českém prostředí.“ ^{18/}

* * *

2.1 Redaktor časopisů pro mládež

Jaroslav Foglar již od mládí přemýšlel o tom, jak by měl vlastně vypadat časopis, který by mohl mládež zaujmout. Tehdejší časopisecká produkce vydavatelů, byť byla zastoupena v hojném počtu, jeho představy zdaleka nesplňovala.

Časopisy pro mládež se ve dvacátých a třicátých letech příliš podobaly časopisům pro dospělé, nebo byly zase až příliš naivní a dětské. Poskytovaly především romantické příběhy nebo se snažily čtenáře pouze zabavit. Pokud vydávaly časopisy různé organizace, pak byly příliš úzce a většinou spolkově zaměřeny. Časopis chtěla

vydávat každá organizace, nakladatel či výrobce nějakého spotřebního zboží. „Všichni chtěli mít své čtenáře. Hlavní náplní časopisů se tak často stávala reklama a propagace. Ani jeden z těchto časopisů nedokázal zaujmout a podchytit mládež k čínorodé práci.“^{19/}

Do této situace vstupuje s návrhem nového časopisu mladý Jaroslav Foglar, tehdy ještě málo známý spisovatel, ale šikovný skautský vůdce. Svoje představy o novém časopisu tlumočil vedení vydavatelství Melantrich. Jeho představy vychází z vlastních praktických zkušeností a také ze znalosti tužeb a zájmů zejména odrostlejších dětí ve věku 10 až 15 let. Foglarův návrh nové koncepce časopisu byl přijat a dostal název „Malý hlasatel“. Dne 7. září 1935 začal Malý hlasatel vycházet pravidelně jako týdeník.

Jaroslav Foglar, který byl v té době zaměstnán jako úředník u firmy Oskar Stein, pracoval v redakci jako externista. Jeho nápady se dostávaly do časopisu jen zvolna a velmi často narážely na nepochopení hlavního redaktora Dr. Břetislava Mencáka. Mnohé byly použity, avšak Foglarova hlavní idea čtenářských klubů se nerealizovala. Její význam Dr. Mencák nedocenil a pod názvem „Tábor mladých“ z ní udělal pouhé torzo. Vznikla tak pouze soutěž motivující mládež ke zvláště významným činům. Nešlo tedy o sdružování chlapců a děvčat v malé kolektivy, které by se pod vedením redakce věnovaly užitečné činnosti a zábavě, jak si to přál a původně navrhoval Jaroslav Foglar. Přes všechny překážky však časopis získal oblibu a postupně se oprostil od původní dětské obsahové náplně. Změna orientace na čtenáře byla zřejmá již z úpravy názvu „Malý“ na „Mladý hlasatel“.^{20/}

* * *

2.2 Čtenářské kluby Jaroslava Foglara

Jaroslav Foglar i přes tyto sice pozitivní, ale přesto pomalé změny k lepšímu již nechtěl dále přihlížet deformacím svých představ a proto vyvolal zvláštní poradu v redakci Hlasatele. Přesvědčivě zde argumentoval ve prospěch svého původního návrhu čtenářských klubů. Na podporu argumentů předložil i dopisy čtenářů Mladého hlasatele, kteří v nich jeho nově zamýšlenou koncepci časopisu nadšeně podporovali.

Cílevědomost a síla přesvědčení vykonaly své a Jaroslav Foglar vedení redakce o vhodnosti realizace čtenářských klubů přesvědčil. Následné události již dostaly rychlý

spád. V Mladém hlasateli, které vyšel 8. května 1937 se čtenáři dověděli, že mohou zakládat čtenářské kluby Hlasatele. „Jaroslav Foglar se ujal vedení těchto klubů a nijak se netajil tím, že v jeho čtenářských klubech se mládež má učit především ušlechtilosti, poctivosti, slušnosti a všem základním lidským ctnostem. Rozhodně nekladl do popředí nevšední zážitky či dobrodružství, ani nesliboval žádné zvláštní výhody. Do čtrnácti dnů po výzvě k zakládání klubů přišlo do redakce 100 přihlášek a v červnu již redakce Mladého hlasatele evidovala dokonce 291 klubů.“^{21/}

Každý čtenářský klub měl svůj název a registrační číslo. Členové si ze svého středu volili vedoucího a písaře. Příslušnost ke klubu byla stvrzována členskou legitimací, poskytovanou redakcí zdarma. Základními formami činnosti byly klubovní schůzky, cvičení a závody, lov bobříků, výpravy, besídky a v neposlední řadě akce při nichž kluby pomáhaly užitečnou prací všude, kde to bylo třeba.

Klubovní schůzky se konaly jednou týdně a číslovaly se. Vedl se o nich záznam v deníku či kronice. Konaly se v klubovně nebo v přírodě. Měly slavnostní zahájení. Program byl různorodý a obsahoval také společnou prohlídku nového čísla Mladého hlasatele. Důležitá byla výcviková část, jejíž náplní bylo cvičení morseovky, vázání uzlů, stavění stanu, práce s mapou a buzolou či jiné zálesácké praktiky. V programu schůzky nechyběly závodivé hry a zpěv písní. Zakončení schůzky bylo opět slavnostní. Na rozloučenou zaznělo klubovní heslo, pokřik nebo píseň.

Klubovní výpravy se podnikaly ve volné dny. Šlo v podstatě o výlety polodenní, celodenní a nebo výlety vícedenní s noclehem ve stanech. Organizační záležitosti a cíl výpravy byl projednávám na pravidelných klubovních schůzkách. Vedoucí připravoval program výpravy tak, aby se i cestou hrály hry, cvičila orientace, pochod podle mapy a turistických značek. Plnily se předem stanovené úkoly apod. Zde se uplatňovaly v praxi procvičované zálesácké činnosti z klubovních schůzek. Závěr dne patřil posezení u táborového ohně, kde nemohl chybět zpěv a vyprávění.

Kluby Mladého hlasatele řídil Jaroslav Foglar prostřednictvím Klubovní stránky v časopisu, kde vycházely náměty pro činnost klubů, zprávy o práci klubů a klubovní pošta. Foglar sám prakticky vedl skautský oddíl Dvojku. Jiným způsobem řízení čtenářských klubů byly odpovědi na klubovní hlášení podávaná na korespondenčních lístcích. Pravidelná hlášení byly určitou povinností čtenářských klubů

vůči redakci Mladého hlasatele. Byla to vlastně zpráva o klubu, jeho práci a činnosti. V redakci měl každý klub zvláštní obálku, do níž se ukládala korespondence a na její přední stranu se prováděly různé záznamy.^{22/}

Před Jaroslavem Foglarem zřejmě nikoho nenapadlo soustředit kolem časopisu organizované skupinky čtenářů, řízené a ovlivňované redakcí do té míry, že postupně vytvoří masové hnutí, stmelené jasně definovaným programem. V té době si nikdo neuvědomoval, že rostoucí počet jeho aktivně pracujících čtenářských klubů se stal fenoménem, který v Evropě a nejspíš ani ve světě nemá obdoby.

Významným prvkem, který zvyšoval atraktivitu časopisu Mladý hlasatel se stal kreslený komiks s postavami chlapeckého klubu Rychlých šípů, kteří na stránkách časopisu prožívali stále nová a nová dobrodružství. Hlavní kouzlo spočívalo v tom, že tyto dobrodružství prožívali v prostředí běžného života české a slovenské mládeže a tudíž se jednalo o dobrodružství reálně dosažitelná pro každého chlapce nebo děvče. Jaroslav Foglar tímto kresleným seriálem dával prostřednictvím postav Rychlých šípů mládeži vzor, jak účelně trávit svůj volný čas a zejména mládeži poutavou a nenásilnou formou předkládal vzor správného a čestného chování mladého člověka. Děj komiksu byl dostatečně vtipný a poutavý a i grafické ztvárnění postav bylo velice realistické. Složení klubu Rychlých šípů co to počtu, odpovídalo rychle vznikajícím Čtenářským klubům Mladého hlasatele. Výchovný záměr Jaroslava Foglara se tak brzo naplnil a překonal naprosto veškerá očekávání.

* * *

První kreslený příběh o Rychlých šípech byl zveřejněn dne 17. prosince 1938^{23/} na poslední stránce 7. čísla IV. ročníku Mladého hlasatele. Když vyšly první příběhy, ještě nikdo netušil, jaký ohlas vyvolají a že se komiksoví hrdinové Rychlých šípů stanou ušlechtilým vzorem pro desetitisíce chlapců a děvčat ve čtenářských klubech i mimo ně. Původní plán otisknout pouze několik málo pokračování příběhů Rychlých šípů se rychle změnil a Jaroslav Foglar začal zpracovávat jejich další příběhy. Pro velký zájem napsal o Rychlých šípech také napínavou knihu Záhada hlavolamu a později po válce také její pokračování pod názvem Stínadla se bouří.

K popularitě Rychlých šípů velkou měrou přispěl i malíř Dr. Jan Fischer, který dokázal vtisknout postavám Rychlých šípů nezapomenutelný výraz. Obliba Rychlých

šípů rychle stoupala. Bylo to i proto, že tito chlapani stáli na straně dobra a spravedlnosti. Byli dobrými přáteli, počínali si vždy správně a šlechetně. Tisíce chlapců a děvčat si bralo z jejich příběhů příklad a stovky čtenářských klubů toužilo mít stejný klub. Tak byly Rychlé šípy postupně vnímány jako určitý ideál. Všichni s nimi chtěli spolupracovat. Jejich příběhy, hlavně pak román *Záhada hlavolamu*, vyvolaly rozsáhlá pátrání po tomto klubu a to především v různých čtvrtích Prahy. V Mladém hlasateli bylo redakcí otištěno celkem 113 příběhů Rychlých šípů, kreslených Dr. Janem Fischerem a Václavem Junkem. Klub Rychlých šípů tvořilo pět chlapců:

MIREK DUŠÍN - vedoucí klubu. Ušlechtilý chlapec, pro pravdu a právo vždy zapálený, přátelský a ohleduplný. Vždy s rozvahou řešící problémy a spory.

JARKA METELKA - pisař klubu. Ukázněný, jen o něco mladší než Mirek.

JINDRA HOJER - jemný, veselý hoch. Opovrhující násilím a nespravedlností.

ČERVENAČEK - pěkný hoch. Nosil červenou čapku, podle níž dostal přezdívku.

RYCHLONOŽKA - smolař a vtipálek. Zmatkař a tak trochu i strašpytel.

Mnoho čtenářů si je oblíbilo a snažili se jednat stejně jako oni. Velmi brzo byli tito kreslení hrdinové Foglarových příběhů všeobecně známými a nenašel by se snad jediný chlapec nebo děvče, kteří by je neznali.^{24/}

Žádný jiný český ani zahraniční podobný seriál nedosáhl u nás takové obliby, aby ho znalo tolik generací. Došlo dokonce k rozšířenému užívání jmen Rychlých šípů pro označení konkrétní lidské vlastnosti či povahy. Mirek Dušín tak bývá vnímán jako představitel člověka naprosto morálně čistého a neúplatného. Naproti tomu Bohouš a Bratrstvo kočičí pracky jsou považováni za typický vzorek lidí naprosto bezcharakterních, kteří mění své názory a chování podle toho, jak jim to osobně prospívá. O oblibě Rychlých šípů se můžeme přesvědčit i dnes. Hudební skladatel Evžen Zámečník napsal o Rychlých šípech muzikál a Jihomoravská oblastní scéna o nich s úspěchem hrála divadelní hru.^{25/}

Od září 1938 nepanovala v redakci Hlasatele jen radost z úspěšné práce, ale bohužel také obavy z hrozeb, které do Československa přicházely ze sousedního Německa. Dochází k mobilizaci a vedoucí redakce Dr. Mencák musí narukovat. Odpovědným redaktorem po boku Jaroslava Foglara se tak stal Dr. Karel Bureš, původně sportovní redaktor. Vzájemné úlohy nového kolektivu ve vytváření časopisu se brzo vykryštalizovaly. Jaroslav Foglar vedl skautskou hlídku Junácká stezka, řídil čtenářské kluby a psal komiksové příběhy Rychlých šípů, které ilustroval Dr. Fischer. Odpovědný redaktor Dr. Bureš určoval titulky a obsahovou náplň ostatních stran, zejména pak náplň technickou a sportovní. *„Po tragickém 15. březnu 1939, kdy byl němci okupován zbytek Čech a Moravy, redakce nemohla přijímat žádné kluby mimo hranice Protektorátu. Přesto přival těch, kteří se mohli hlásit nepolevoval a Mladý hlasatel se stal největším a také nejvlivnějším časopisem v Čechách a na Moravě.“* ^{26/}

Jaroslav Foglar, skautským jménem Jestřáb, věnoval veškerý svůj čas psaní textů do komiksů Rychlých šípů a vedení čtenářských klubů. Nad jejich dopisy, kterých denně přicházely stovky, sedával až do večera. Všem odpovídal, radil a řešil jejich problémy. Časopis postupně obsahově dozrával a kupovalo ho navzdory pochmurné doby stále více lidí a to nejen školáků, ale i dospělých. Náklad jednotlivých čísel nepřetržitě narůstal a nic nenasvědčovalo tomu, že tento vítěz mezi časopisy pro mládež vstupuje do poslední etapy své existence.

Mladý hlasatel se pořád zlepšoval a stále měl co nabídnout. Byl to například Foglarův připravovaný román Záhada hlavolamu, který byl prezentován jako napínavý příběh ze života Rychlých šípů. Kreslení hrdinové ze zadních stránek časopisu Mladý hlasatel byli mezi čtenáři již natolik oblíbení, že literární podoba jejich příhod a dobrodružství měla s největší pravděpodobností předem zaručený úspěch.

„V pátek 17. května 1941 vyšlo poslední 38. číslo Mladého hlasatele, ale sazba následujícího čísla musela být bez předchozího varování na příkaz Němců rozmetána. S časopisem se tak muselo nedobrovolně rozloučit 210 000 čtenářů a s nimi 24 600 čtenářských klubů.“ ^{27/}

Většina klubů Mladého hlasatele však pracovala dál, ale ilegálně. Některé pražské kluby využily příležitosti a vstoupily do Klubu českých turistů, který organizoval oddíly nazvané „Káčata“. Pod hlavičkou této organizace, která byla Němci překvapivě málo kontrolovaná, se dala určitou dobu klubovní činnost provozovat téměř legálně.

Od roku 1943 existovaly na území Protektorátu pouze časopisy náboženské a jediný pro mládež určený časopis *Správný kluk*. Redakce tohoto časopisu usilovala o spolupráci redaktorů dřívějších osvědčených periodik a mnoho dobrého od nich také převzala. Odpovědným redaktorem byl František Smrček. „*Časopis obsahoval reportáže ze života mládeže, informace o pěveckých sborech, kapelách a sportovních soutěžích. Nechyběly také články z Klubu českých turistů a část věnovaná domácí dílně a hádankám. Na jedné ze stran vycházel na pokračování román Dr. Karla Bureše a na poslední stránce měl vyhrazené místo kreslený seriál. Časopis ilustroval většinou M. Čermák. Od počátku vzniku časopis realizoval myšlenku čtenářských klubů v podobě Čtenářských kroužků Správného kluka. Jejich vedení svěřil Jaroslavu Foglarovi, který však do redakce nevstoupil, ale zůstal pouze jejím externistou.*“^{28/}

Jaroslav Foglar řídil kroužky Správného kluka prostřednictvím klubovní stránky. Jelikož byl pouze externím pracovníkem, mohl nějaký čas kroužky instruovat podle vlastního uvážení. Čtenářské kroužky Správného kluka měly ale spoustu omezení. Nesměly se nazývat kluby, neměly žádné právo na veřejnosti, nemohly nikde uvádět své názvy, nesměly mít klubovní vlajky, odznaky ani legitimace. Byly však vedeny ve starém hlasatelském duchu a na zadní straně vycházel seriál Jaroslava Foglara „Svorní gambusíní“. V časopise byly otiskovány podmínky 13 bobříků a kroužky SK se intenzivně pouštěly do jejich lovu. V roce 1944 se Jaroslav Foglar a jeho hlasatelské tendence dostaly do nelibosti Kuratoria a náhle dostal výpověď. To už se však blížil dlouho toužebně očekávaný konec války a německé okupace.

* * *

Druhá světová válka skončila a poměry v osvobozené vlasti se začaly vracet postupně k normálu. Na novinových stáncích se znovu objevovaly nové časopisy, ale Mladý hlasatel zde chyběl. Na základě úředního výnosu nebylo jeho vydávání povoleno.

Jaroslav Foglar měl již ale zajištěného vydavatele, tiskárnu a dokonce i papír na časopis. Rozhodl se tedy vše nabídnout organizaci Junák, která měla souhlas k vydávání časopisu. Toto rozhodnutí Jaroslava Foglara bylo v souladu s jeho snahou dát časopis veškeré československé mládeži a obnovená organizace Junák byla největší čs. organizací mládeže. Navíc Jaroslav Foglar mohl svou redakční činností přispět také

k rozvoji junáctví a zachovat svou práci pro junácké hnutí, jako vedoucí nejstaršího junáckého oddílu v ČSR, pražské Dvojky. Toto řešení se v té době jevilo jako naprosto ideální.

Jaroslav Foglar se snažil soustředit kolem časopisu Junák osvědčené bývalé spolupracovníky z Mladého hlasatele. Hned v prvním čísle časopisu Junák, které vyšlo 27. října 1945 začal vycházet Foglarův román z junáckého prostředí „Devadesátka pokračuje“, jenž volně navazoval na děj předválečné knihy „Pod junáckou vlajkou“. Vše nasvědčovalo tomu, že časopis bude mít hlasatelský styl. Junák najednou slavil úspěch, zatímco jiné časopisy téměř živořily.

„S obnovením časopisu souvisela i myšlenka obnovení čtenářských klubů. Hned po vydání prvních čísel Junáka dostal Jaroslav Foglar záplavu dopisů, v nichž se mu hlásily staré kluby Mladého hlasatele. Často se v nich čtenáři ptali, zda budou kluby opět obnoveny. Pokyny pro zakládání čtenářských klubů se tak v časopisu Junák objevily již 31. 10. 1945.“ ^{29/}

Bohužel i přes prokazatelné úspěchy poválečného časopisu Junák, musel Jaroslav Foglar svádět ustavičné boje s vedením redakce o obsahovou náplň tohoto časopisu. Zatím co jeho představou bylo vytvořit časopis pro širokou mládežnickou veřejnost a navázat tak na tradice osvědčeného časopisu Mladý hlasatel, vedení redakce Junáka mělo spíše představu časopisu spolkového, který by byl zaměřen téměř výhradně na problematiku skautingu a junáctví. O každý svůj návrh musel Jaroslav Foglar bojovat a tak tomu bylo při zavádění každé nové věci. Problémem byla realizace kresleného seriálu, zejména pak Rychlých šípů. Podobně se těžko probojovávalo zavedení čtenářských klubů, v nichž mnozí viděli nežádoucí konkurenci junáckým družinám a oddílům. Mnohým ortodoxním činovníkům byl nově dělaný Junák zcela proti mysli a ideální podobu nového periodika spatřovali v předválečném časopisu Skautu - Junáku. Mínění čtenářů se ale diametrálně lišilo od názorů některých Junáckých funkcionářů. Přesto se nakonec Junácká edice definitivně rozhodla Junáka oprostít od jeho „hlasatelské úpravy i obsahu“ a upravit jej na program ryze junácký.

* * *

Toto rozhodnutí Junácké edice znamenalo pro Jaroslava Foglara velké zklamání a za této situace uvítal pracovní nabídku vydavatelství Mladá fronta. Dne 28. března 1946 ukončil redaktorskou práci v Junáku a přešel do redakce časopisu VPŘED.

Časopis Vpřed pro chlapce a děvčata začal vycházet 18. července 1945 jako časopis Svazu české mládeže.^{30/} V březnu 1946 se ujal řízení redakce Jaroslav Foglar s Dr. Karlem Burešem. Společně se starými spolupracovníky z bývalé redakce Mladého hlasatele přetvořili upadající časopis Vpřed na největší časopis pro mládež, který se tak stal důstojným nástupcem předválečného Mladého hlasatele. Rozhodujícím přelomem však byl 9. duben 1946, kdy vyšlo 18. číslo časopisu Vpřed. Ze čtrnáctideníku se stal týdeník a v časopisu se objevila titulní strana s Rychlými šípy.

V úvodníku druhé strany redakce napsala:

„Chlapci a děvčata, tímto sešitem počínaje, nastupuje Vpřed novou cestu. Změnu, která se s ním stala, vidíte na první pohled. Na scénu vstupují Rychlé šípy, klub pěti dobrých a poctivých chlapců, jejichž osudy budily kdysi tolik pozornosti a jejichž nové příhody, na které jste tak dlouho zvědavě čekali, budete s nimi prožívat každý týden na poslední straně listu. Potěší Vás nepochybně, že Vpřed získal ještě poslední povídky Oty Batličky, které tento oblíbený povídkář napsal těsně před tím, než byl zatčen gestapem, že do Vpředu, kromě Jaroslava Foglara, budou psát Vaši staří známí, jako strýček Tomy, Mirko Musil a jiní. I kačer Donald se objeví na stránkách Vpředu. To neznamena nic jiného, než že Vpřed se stává dědicem a nástupcem Mladého hlasatele, jenž byl největším a nejoblíbenějším časopisem české i slovenské mládeže až do doby, než byl německými okupanty zakázán.“^{31/}

Časopis Vpřed se nestal nástupcem Hlasatele jen po stránce obsahové, ale i pokud jde o čtenářské kluby. Základní pravidla pro činnost klubů zůstala v podstatě shodná s těmi, která byla stanovena již v Mladém hlasateli. Pro metodické pokyny a četná hlášení tu byla opět k dispozici klubovní stránka, tentokrát s výrazným záhlavím „Foglarovy čtenářské kluby“. Připraveny byly legitimace, do nichž se měly vlepovat klubové známky.

„Nově založeným čtenářským klubům byla přidělována čísla od 242 výše. To proto, že při přechodu z Junáka do redakce Vpředu převedl Jaroslav Foglar kluby, které řídil v Junáku, do evidence Vpředu. Časopis Vpřed končil svůj první ročník v srpnu 1946 s více než 2000 čtenářskými kluby. Stejně jako jeho předchůdce se rychle stal největším časopisem pro chlapce a děvčata.“^{32/}

Časopis řídil Dr. Karel Bureš a Jaroslav Foglar. Za redakci odpovídal Jaroslav Foglar. Obsahovou páteří Vpředu byly povídky, kreslené seriály a četba na pokračování. Uplatňovaly se tu příběhy z přírody, sportu a zejména života samotných chlapců a děvčat. Nejvíce mezi vkládanými romány dominoval titul Stínadla se bouří, navazující na Záhadu hlavolamu. Také Rychlé šípy překročily každotýdenní rámec jedné komikové strany a na závěr ročníku vyšla část jejich seriálových příběhů v dalším souborném sešitu. Množily se nápadité novinky, jako např. propagační nálepky Vpředu, čestný odznak Rychlých šípů nebo zápisník třinácti bobříků. Všechny tyto aktivity redakce vyvolávaly nadšení a posilovaly sepětí čtenářů s časopisem.^{33/}

* * *

Přes všechny obrovské výchovné výsledky a úspěchy nebyly ani časopis Vpřed, ani jeho čtenářské kluby ušetřeny lidské závisti i otevřených útoků. Mnohé z těchto projevů pramenily z nepochopení, povrchního přístupu či omezenosti.

V dubnu 1946 až březnu 1947 byly v časopisu Štěpnice otištěny první štvavé články proti Vpředu a Jaroslavu Foglarovi. Od února 1948 se útoky stále stupňovaly a stála za nimi i v té době velmi uznávaná kulturní osobnost E. F. Burian, který ve své literární kritice vydané 14. května 1948 zalichotil časopisu Junák a časopis Vpřed označil za úpadkový kýč .

„Jestliže se mládež sama a dobrovolně po našem působení spontánně hlásí k lepšímu životu a zavazuje se jím žít, je to ten největší pedagogický úspěch, který by měl být obdivován, mělo by nám být k němu blahopřáno a ne spíláno,“ hájí se Bureš s Foglarem na stránkách Vpředu, ale vše, zvláště po „Vítězném únoru“, je marné.^{34/}

Ilustrace a komiksy, skauting i jeho metodika, kontrole se vymykající čtenářské kluby a mnoho dalšího, co levicovým kritikům vadilo, muselo zmizet. Rozhodnutím vlády a komunistické strany bylo vyhlášeno sjednocení čs. mládeže. Pro Svaz čs. mládeže byly největší konkurencí Foglarovy čtenářské kluby. Ty svým počtem představovaly opravdové hnutí bez jakéhokoliv svazáckého vlivu. Jaroslav Foglar byl proto vyzván, aby je do SČM začlenil, což odmítnul. Koncem léta 1948 tak následně dostal výpověď.

Jaroslav Foglar byl z redakce vyštván. Všichni jeho odpůrci jásali, ale téměř 13 000 čtenářských klubů osiřelo. Některé kluby zůstaly věrné svému zakladateli a rozhodly se pro samostatnou práci. Jiné čekaly na to, jak s nimi redakce nově vznikajícího a již ideologicky laděného časopisu „Junáci vpřed“ naloží.^{35/}

Od ledna 1950 se podstatně změnil obsah časopisu i jeho zaměření. Místo stránky „Co dělat v oddílech“, vychází stránka „Pionýrské noviny“. Seriál se mění v pionýrský a úroveň časopisu jde výrazně dolů. Dosavadní odpovědný redaktor časopisu Dr. Karel Bureš byl přeřazen do redakce Mladého technika. Čtenářským klubům je věnováno stále méně místa a od dubna 1950 není o čtenářských klubech v časopise již ani jediná zmínka.

Následující ročník časopisu změnil opět svůj název na „Vpřed, pionýři!“ Časopis již nemá ani vkládaný román, ani kreslený seriál. Občas se objevily na poslední straně kresby Dr. J. Fischera nebo Burianovy ilustrace. Ročník časopisu skončil naprostým nezájmem čtenářů a definitivní tečkou za kdysi slavným časopisem Vpřed.^{36/}

* * *

Brzy na to přichází komunistický zákaz činnosti, který znamená pro Jaroslava Foglara sedmnáctileté knižní odmlčení. Foglarovo období svobodného povolání spisovatele skončilo v roce 1953, kdy byl zaměstnán v pražské Městské stanici mladých turistů, ale již pod dohledem Státní bezpečnosti. Zde pracoval až do října 1955. Rozhodnutím Ústředního národního výboru hl. města Prahy a jeho školského odboru byl následně převeden jako vychovatel do pražského internátu středoškolské a učňovské mládeže v Hlubočepích.

„Důležité je připomenout, že Jaroslav Foglar na své nedobrovolné, vynucené a pro něj vrcholně nepříjemné kontakty s komunistickou policií upozornil již v roce 1968 v publikaci Už zase zní Píseň úplňku. Tedy v době, kdy byl, pravděpodobně jediným občanem Československa, který o sobě něco podobného veřejně řekl. Rovněž žádný z toho velkého množství vězňů komunistického režimu odsouzených za ilegální skautskou činnost nevyslovil ani pochybnost o důvěryhodnosti Jaroslava Foglara.“^{37/}

V letech 1962 - 1966 spolupracoval s časopisem ABC, pro který psal komiks Kulišáci, kreslený Jiřím Karáskem a také redigoval rubriku Kompas. Po delší odmlce se v roce 1965 na trhu objevila jeho kniha Tajemná Řásnovka. V Ostravském kulturním zpravodaji začaly vycházet Rychlé šípy i s novými příběhy, kreslenými Marko Čermákem.

V sedmdesátých letech se Jaroslav Foglar věnoval převážně práci s oddílem a publikoval pouze časopisecky. Z tohoto období pochází kniha Náš oddíl (r. 1992, Atlas), podložená více než šedesátiletou autorovou zkušeností ve vedení oddílu. V létě 1968 se na novinových stáncích opět objevil nový Skaut - Junák. Období publikační svobody „pražského jara“ netrvá dlouho a od srpna 1970 se časopis Skaut - Junák opět na mnoho let odmlčel.^{38/}

* * *

2.3 Dílčí závěr

Čím byl tedy Jaroslav Foglar tolik nebezpečný? Opravdu skautingem? Vždyť v jeho knihách tolik přímých odkazů na skauting zase není. Možná právě v tom byl ten problém. Foglarovi hrdinové byli totiž nebezpečně nezávislí a neideologičtí. Žili ve světě svých dobrodružství, v nichž se nespojovali s žádnou vyšší ideou a museli se spoléhat sami na sebe nebo na solidaritu kamarádů.

„Ať už se jeví někdy až přehnaná příkladnost Foglarových literárních hrdinů komukoliv směšná, jejich morálka vychází ze základní fair play, která by se měla hrát kdekoliv na světě a to v jakékoliv době. K tomu Jaroslav Foglar svým dílem odkazoval a k tomu také chtěl mládež vychovávat.“^{39/}

* * *

3. Jaroslav Foglar - pedagog a spisovatel

Spisovatel Jaroslav Foglar se narodil 6. července 1907 v Praze, jako druhorozený syn manželů Jindřicha a Marie Foglarových. Většinu svého života prožil na Vinohradech a na Žižkově. Jeho rodný dům se nachází v staroslavné části Podskalí, v Benátské ulici č. 3.^{40/} Od dětství jej okouzlovala romantika přírody a také přátelské vztahy chlapců v klukovských partách. Už jako malý školák projevoval spisovatelské nadání. Ve třinácti letech Jaroslavu Foglarovi vychází v novinách Národní politika první literární báseň Měsíční noci. První jeho povídka Vítězství, se pak objevila v roce 1923 v časopisu Skaut - Junák.^{41/}

Foglarovy skautské začátky se datují k roku 1919, kdy poprvé navštěvuje skautský oddíl a na výzvu svého bratra Zdeňka vstupuje do 48. klubu oldskautů Jestřábů. Oldskauti však bývali mladíci většinou přes osmnáct let, kteří se nemínili věnovat práci s mládeží, ale starali se o své zájmy dospívajících lidí. Jen výjimečně přibírali mezi sebe někoho mladšího a proto ani nebyli řádným oddílem. Zanedlouho po vstupu k Jestřábům se nespokojený Jaroslav Foglar začal ohrazovat proti jejich způsobu výletování bez smysluplné náplně, což zdaleka nebylo dle jeho představ a z klubu odchází.^{42/}

O dva roky později se stal členem 34. skautského oddílu v Praze. Zde získal legendární přezdívku „Jestřáb“. Oddíl byl v té době veden učitelem Kalivodou. Pravidelná práce v oddílu Jaroslava Foglara zcela uchvátila a k panu učiteli Kalivodovi chodil vypomáhat s písemnostmi každý den. Našel u něho svůj druhý domov a překvapivě brzo se stal jeho zástupcem ve vedení oddílu.^{43/}

V říjnu roku 1925 odstupuje učitel Kalivoda od vedení skautského oddílu č. 34 a oddíl je záhy skautským ústředím rozpuštěn. Chlapcům byl nabídnut přechod do staršího a historicky významnějšího oddílu č. 2, který se v té době potýkal s nedostatkem vlastních členů. Jaroslav Foglar nesl zpočátku celou situaci se zánikem původního klubu velice těžce, ale po přechodu do „Dvojky“ se velice rychle adaptoval.

Poprvé a to ještě s oddílem č. 34 vede Tábor v Zátocce neznáma. Při této příležitosti objevuje mimo jiné i Sluneční zátoku, kde se později zrodili legendární Hoši od Bobří řeky a s nimi i populární „lovení“ třinácti bobříků. Tento první román

Jaroslav Foglar psal od svých devatenácti let a pravděpodobnou předlohou se mu stalo dílo Ernesta Thompsona Setona - Dva divoši, které u nás vyšlo poprvé v roce 1925.

Jaroslav Foglar svůj román dopsal až v roce 1930, ve svých třiaadvaceti letech. To už měl za sebou několik povídek otištěných v časopisu Skaut - Junák a tak povzbuzen úspěchem, začal svůj román nabízet nakladatelům.

* * *

Klíčovou postavou této zajímavé a poutavé knihy je mladý student medicíny a znalec přírody, vystupující v knize pod jménem Rikitan. Ten se seznámí se dvěma hochy poté, co byl svědkem jejich pranice s kluky z „Nové čtvrti“. Postupně si získá jejich důvěru a spolu s několika dalšími chlapci vzniká pod jeho vedením sdružení „Hoši od Bobří řeky“. Čtenář knihy zde dostává do rukou návod, jak by se i on mohl stát takovým, jakými jsou hrdinové v příběhu.

Hlavním pedagogickým aspektem je skutečnost, že Jaroslav Foglar staví před své knižní postavy úkoly, které může spolu s nimi plnit každý chlapec nebo děvče. Zásady jsou jednoduché. Každý splněný úkol znamená jeden stupínek k dosažení vzoru. Úkoly jsou stanoveny přímo v textu a zůstává věcí čtenářů, zda je budou plnit. Do hry cíleně vstupuje romantika.

Na počátku série zkoušek a úkolů stojí legenda pojednávající o bělošském chlapci jménem Roy, který se spolu se svým otcem usadil na indiánském území. Jedné zimy přišel do jejich srubu indiánský stařec, který za dlouhých večerů vyprávěl Royovi o životě indiánských hochů, o jejich síle, zručnosti a vytrvalosti. Vzbudil v něm touhu podobat se jim. Stařec dával Royovi postupně úkoly, v nichž měl Roy dokázat schopnost ovládat sám sebe, překonávat strach a nepříjemné pocity.

Jednoho dne Roy objevil ve srubu třináct hřebíků zatlučených do zdi, těsně jeden vedle druhého. Rozhodl se, že i on po vzoru indiánských chlapců na každý z nich musí pověsit jednu bobří kůži z vlastnoručně uloveného bobra a tento úkol také splnil.

Jaroslav Foglar v knize Hoši od Bobří řeky využívá motiv legendy. Za každý splněný úkol indiánského starce dostal hoch „bobří kůži“. Rikitanovi chlapci zde za plnění svých úkolů dostávají barevné kolečko, které představuje jejich úlovek. Úkolů bylo třináct, což je právě tolik, kolik bylo bobrů, které musel ulovit mladý Roy.

Zrodilo se tak nikým neorganizované a dětem nijak nevnucované hnutí třinácti bobříků:

1. Bobřík mrštnosti - žlutý - za skok vysoký, daleký a běh.
2. Bobřík míření - zelený - za zásah na 4,5 m, osmdesátkrát ze sta pokusů, do čtverce 1 x 1 m.
3. Bobřík záchrany - černý - za opatření si malé lékárničky a umění ji použít.
4. Bobřík plavec - červený - za uplavání šedesát metrů libovolným stylem.
5. Bobřík dobrých činů - modrý - za sto dobrých činů.
6. Bobřík odvahy - hnědý - za překonání strachu a projevení nebojácnosti.
7. Bobřík květin - zelený - za znalost padesáti květin, stromů a keřů.
8. Bobřík velkého mlčení - oranžový - za dvacet čtyři hodin mlčení.
9. Bobřík osamělosti - růžový - za to, že lovec bobříka po deset hodin není spatřen a ani on nesmí nikoho spatřit.
10. Bobřík zručnosti - fialový - za výrobu 13 barevných koleček se středovým otvorem a dalšího užitečného předmětu.
11. Bobřík síly - zelený - za pět shybů na hrazdě.
12. Bobřík hladu - hnědý - za dvacet čtyři hodin bez jídla, pouze o vodě.
13. Bobřík ušlechtilosti - bílý - za slušné a čestné chování bez hrubých výrazů, za konání dobra a ochranu slabších.

„Bobříky je třeba zachovávat třicet dnů a i po ukončení lovu posledního bílého bobříka, má jakýkoliv prohřešek za následek jeho ztrátu a lov musí začít znovu.“ ^{44/}

Vyprávění o Royovi zapůsobí tak silně, že všechny chlapce z Rikitanova sdružení motivuje ke stálému zlepšování své povahy. Chce-li se Rikitan přesvědčit, zda se pod jeho vedením zlepšila povaha chlapců, nabídne jim za horkého letního dne po únavném putování poslední zbytek vody v láhvi. Chlapci obstojí se ctí a dávají jeden druhému přednost. Nikdo se nechce napít první, pokud by se pak nedostalo i na ostatní. „Mám z vás velkou radost, řekl Rikitan. Takto jste neúmyslně dokázali, že jste opravdu dobří kamarádi. Buďte k sobě vždy takoví, přátelští a obětaví.“ ^{45/}

„Těchto třináct bobříků, jejichž přehled je zde uveden, bylo typickým Foglarovým pedagogickým prostředkem. Jaroslav Foglar byl inspirován Setonem a snažil se takto výchovně působit na všechny složky osobnosti mládeže. Najdeme v nich úkoly rozvíjející vše od rozumu, výchovy pracovní, tělesné, estetické, až po výchovu mravní.“ ^{46/}

Přesto že kniha *Hoši od Bobří řeky* vypadala velice slibně, Jaroslav Foglar se svojí nabídkou u vydavatelů neuspěl. Nikdo ho ještě neznal a čtením jeho prvotiny se vydavatelé ani neobtěžovali. V roce 1930 poslal tedy rukopis do soutěže Melantrichu o nejlepší knihu pro mládež. Nezískal sice žádnou cenu, ale Melantrich zařadil *Hochy od Bobří řeky* do nedělní přílohy *Českého slova - Slovíčka*, jako román na pokračování. Chlapci a děvčata nemají v té době téměř žádnou smysluplnou náplň volného času. To je právě chvíle, kdy jim Jaroslav Foglar nabízí prostřednictvím své knihy zajímavý program. Kniha jde z ruky do ruky a lov bobříků se stal pro mnoho dospívajících chlapců i děvčat nejoblíbenější zábavou. ^{47/}

* * *

Dva synové plzeňského tiskaře a nakladatele Jana Kobese byli vodními skauty. Odebírali časopis *Skaut - Junák* a četli nedělní dětskou přílohu *Českého slova*. Tam také objevili první příběhy *Hochů od Bobří řeky*. Moc se jim líbily a tak tatínka přemlouvali, aby je vydal i v knižní podobě. Otec je vyslechl a v roce 1936 ve svém podniku vytiskl knihu *Boj o první místo* a o rok později i knihu *Hoši od Bobří řeky* (r. 1937). Obě měly u čtenářů velký úspěch a tak nakladatel Kobes Foglarovi nabídl, že mu vydá případně i další rukopisy. ^{48/}

První vydanou knihou Jaroslava Foglara se tedy nestali *Hoši od Bobří řeky*, ale již v roce 1934 román *Přístav volá*, vydaný nakladatelstvím Melantrich. Tehdy byl Foglarův rukopis poctěn literární cenou a mladí čtenáři se v něm poprvé setkali s pojmem „modrý život“, jako symbolem plného, vzorného a ušlechtilého života. Každé vydání Foglarovy knihy znamenalo na knihkupeckých pultech velký úspěch a tak se každý rok objevila v prodeji alespoň jedna nová foglarovka. ^{49/}

Od roku 1938 nakladatelství Kobes vydává v rychlém sledu další romány: Tábor smůly (r. 1938), Chata v Jezerní kotlině (r. 1939), Historie Svorné sedmy (r. 1940), Pod Junáckou vlajkou (r. 1940, po vydání knihy této knihy je již Jaroslav Foglar považován za hlavního představitele nového druhu literatury pro mládež - skautského příběhu) a Záhada hlavolamu (r. 1941).

* * *

Jaroslav Foglar byl v té době vůdcem 2. skautského oddílu. Vedení Dvojky považoval nejen za své poslání, ale byla to také jeho nejmilejší záliba. Zbývající čas věnoval psaní beletrie. Téměř každodenní kontakt s chlapci z oddílu pro něj byl nejcennějším zdrojem spisovatelské inspirace. Ve svém oddíle mohl prakticky vyzkoušet nápady, které se mu v hlavě rojily. Po Kobesově velkorysé nabídce, že mu vydá všechno, co napíše, pustil se Jaroslav Foglar s nadšením do psaní dalších románů.

Foglarovo spisovatelské nadšení se na veřejnosti dočkalo vlídného přijetí. Svědčí o tom například recenze na knihu Boj o první místo, přímo od profesora Antonína Benjamina Svojsíka, zakladatele a nejvyšší autority českého skautingu:

„Když jsem knihu znovu pročetl, vzpomněl jsem, jak se také mně jevila duše chlapce, který jde životem s rozpačitým výrazem tváře, a potká tak málo těch, kteří pochopí, co se děje v jeho duši. Bratr Foglar jest z těch mála, kteří duši chlapce rozumějí dokonale... Má rád své skauty, sdílí každou jejich radost i žal, proto chápe každé hnutí jejich duše - dobré i zlé. Dokladem toho mi bylo každé setkání s jeho oddílem, každá jeho literární práce, od prvních nesmělých pokusů až podnes...

Knihu bratra Foglara doporučuji skautům i vůdcům, i starý zkušený vychovatel najde v ní mnoho nového a pozoruhodného. Rády ji jistě přečtou také naše skautky, neboť i v dívčím prostředí je stálý boj o první místo, třeba se děje jinými prostředky. Je-li tu a tam v knize nanese více barvy, je to také ve stylu těch, jichž problémy a boje tak dobře zachytil.“ ^{50/}

Tak tedy hodnotil Foglarovu druhou knihu přední český vychovatel a všestranně vzdělaný člověk širokého rozhledu Antonín Benjamin Svojsík. Jak již bylo zmíněno, v roce 1937 vyšla třetí Foglarova kniha - Hoši od Bobří řeky. Byla prvotinou, která však čekala na svoje knižní vydání celých sedm let od dokončení. Opět byla přijata se zájmem i pochopením a to především ve skautských kruzích.

Nepodepsanou recenzi v časopisu „Vůdce“, určeném vedoucím skautských oddílů, napsal pravděpodobně také Antonín Benjamin Svojsík, člen redakční rady. Autor svým hodnocením přesně vystihl význam tohoto díla i jeho kouzlo pro mladé čtenáře:

„Jde o novou skautskou knihu pro chlapce, kteří se chtějí přesvědčit o svých schopnostech. A řekněme si hned, je velmi dobrá. Bratru Foglarovi se opět podařilo zaujmout své čtenáře dobrodružnými, napínavými a vysoce romantickými příhodami se skvělými výchovnými tendencemi. Hoši od Bobří řeky loví bobříky, tj. dobré vlastnosti, které z nich činí dobré hochy. Snad by se to zdálo někomu tuze školometské a nezáživné, ale vše je zasazeno do takového rámce, že se kniha čte jako román. Je psána takovým sugestivním způsobem, že se její četba nemůže minout účelem, za kterým je psána. Přijměte tuto bratrsky vztaženou ruku, dejte ji svým hochům číst a dobře sledujte výsledky a účinky této četby. Bratr Foglar má šťastnou ruku a na každou další jeho práci se můžeme těšit.“ ^{51/}

Kniha Hoši od Bobří řeky je obecně pokládána za Foglarovu nejúspěšnější knihu, soudě dle dosavadních šestnácti vydání, ale také podle ohlasu této knihy u mnoha čtenářských generací. Dobrý posudek této knihy uvedl dokonce i časopis „Úhor“, který se zabýval dětskou literaturou a nebyl nikdy příliš nakloněn dobrodružné četbě. Mladí čtenáři přijali Hochy od Bobří řeky s nadšením a do konce roku 1941 vyšla tato foglarovka ještě pětkrát! *„Známa spisovatelka Marie Majerová, kterou později komunistický režim jmenoval národní umělkyní, ji označila jako knihu, která pomáhá originálním a strhujícím způsobem kladně formovat čtenářovu povahu.“* ^{52/}

Skautská organizace byla rozpuštěna již na podzim roku 1940. Foglarův oddíl Dvojka se však nerozešel a pokračoval ve své činnosti ilegálně pod krycí firmou Klubu českých turistů. V době okupace neměl Jaroslav Foglar příliš chutí do psaní dalších knih a během této těžké doby (1941 - 1945) napsal pouze jedinou knihu - Když duben přichází (r. 1944, Kobes). Úspěšná kniha Stínadla se bouří (až v r. 1970, Olympia), která dějově navazuje na Záhadu hlavolamu i kniha Devadesátka pokračuje, která dějově navazuje na předválečné vydání knihy Pod junáckou vlajkou, vycházejí až po skončení okupace.

Právě knihy *Záhada hlavolamu* a *Stínadla* se bouří jsou další ukázkou Foglarovy pedagogické soustavy. Jedná se o dvoudílnou dobrodružnou knihu.

Děj příběhu se odehrává v nejstarší části města, ve Stínadlech, kde existovalo zvláštní sdružení chlapců. Říkali si Vontové na paměť svého zakladatele Vojtěcha Vonta, který kdysi stínadelské hochy sjednotil. Měli vlastní zákony, zvyky a rituály a nepouštěli mezi sebe nikoho cizího.

V době příběhu se blíží volba Velkého Vonta - chlapce, který se má v budoucnu postavit do čela stínadelských kluků. Do Stínadel se právě v tuto dobu vydává skupina hochů, kteří si říkají „Rychlé šípy“. Shodou okolností zde pátrají po tajemném hlavolamu, připomínajícím tvarem ježka v kleci, který po sobě zanechal za podivných okolností zesnulý zámečnický učeň Jan Tleskač. Hlavolam má v sobě ukrývat plán jeho vynálezu - létajícího kola.

Stínadla jsou v době tohoto příběhu rozdělena na dva nesmiřitelné tábory, z nichž každý má vlastního kandidáta. Volba Velkého Vonta však končí pro chlapce katastrofou. Zasáhne do ní otec poraženého kandidáta, který chtěl synova vítězství využít ve svůj prospěch. Byl to někdejší zámečnický mistr zesnulého Jana Tleskače, který tak doufal, že se pomocí syna dostane k vynálezu Jana Tleskače. Když viděl, že jeho syn prohrál, odcizil vítězi hlavolam a dal se s ním na útěk. Při útěku s hlavolamem však spadl do odpadní stoky a málem utonul. Talisman Velkých Vontů tak náhle zmizel v hlubinách stoky a tím i korunovační symbol vlády nad Stínadly.

Uběhne rok a hoši ve Stínadlech se rozhodli, že uspořádají nové volby. Do děje znovu vstupují Rychlé šípy. I ony stále pátrají po hlavolamu, který byl prý kýmisi neznámým vyloven ze stoky. Na jedné z výprav do Stínadel nacházejí staré vontské kroniky a dočítají se v nich, jaké ideály Vojtěch Vont mezi hochy prosazoval a současně mají možnost vidět, jak málo toho mezi Vonty zůstalo po jednom jediném roce krize.

Navazují spojení s jednou ze soupeřících skupin stínadelských hochů, soustředěnou kolem nového kandidáta na funkci Velkého Vonta - chlapce Vládi Dratuše a posléze se jim podaří vypátrat a získat i hlavolam. Plán vynálezu v něm však již není. Do dutiny pronikla v době, kdy ležel ve stoce voda a plán uvnitř skrytý byl zničen. Rychlé šípy i tak pomáhají nálezem hlavolamu a vontských kronik Vládově skupině k vítězství ve volbách. Vláda Dratuš se stává Velkým Vontem a slibuje, že oživí staré vontské tradice. Tolik zjednodušený děj obou knih. ^{53/}

I když se jedná především o dobrodružnou knihu pro mládež, podařilo se Jaroslavu Foglarovi vložit do děje vysoký mravní náboj. Je jím právě ideál Vojtěcha Vonta symbolizovaný žlutými kvítky, špendlíky se žlutou hlavičkou, jež Vontové nosili na klopách kabátů a které symbolizovaly nejprve jejich jednotu proti vetřelcům a posléze i odhodlání bojovat za dobro a spravedlnost.

Ne náhodou se stal žlutý květ i symbolem akce, kterou Jaroslav Foglar vyhlásil v době svého působení v poválečném časopise Vpřed. K jeho myšlence se přihlásilo na sto tisíc čtenářů. Je možno říci, že právě žlutý květ je nejuniverzálnějším prvkem celé Foglarovy pedagogické soustavy. Může jej nosit každý, kdo se chce dobrovolně řídit jedinou zásadou, zásadou boje za odstranění všeho špatného ve vztazích mezi lidmi. Snad nejlépe to vyjádřil sám autor na konci knihy Stínadla se bouří: ^{54/}

„Jednou budou všechny ty úzké, křivé a věčně vlhké uličky zbourány a na jejich místech vyrostou široké světlé ulice, ve kterých bude slunce až pozdě do večera. Nebezpečná, nezdravá Stínadla zmizí, tak jako dorostou a odejdou Vontové, kteří je dnes obývají. A bude zde sídlit mládež zdravá, silná, čestná a dobrá. Ale žlutý kvítek, který zde dnes roste, nezahyne se Stínadly! Udrží se uvnitř bloků domů a bude všem Vontům na věčné časy připomínat, že mají žít v míru a šlechetnosti, jak si přál Vojtěch Vont.

Bude se rozmáhat více a více a jednou přijde doba, kdy jej v klopě kabátu a ve svém srdci budou nosit nejen potomci dnešních Vontů ve Stínadlech, ale všichni lidé na světě, protože mír, dobro a ušlechtilost zaujmou dříve či později mysl všech. Pak bude teprve všude dobře!“ ^{55/}

Záhada hlavolamu patří dodnes k nejčtenějším foglarovkám a dočkala se dvou filmových zpracování. V roce 1969 podle ní natočil významný filmový režisér Hynek Bočan devítidílný televizní seriál. O čtyřicet let později vznikla nová verze Petra Kotka a promítala se v kinech jako celovečerní film. ^{56/}

3.1 Pedagogicko-psychologické působení Jaroslava Foglara na mládež

Chceme-li se zamýšlet nad foglarovskou soustavou výchovy, musíme si alespoň stručně ujasnit v jakých podmínkách vznikla a kde hledat její kořeny. Jak již bylo zmíněno, Jaroslav Foglar má mnoho společného s E. T. Setonem. Tato návaznost je nejvíce patrná v knize Hoši od Bobří řeky, v legendě o Royovi a znovu se pak výrazně objevuje v knize Chata v Jezerní kotlině.^{57/} Obdivuhodné je, jak lehce Jaroslav Foglar dokázal přesunout romantiku z přírody do školních tříd a městských ulic. Využil přirozené touhy mládeže v něčem vynikat, předložil napodobitelný vzor a vybízel čtenáře k vlastní aktivitě.

„Výsledkem uplatňování této Foglarovy pedagogické soustavy je charakterové upevnění mladého člověka, vypěstování důležitých návyků a upevnění morálních vlastností ve spojení s chlapectvím Foglarova pojetí, které plynule přechází do období dospělosti.“^{58/}

Jaroslav Foglar byl rozený pedagog pro školní věk. Měl mimořádně kladný a rozsáhlý výchovný vliv na rozvoj psychiky a osobnosti dětí několika generací. Dokázal mistrně, empaticky a intuitivně využít zákonitostí přenosu z vnějšku do nitra a Komenského principu skloubení výchovy a vzdělávání s hrou. Mládež při tom učil především vnímat krásu přírody a vznešenost člověka. Své zásady optimálního životního stylu předával dětem ve formě pevného řádu, který se poměrně snadno dodržuje a který si děti mohou i snadno kontrolovat. Formu tohoto pevného řádu v podobě tzv. „Modrého života“, nastínil Jaroslav Foglar v knihách Přístav volá a Kronika ztracené stopy.^{59/}

Zvláštní pozornost věnoval zejména slušné mluvě s odůvodněním, že slušná mluva zjemňuje a uhlazuje mysl. Jemná řeč a chování si získává přátelství a obdiv, ale člověk hrubě mluvící a jednající, jinak velmi schopný, ztrácí tímto na ceně. Dokázal postřehnout, v praxi i v literární podobě dokonale využít řadu poznatků a pravidel, ke kterým se vývojová psychologie dopracovala až mnohem později. Chápal základní potřeby dětí sdružovat se v malých skupinách, hledat a zkoušet zajímavé programy, hájit dobro a ověřovat si vlastní síly. Dokázal tyto hodnoty převést do lákavé metodiky, do her, výprav, táborů i do běžných každodenních činností. Uměl je vyjádřit literární

formou, která byla pro dětské čtenáře dostatečně poutavá a naprosto srozumitelná. Postřehl potřebu dětí řešit obtížné úkoly a zkoumat romantické, tajemné záhady. Věděl, že děti potřebují kladné vzory, které by byly dostupné a napodobitelné i v jejich běžném životě.

„Jednou ze silných stránek Jaroslava Foglara byl i smysl pro humor, k němuž měl blízko jako člověk, jako pedagog i vychovatel. Tato jeho vlastnost se dostatečně odrazila v jeho knize žertovných povídek Tábory smůly, která vyšla v roce 1938 a v níž autor popustil uzdu legráckám, veselým kouskům a vtipným historkám.“ ^{60/}

Mohli bychom jmenovat mnoho kladných hrdinů v jednotlivých příbězích a knihách Jaroslava Foglara. Mnohdy velmi poutavou a dobrodružnou formou Foglar na jejich případech jasně ukazuje pravé hodnoty lidství, které pak mladí lidé mohou přijmout za své.

* * *

Jak je vlastně možné, že dílo jednoho spisovatele může zůstat na vrcholu čtenářské obliby po řadu desetiletí a to bez ohledu na zákaz vydávání jeho knih nebo jejich vyřazení z knihoven? Jak je možné, že překonává v oblíbě i největší klasiky české literatury? V čem vlastně spočíval nesporný talent Jaroslava Foglara?

Miloš Zapletal si vysvětluje autorův fenomenální úspěch u dětí následujícími důvody: ^{61/}

1. Foglarovy knihy se zabývají světem dospívajících dětí.
2. Děj probouzí ve čtenáři iluzi, že stejná dobrodružství může prožít taky.
3. Autor se staví na stranu dětí, když se dostanou do konfliktu s dospělými.
4. Téměř v každé foglarovce jsou napínavé nebo strašidelné příběhy.
5. Záhady a tajemství nechybějí v žádné knize tohoto autora.
6. Foglar zná dobře touhy mladých lidí po tajemných dálkách a neznámu.
7. Ve foglarovkách se hlavní nositelé děje spontánně sdružují do klubů a oddílů.
8. V mládí je důležité přátelství vrstevníků a foglarovky jsou právě o něm.
9. Dle Setona děti potřebují vzor a Foglar tento požadavek plní ve většině knih.
10. Foglarovky vždy nabízejí zajímavý program pro volný čas.
11. Součástí většiny příběhů jsou poutavé a napínavé hry.
12. Příběhy Robinsona neztratily působivost a letní tábor je taková robinsonáda.
13. Čtenář má možnost změřit své znalosti, dovednosti a schopnosti.

14. Na city dospívajícího silně působí poetické popisy přírody.
15. Foglar naučil čtenáře vnímat také kouzlo města, zejména jeho starších částí.
16. V každé jeho knize je něco zvláštního a neobvyklého.
17. Zlo ve foglarovkách bývá poraženo a dobro vítězí.
18. Foglar má smysl pro humor a dokáže ho do děje také vložit.

„Jaroslav Foglar ve svých příbězích často a mistrně kombinuje právě tyto prvky a vytváří z nich neobyčejně přitažlivé knihy, které působí především na mladé čtenáře. Na ty mají jeho knihy často téměř magický účinek. I lidé zralí, inteligentní, sečtělí, mnohdy s vysokoškolským vzděláním se bez rozpaků hlásí ke spisovateli, který byl kdysi dávno jejich nejoblíbenějším autorem. Hlásí se k němu veřejně a bez ohledu na to, že mohou být vystaveni posměchu kritiků, kteří měli jen tu smůlu, že nečetli foglarovky právě ve svých klukovských letech.“ ^{62/}

* * *

3.2 Soudobé hodnocení tvorby Jaroslava Foglara

I přes uvedené vysoce morální principy a prokazatelně kladné pedagogické působení se Jaroslav Foglar překvapivě často stával terčem literárních kritiků. Zde je však nutné zdůraznit, že od konce čtyřicátých let hrála hlavní roli v kritických recenzích knih Jaroslava Foglara tehdejší politická ideologie.

K nepříznivému hodnocení jeho knih stačilo i to, že záporný hrdina má čepici, kterou nosí dělníci (viz. Dlouhé bidlo z Bratrstva kočičí pracky). Pro autora kritické recenze to ihned znamenalo zjevné zesměšňování dělnické třídy. ^{63/}

Trnem v oku kritiků bylo také vyzvedávání chlapeckých let, jako nejšťastnějšího a nejbarevnějšího období lidského života. O konci tohoto období Foglar opravdu často mluvil, jako kdyby to bylo neštěstí, které se prostě nedá odvrátit. Dále kritikům vadilo časté vyloučení děvčat z děje Foglarových knih.

V této souvislosti je však potřeba na situaci nahlédnout z pozice dějového kontextu, kdy obecnou realitou byly oddělené školy chlapecké a dívčí a fakt, že na schůzky a výlety skautských oddílů a cvičení sokolských jednot chodili zvlášť chlapani a zvlášť děvčata. Bylo tedy přirozené, že psal především o klukovském světě, který dobře znal.

Kritici měli snad i částečně pravdu, když upozorňovali na Foglarovy občasně jazykové prohřešky nebo poměrně jednoduchou schematizaci děje v jeho knihách. To, co je však na Foglarových příbězích opravdu cenné, jim ale nějak unikalo. Je to především mravní poselství. Foglar zároveň nabízel svým čtenářům aktivní činnost i pozitivní program. V případě již zmíněného morálního poselství však nejde jen o to, že podobně jako v pohádkách, i tady dobro zvítězí nad zlem. Důležitější je opravdu morální kodex, který autor zabudoval do svého vyprávění.

Mladí čtenáři nacházejí v těchto knihách často jiný hodnotový žebříček, než je ten, který si původně vytvořili podle spolužáků a kamarádů. Výše než peníze a věci, v něm stojí přátelství, čistý charakter, činnost, chuť stále něco nového poznávat a objevovat, tělesná zdatnost a příroda. Mladý čtenář takové pořadí hodnot následně často přijímá za své. Vždyť tak přece jednají hrdinové příběhu s nimiž se při četbě seznámil a téměř vždy i ztotožnil. ^{64/}

Literární kritik Václav Stejskal se přesto ve své recenzi vyjádřil následovně: „Ve Foglarových knihách není opravdový život, nejsou v nich lidé, nýbrž pouze výchovná monstra (vzorní, opovržením hodní a kolísající, kteří se postupně propracovávají k dokonalosti)“ ^{65/}

„Avšak právě chlapecký věk, ke kterému bylo Foglarovo dílo směřováno, není ještě připraven na komplikované rozplétání složitých životních situací. Tento věk dětí se zmítá v hodnocení od kraje ke kraji a je více než vhodné, že hrdinové foglarovek vystupují jako jasné typy, od nichž lze očekávat zřetelně způsoby jednání. Vždyť jak jinak přejít od dětství do dospělosti? Tato cesta života není přímočará a vše, co může být určitým mezistupněm při tomto osobnostním rozvoji, je hodno kladného ocenění.“ ^{66/}

Také ohlasy různých anket jednoznačně potvrzují příznivé ovlivnění čtenářů tohoto věku a dokumentují, že Foglarovy romány mají schopnost vytvořit potřebný most mezi dětstvím a dospělostí, mezi pseudohodnotami a naplňováním ušlechtilých úmyslů. Neustálé upozorňování na nutnost odlišování dobra a zla je jistě schematické, černobílé a tudíž neodpovídající složitosti světa. Nicméně cílovou skupinou foglarovek není dospělá populace, která se dokáže orientovat z pozice dobra a zla.

Čtenáři i členové oddílů, jsou většinou mladí lidé na prahu dospívání a zvýšená citlivost tohoto věku, spolu s nedostatečnou životní zkušeností, takové uvědomění

prozatím neumožňuje. Proto je potřeba na výslovných vzorech poukazovat, kde vede hranice mezi eticky správným a problematickým chováním. Přes všechny literárně kritické poznámky o schematičnosti a idealizovanosti jeho hrdinů je jisté, že výzva k pokusu žít čestně a spravedlivě nezůstala nevyslyšeným apelem, ale minimálně po dobu četby foglarovek se mnoho mladých lidí alespoň pokoušelo tyto hodnoty reálně naplňovat a žít.^{67/}

Moralita obsažená v příbězích, knihách i činnostech oddílů je zřejmá a zcela ryzí. Od úsměvného lpění na vymýcení „neslušných“ slov ze slovníku mládeže až po hluboké hodnoty cti, přátelství, pravdy a dobra. Na rozdíl od příběhů Rychlých šípů, kde je absence vulgarismů oceňována přítomnými dívkami jako něco obdivuhodného, je bohužel soudobá realita často zcela opačná.^{68/}

* * *

„Ústav pro jazyk český spolu s agenturou Factum Invenlo provedl výzkum mezi 27 tisíci dětmi a mládeží ve věku 12 až 16 let. Jejich zjištění ukazuje, že slovník teenagerů hrubne a nadávky včetně nejsprostších výrazů jsou považovány za běžnou součást mluveného slova. Skoro polovina respondentů si myslí, že se bez nadávek nelze vyjadřovat.“^{69/}

Od poloviny padesátých let přicházejí první poválečné pokusy o nezaujaté hodnocení knih Jaroslava Foglara. Upozorňují nejenom na chyby tohoto spisovatele, ale začínají uvádět i jeho přednosti. Zdá se, že postupně slábne ideologický vliv, který byl do té doby páteří veškerých hodnocení díla tohoto autora a koncem osmdesátých let začíná literární kritika přistupovat k Foglarově tvorbě již mnohem objektivněji. Přesto se řadě kritiků stále jeví jazyk jeho knih jako neobratný a jeho knížky příliš jednotvárné a dějově chudé. Pokud se vyskytly pozitivní hodnocení, tak většinou ve smyslu nesporných pedagogických hodnot.

Občas se i dnes můžeme setkat s názorem, že Foglarovy knihy nemají příliš velkou literární hodnotu, že jsou přiměřené pouze určitému věku dětí a že je dnes již zcela jiná doba. Těžko bychom však hledali dílo, které by bylo natolik obecné, aby řešilo celý složitý vývoj dětí od věku předškolního až po dospělost. Jaroslav Foglar působil více než 75 let na mnoho dětských generací a to v nejlepším slova smyslu. Z takovéto dětské zkušenosti se pak následně vytváří životní cesta přes dospělost až ke stáří a dobrý základ z dětství, je velkou šancí pro další etapy života.

Foglarovky nedostaly nikdy žádnou prestižní literární cenu, zato je dovedli ocenit mladí čtenáři, kteří o nich v různých anketách řekli, že to jsou jejich nejmilejší knihy. Jaroslav Foglar nebyl „úředně“ prohlášen národním umělcem, zato se jím skutečně stal. Málokterý jiný český autor se může pochlubit tím, že dokázal zaujmout čtyři po sobě jdoucí generace a jen málo knih má v sobě takovou skrytou inspirativní sílu. Část dětských populací, které prošly Foglarovým vlivem, dostala nesporně potřebný mravní základ, který by dnešní mládež potřebovala mnohdy více než kdykoliv v minulosti.^{70/}

* * *

3.3 Dílčí závěr

Listopadové události roku 1989 již zcela uvolnily Jaroslavu Foglarovi cestu na veřejnost. Postupně jsou vydávány jeho starší, ale i nové knihy, které napsal v době nuceného odmlčení. Nakladatelství Olympia nově vydává stínadelskou trilogii Dobrodružství v temných uličkách (Záhada hlavolamu, Stínadla se bouří a Tajemství Velkého Vonta).

„V září 1990 započal Miloš Zapletal po dvacetileté přestávce opět vydávat časopis Junák. Zavedl zde samostatnou rubriku „Jestřábník“, která byla sestavována výhradně z Foglarových textů z Bobří hráze, kronik apod. Bobří hráz však nevycházela pouze v těchto zmiňovaných časopisech, ale i v Trampu (r. 1990), Hlasateli (r. 1991) a několika dalších podobně zaměřených časopisech.“^{71/}

Nakladatelství Olympia je od roku 1991 výhradním vydavatelem Foglarova díla. K nejčtenějším a nejprodávanějším foglarovkám patří Chata v Jezerní kotlině, Hoši od Bobří řeky a trilogie Záhada hlavolamu, Stínadla se bouří a Tajemství velkého Vonta. První místo v oblíbenosti však patří kreslenému seriálu Rychlé šípy.

Od roku 1995 byl pro vysoký věk a chatrné zdraví Jaroslav Foglar dlouhodobě hospitalizován v Thomayerově nemocnici. V rámci svých možností se však ještě stále účastnil výstav a autogramiád se svými čtenáři. Například 5. července 1997 byl ještě přítomen na slavnostním odhalení pamětní desky ve Sluneční zátocce.

K devadesátým narozeninám Jaroslava Foglara a nedožitým devadesátinám Dr. Jana Fischera pořádalo muzeum hl. m. Prahy od 3. dubna do 15. září 1997 rozsáhlou výstavu s názvem „Po stopách Rychlých šípů“ a také vyšlo jubilejní 15. vydání knihy Hoši od Bobří řeky s pamětním listem.

Jaroslav Foglar se dočkal opětovného vydání všech svých knih a v roce 1998 i tří radostných událostí. V květnu mu vyšla poslední kniha s jeho životními vzpomínkami pod názvem Jestřábe vypravuj a v červenci převzal od obce spisovatelů Cenu osobnosti za celoživotní spisovatelskou práci pro děti a mládež. V říjnu pak osobně pokřtil při slavnostním večeru v divadle Semafor první souborné knižní vydání Rychlých šípů. Naposledy se tehdy objevil na veřejnosti, aby nesčítaným zájemcům podepsal knihu, která se stala na knižním trhu hitem roku 1998.

Téměř po čtyřech letech od hospitalizace, v nemocniční péči, dne 23. ledna 1999 se srdce Jaroslava Foglara - Jestřába zastavilo úplně. Jestřáb odešel se svou duší do nebe, ale jeho obrovský pedagogický a filozofický odkaz žene vpřed mnoho mladých skautů i zkušených oddílových vedoucích.

* * *

4. Volný čas dětí a mládeže 21. století

Od listopadu roku 1989 se začala společnost v českých zemích proměňovat takřka ve všech oblastech života. Děti vstoupily v posledním desetiletí 20. století do světa, kde je více možností a kde se možnost volby stala samozřejmou součástí života. Do popředí vstupuje otázka kultivace člověka a prožitkové formy trávení volného času, což je umožněno velkým a dosažitelným množstvím komerčních nabídek. *„Děti se staly sebevědomějšími, jednají s větší jistotou a nebojí se říci svůj názor. Mladí vyrůstají v jiných podmínkách než jejich rodiče a chovají se jinak než předchozí generace. Změnily se také hodnoty ve společnosti.“* ^{72/}

Sociální scéna dospívajících je nyní mnohem rozmanitější a identifikovat pevně ohraničené skupiny není tak snadné. Žádná jednotná kultura mladých neexistuje. Mládež si je rozdílů mezi sebou vědoma a snaží se je dávat najevo jak oblečením, tak různými účesy. Jedním z takových příkladů jsou třeba vlasy spletené do dreadů. Původně však tento rozšiřující se účes nosili černoši, kteří vyznávali rastafariánské náboženství a hudbu reggae. ^{73/}

* * *

Do roku 1989 existoval systém institucí, který nabízel aktivní využívání volného času. Státní zařízení pracovala celkem kvalitně, bezplatně nebo za minimální poplatek. Pomáhala škole i rodině chránit děti a mládež před negativními sociálními jevy a vlivy. V převážné většině však byly poplatné stávajícímu režimu a jejich výchovné působení bylo ideologicky zaměřené. Přesto však měly ve výchově dětí a mládeže významné místo. V dnešní době však s ohledem na ekonomické důvody tyto instituce a organizace působící ve volném čase dětí, mládeže i dospělých postupně zanikají nebo omezují svou činnost. Jejich funkci do určité míry postupně přejímají různá střediska volného času organizovaná jednotlivci, církví, nadacemi apod. Sociální situace v naší společnosti se mění. Začínají se odlišovat podmínky různých sociálních skupin pro využívání volného času. „Také nabídky zařízení organizujících volný čas podléhají mechanismu tržního hospodářství a rodinný rozpočet vždy nedovoluje, aby si jedinec ve volném čase mohl vybrat různé druhy aktivit podle zájmu. Postavení těchto zařízení začínají určovat nové celospolečenské podmínky, zejména pojetí sociální sféry a výchovy mladé generace.“ ^{74/}

Do oblasti volného času proniklo konkurenční prostředí i vlivy hromadných sdělovacích prostředků a komerčního sektoru. V dětské literatuře pokračovala i koncem 90. let řada autorů, jako Jan Vodňanský, Jiří Žáček atd. Do oficiální literatury mohli nyní vstoupit také autoři z disentu. Hrdiny dětské literatury se stávají více současné děti a jejich problémy. Vycházejí opět knihy, které byly v době komunistické totality zakázány, např. příběhy Jaroslava Foglara, nejrůznější kovbojky, nábožensky orientovaná literatura pro děti apod. Některé dětské časopisy zanikly, ale objevily se nové, především české mutace zahraničních animovaných časopisů. Děti a mládež obrátily pozornost zejména k internetu, počítačům a časopisům věnujícím se počítačovým hrám. Rozdíl mezi mládeží spočívá i v tom, jaká hudba se jim zrovna líbí. Někteří mají rádi hudbu taneční, jiní country či folk a další rock.

Častěji se však mládež dělí podle činností, které se zrovna věnuje. Je to například jízda na skateboardech, různé druhy sportu nebo chození na mejdany. Také móda, která je nyní mnohem rozmanitější než byla kdy v minulosti, hraje v jejich životě důležitou úlohu. Částečně je to způsobeno nepřebornou šíří ve výběru spotřebního zboží. Dalším důvodem je stírání tradičních struktur v naší společnosti. Místo, kde tráví většinu volného času, je dalším důležitým rozlišovacím faktorem ve společenských činnostech mládeže. Někteří tráví většinu času doma, zatímco jiní se toulají po ulicích nebo se sdružují ve velkoměstských centrech a na náměstích. Součástí moderního životního stylu se stávají i různé druhy sportů, např. squash (skvoš). ^{75/}

Po mnoha letech autoritativní výchovy, kdy se děti musely téměř bezvýhradně podřizovat rodičovské vůli, začíná vznikat snaha osvobodit rodinu od přísných zásad a modelů chování. Zrodila se takzvaná liberální výchova. Otec a matka přestávají být ve vztahu ke svým dětem autoritami a chovají se často spíše jako rovnocenní partneři. Každý extrém ale škodí. Stejně to je i se způsobem, jak dnes správně vychovávat své děti. Nad touto otázkou se jistě denně zamýšlí mnoho rodičů. Ti, kteří byli sami vychováni přísným způsobem říkají: „Škoda rány, která padne vedle.“ Z opačného tábora se však ozývá: „Dítě by si mělo umět prosadit svoji vůli, nebudeme mu do toho tedy příliš zasahovat.“ Která z cest je však ta pravá?

Dětský psycholog PhDr. Zdeněk Matějček míní: „*Ani jedna, ani druhá, ve výchově škodí jakékoliv krajnosti. Příliš tvrdá ruka vyvolává podle jeho slov z dětí povahy utlačené, zlomené, pasivní, depresivní nebo bezpáteřné, které se ve všem podřídí. U temperamentnějších dětí zase může vypěstovat zbytečně vzdor. Naopak příliš liberální výchova vyvolává v dítěti pocity nejistoty.*“^{76/}

Přímé zákazy a příkazy v takových rodinách většinou neexistují. Rodiče tak na bedra dítěte nakládají řadu závažných rozhodnutí. Jednají s ním často jako s dospělým, v pevné víře, že tím dítě naučí být zodpovědné za to, co dělá. „Chceme podpořit růst jeho svobodné osobnosti,“ často argumentují rodiče. Některým dětem taková pozice možná vyhovuje, ale ty příliš úzkostné se stávají ještě úzkostnějšími a zmatenějšími. Dítě tak může žít neustále ve strachu, že se rozhodne nebo udělá něco špatně.

* * *

Nezastupitelným prvkem výchovy jsou však i sdružení, hnutí a organizace věnující se dětem a mládeži. Nabízejí mladým lidem sociální prostředí zaplněné skupinovými prožitky. Činnosti v nich realizované se podílejí na rozvoji pro život důležitých sociálních dovedností, které se člověku nesporně hodí v dospělém životě. Každý člověk se pohybuje ve společnosti jiných lidí, komunikuje s nimi, navazuje rozmanité vztahy, spolupracuje a zároveň řeší různé konflikty. Děti a mládež se snaží prosazovat svoji individualitu, učí se umění jednat a vycházet s lidmi. Nenahraditelným se stává společný pobyt ve skupině vrstevníků a zapojení do společné činnosti.

„*Kolektiv poskytuje dětem a mladým lidem neopakovatelnou příležitost určitého skupinového prožitku a výrazně se podílí na formování osobnosti. Nedostatek zkušeností a prožitků ze spolupráce ve skupině, může mít vliv na negativní a sociálně neadekvátní chování v dospělosti.*“^{77/}

Následující rok po „sametové revoluci“ došlo ke zrušení jednotné organizace Socialistického svazu mládeže a jeho Pionýrské organizace. Parlamentem České republiky byla zřízena organizace Fond dětí a mládeže, která se v roce 1993 stala správcem majetku bývalého Socialistického svazu mládeže. Sídlo fondu je v Olomouci a jeho výkonná kancelář v Praze. Zároveň vznikly i další zastřešující sdružení a organizace. Mnohé z nich však zásadně měnily strukturu, jiné ji teprve vytvářely.

Existovaly značné rozdíly v ujasnění funkcí i cílů. Rada mládeže po ostrých sporech zanikla a její členové se rozešli. Postupně bylo založeno Seskupení dětských a mládežnických organizací, v němž byly zastoupeny Junák, Česká tábornická unie, YMCA a YWCA (sdružení křesťansky orientovaných mladých mužů a žen) a Liga lesní moudrosti. Dále v roce 1991 vznikla Konzultační rada sdružení dětí a mládeže České republiky, v níž se rozhodly ke spolupraci Prázdninová škola Lipnice, Pražské ekologické centrum, Studio volného času, hnutí Brontosaurus, mládež Českého svazu přírody, AMAVET (Asociace pro mládež, vědu a techniku), Český klub ringa a Hnutí Duha.

Do současnosti se stále vyvíjí činnost Kruhu sdružení dětí a mládeže České republiky. Vznikl v roce 1995 a ke spolupraci přizval kolem padesáti dalších organizací, z nichž některé byly členy již předcházejících seskupení. Posláním Kruhu je sdružovat na základě suverenity a rovnoprávnosti i úplného respektování práv a zájmů různá sdružení dětí a mládeže působících a majících sídlo na území České republiky.

„Za reprezentativní organizaci mládeže je v současnosti považována Česká rada dětí a mládeže, založená roku 1998 v Praze - Karlíně. Ve svých materiálech uvádí, že je demokratickým, dobrovolným a nepolitickým společenstvím občanských sdružení dětí a mládeže. Jejím posláním je v duchu Úmluvy o právech dítěte z roku 1989, podporovat oprávněné zájmy dětí a mládeže, ve snaze napomáhat všestrannému rozvoji mladých lidí po stránce duchovní, duševní, tělesné i sociální.“ ^{78/}

V nově se tvořící společnosti se stává volný čas do značné míry doménou konzumu, jenž je převážně cílem lidského snažení, nikoliv jen prostředkem. V posledních letech se tato skutečnost promítá do sociálního jevu získat co nejvíce prostředků i za cenu prodloužené pracovní doby nebo druhého zaměstnání. Místo aby člověk využíval postupného zkracování pracovní doby pro svůj svobodný rozvoj, přijímá delší nebo druhé zaměstnání. Musí totiž uspokojovat narůstající požadavky své i požadavky vlastní rodiny a to často pouze z prestižních důvodů. Člověk se tak často stává otrokem vlastních potřeb. Pracuje, kupuje, obstarává, ale nemá volný čas v němž by žil radostně. Nemá čas pro sebe, ani pro své nejbližší. Vzdává se přátelských setkání, protože musí pracovat a obstarávat. Naproti tomu existuje spousta lidí, kteří nemají možnost opatřovat si základní prostředky prací a tak vzniká stále větší skupina nezaměstnaných. ^{79/}

V 90. letech došlo k dynamickému rozvoji informačních technologií, které změnily podstatnou měrou svět dětí i dospělých. Osobní počítače se rychle rozšířily ve školách i domácnostech. Děti se většinou chopily jejich nových možností daleko dříve než dospělí. Objevily se zprvu jednoduché a postupem doby stále složitější počítačové hry s propracovanější grafikou. Od nejjednodušších logických her až k dnešním bojovým, sportovním a jiným hrám.

Problémem začíná být častá závislost mládeže (někdy i dospělých) na každodenním hraní tzv. on-line her typu RPG (role playing games), při kterých se člověk pohybuje ve fantazijním světě a komunikuje s dalšími hráči z celého světa. Hry jsou návykové hlavně z toho důvodu, že se příběh a virtuální svět neustále vyvíjí. Zvědavost pak hráče nutí se do hry vracet a zjišťovat, co se změnilo v době jejich nepřítomnosti. Plněním dalších úkolů tak zároveň vylepšují dovednosti svých herních postav, které tak získávají stále větší respekt ostatních hráčů. Důležitou složkou těchto her je komunikace, která je textová nebo i mluvená prostřednictvím sluchátek a mikrofonů a vznik virtuálních přátelství s dalšími hráči. Kromě toho hry umožňují pohyb v prostředí, jež některé lidi fascinuje, ať jde o hry „středověké“ nebo třeba hry s militantní tematikou bojišť druhé světové války.

Psychologové vidí za touto závislostí spíše jiný a hlubší problém. Tímto může být třeba nízké sebehodnocení, sociální fobie nebo potíže v komunikaci s okolím. Internet tak slouží k úteku před problémy, místo jejich řešení. Internet je fenoménem, který v posledních letech výrazně zasahuje do života většiny z nás. Používá ho více než padesát procent české populace, ale i zde jsou rozdíly. Mezi dnešními dětmi a mládeží tak najdeme vedle počítačových nadšenců i ty, kterým PC hry moc neříkají. Většina mládeže však využívá možnosti internetu a internetové komunikace v chatech. Po sítích proudí hudba i filmy. E-mail, SMS a smajlíci se stali významným komunikačním prostředkem. Na internetu lze najít nepřeberné množství informací, kontaktů a možností k seznámení. Doménou poslední doby se stávají sociální komunikační sítě, např. Facebook, Skype nebo ICQ. Na internetu je však také mnoho špíny, která se dotýká i dětí. Je proto potřeba k němu přistupovat také s velkou opatrností.

Informační technologie nám na jedné straně umožňují lepší propojení našeho globálního společenství, ale na straně druhé nás od něj vzdalují. Internet a televize nám zprostředkovávají události již zpracované a před našima očima se odehrává jakési virtuální vidění světa, který ale může být ve skutečnosti zcela jiný. Za posledních několik desítek let se moderní západní společnost obklopila tolika novými věcmi, že

začínáme ztrácet kontakt s vlastní realitou. Žijeme ve světě obrazovek a sekundárním světě zprostředkovaných vjemů, vytrácejících se z vlastních prožitých zkušeností. Nevšimáme si toho, že mezi člověkem a přírodou vyrůstá bariéra, kterou tvoří pouze kultura, ale převažující balast sestávající z reklamy, internetové komunikace, virtuální reality hracích automatů a panelových sídlišť. Ty jsou také jednou z příčin, proč děti, ale mnohdy i rodiče dávají přednost pasivní hře a zábavě u počítače nebo televize. Tato „zábava“ jim ovšem neposkytuje reálný obraz světa, ale pouhý technický ozvučený a rádoby umělecky stylizovaný odraz skutečnosti.

Samotné sídliště v sobě potenciálně skrývá mnoho nástrah v podobě různých „anonymních“ part, ale i samotné výškové budovy se proměňují v pomyslné, hlavně psychické bariéry, které nám mohou bránit v přirozenému kontaktu s vrstevníky. Nikdo zde vlastně pořádně nikoho nezná a otevřenost, bezprostřednost a upřímnost se v tomto prostředí poněkud vytrácí. Dítě tak vyrůstá mezi spoustou lidí a přesto v sociální izolaci.^{80/}

V polovině dvacátého století žil člověk ještě stále tzv. nezprostředkovanou zkušeností. Přestože byl svědkem rozvoje televize a rozhlasu, byl to ještě pořád on, kdo vycházel vstříc realitě a sám ji vnímal. V uplynulých čtyřiceti letech člověk tuto sociální zkušenost postupně ztrácí a nahrazuje ji zkušeností sdílenou.

Obsahy a děje, které jsou mu předkládány filmem či televizí, už nezná z vlastní zkušenosti, ale pouze zprostředkovaně, skrze sdělovací média. Děti neznají, co je to fyzická bolest, ale z televizních filmů dobře vědí, jak ji jinému způsobit. Denně jsme svědky krutosti na našich obrazovkách, sledujeme válku v přímém přenosu. Svět ovládá nejen animovaný a akční film, kde je např. násilná smrt prezentována jako něco běžného a přirozeného. Člověk hraje roli pasivního spotřebitele, diváka zábavného průmyslu.

V posledních několika letech se opět vlivem vědy a techniky člověk ocitá v neskutečném třírozměrném prostoru virtuální reality. Dítě se tak má možnost prostřednictvím nejrůznějších her seznámit s nereálnou zkušeností. Kromě některých nesporných výhod, které s sebou multimédia přinášejí, je dítě vystavováno negativním iluzím. Jedná se například o iluze konce, kdy se dítě domnívá, že stejně jako počítačovou hru, lze vypnout i realitu. To, že takové dlouhodobé působení na psychiku dítěte rozhodně nebuduje pocity zodpovědnosti a empatie snad není třeba ani komentovat.

Současný svět je nepřehledný, stal se světem chaosu, virtuální reality a rychlosti. Z televizí, novin, časopisů, internetu a dalších médií přitéká neustále záplava informací. Dovídáme se podrobnosti o politické situaci na druhém konci světa, katastrofách a neštěstích, informace o nově objevených galaxiích. Každý den slyšíme nové hity a někdy ani nevíme, co v tomto chaosu hledat a co si vybrat. Ale i v tomto nepřehledném světě zůstávají děti stejné.

Malé děti touží po svých jistotách a zázemí. I dnešní dítě usíná s plyšovou hračkou v náručí, stejně jako usínalo dítě před mnoha staletími. Úniky do snů a vymyšlených alternativních světů Harryho Pottera, Pánu Prstenů či Hvězdných válek, jsou pro ně východiskem. Tyto světy jsou přehledné, dobro a zlo je v nich odděleno a často děsuplný příběh neodvratně směřuje k dobrému konci. Jsme stále stejní, jenom žijeme v jiném světě 21. století a vybrat si z té záplavy možností není jednoduché. Stále se však vzdalujeme od přírody.

I přes bouřlivý rozvoj informačních technologií a obrovský vliv internetu, zůstávají v oblíbě dětí i mládeže stále klasické časopisy. Široká nabídka periodik pro děti má v Čechách a na Moravě svoji tradici a již stopadesátiletou historii. Vzpomeňme jen legendárního Malého čtenáře či foglarovského Mladého hlasatele (později Vpřed) nebo také Dětský koutek Lidových novin či Slovíčko Českého slova.

Výběr dnešních periodik pro děti je opravdu pestrý a lze je rozdělit na časopisy zcela nové a na časopisy tradiční, které se na čtenářském trhu objevují již celou řádku let. Nové dětské časopisy vznikají jako houby po dešti. Některé z nich se dokonce dokázaly udržet a vybudovat si na trhu pevné místo. Zajímavým pokusem o časopis pro starší děti, je týdeník Vildův svět nebo měsíčník Moje 1. noviny. Tento měsíčník má novinovější úpravu než ostatní periodika, ale také aktuálnější obsah. Je plný zajímavých informativních článků o vědě, cestování a umění. Časopis se zdarma distribuuje do dětských domovů, diagnostických ústavů a SOS vesniček. Jedná se o velice zajímavý a sympatický projekt.

Ze staré gardy časopisů, které před listopadem 1989 vydávala pro děti převážně Mladá fronta, přežily jen ty životaschopnější. Tituly jako Ohníček, Sedmička či Pionýr už dávno zanikly, dodnes naopak vycházejí například ABC, Sluníčko a Mateřídouška. Již klasický časopis ABC změnil podtitul z „mladých techniků a přírodovědců“ na „časopis generace XXI. Století“, ale již bohužel nezáří obsahem a tolika nápady, jako za legendárního šéfredaktora Vlastislava Tomana.

Pro teenagery vychází například časopis Bravo nebo Popcorn. Na chlapce se více zaměřují časopisy s počítačovou a herní tematikou (Chip, Score, Doupě, Computer, PC WORLD, Extra PC, Svět počítačů apod.) a na děvčata zase časopisy s obsahovou náplní, která se týká vzhledu, mezilidských vztahů a populárních osobností (Dívka, Cosmo girl!, Lucky star, Top dívky, Bravo Girl! nebo Swet 17). Další samostatnou skupinou jsou pak časopisy spolkové (Roverský kmen, Skaut, Skautský svět, Světýlko) nebo časopisy úzce zaměřené na konkrétní problematiku (Auto, moto a sport, Motocykl, Střelecká revue, FotoVideo, Atletika, Chovatel, Modelářství, Letectví a kosmonautika a mnoho dalších).^{81/}

Časopisy pro dospívající a v podstatě i časopisy obecně, se často věnují inzerci výrobků. Bravo se v tomto smyslu moc neliší od Mladého světa. Oba časopisy jsou vydávány proto, aby poskytly zábavu a nalákaly ke koupi určitého zboží. Periodika jsou ošidná v tom, že i když je jejich cílem nás bavit, v podstatě stejně něco inzerují a propagují. Důvodem rozhovoru s populárním zpěvákem je tak obvykle vydání jeho nové desky. Ta je nám prodávána jako novinka nebo jako osobní příběh. Skutečně je celkem jedno, v jakém časopise je rozhovor uveden, jestli v Bravu či v Týdnu. Nic to nemění na tom, že takový článek je v podstatě propagace.

Samozřejmě my všichni jsme ovlivněni médii a všichni je používáme při vytváření svého stylu. Kdybychom se z různých médií nedozvěděli o Pavarottim, většina lidí by si pravděpodobně jeho CD nekoupila. To je zřejmé. Málokdo by však byl ochoten souhlasit s tím, že nás reklamy v novinách donutily k oblibě Pavarottiho. To by byla urážka naší inteligence. Noviny nás upozornily na produkt, který jsme se potom rozhodli zakoupit na základě zřejmých kvalit Pavarottiho, což v nás vzbuzuje přesvědčení, že nejsme manipulováni. Samozřejmě, že velká část článků v nás má vzbudit zájem o spotřební zboží, které je nám nabízeno a my si musíme uvědomit, že časopisy pro mládež se v tom neliší od časopisů pro dospělé. Kultura mladých v tomto ohledu pouze odráží kulturu dospělých.^{82/}

* * *

4.1 Budoucnost Foglarových idejí v kontextu dnešní doby

Budoucnost idejí spisovatele a pedagoga Jaroslava Foglara spatřuji ve dvou rovinách. Především je to výrazný morální apel, který je patrný téměř z každé jeho knihy nebo časopisu, ale další jeho odkaz vidím i v jeho originálním a velice efektivním způsobu nenásilného pedagogického ovlivňování prostřednictvím různých dlouhodobých her, které velice moudře a prakticky obohatil.

Ovlivnil tak moderní přístup k výchově, kterému se dnes říká zážitková pedagogika. Podněcoval v dětech smysluplnou aktivitu, která se projeví ve hrách, užitečné práci pro oddíl, rodinu i okolí. Obdivuhodné bylo, jak své náměty dokázal prezentovat a podněcovat jimi i v písemné, časopisecké či knižní podobě. Příkladem byly jeho čtenářské kluby, které se ve své době šířily po celé republice. Základem jeho pedagogických námětů byla spousta nápadů, jejichž podání bylo vždy poutavé a někdy až sugestivní.

„Dobře motivovaná a zajímavá hra většinou přerůstá ve vlastní tvořivost při zdolávání různých uměle vytvořených překážek většinou vyžaduje nutnost naučit se spolupracovat ve skupině, rozdělit si úkoly, spoléhat jeden na druhého a dodržovat určitá pravidla. Zkušenost, že v týmu se zvládnou cíle, které se pro jedince zdají být neřešitelné, je důležitým vkladem pro život i v době 21. století.“ ^{83/}

Jak jsem již naznačil, hra je stále jedním ze základních efektivních nástrojů nepřímého působení na děti, mládež a často i dospělé. Měla by být tedy základem metodického vybavení dobrého pedagoga v každé době. Charakterizovat hru jasnou a jednoznačnou definicí, ale není jednoduché. Pokud se pokusíme o kombinaci různých názorů, můžeme dojít k závěru, že hra je tělesná či duševní činnost, která přímo vychází z přirozenosti člověka a nebo její smysl stojí mimo vlastní hru. V tomto případě se často stává prostředkem k dosažení jiných, například výchovně vzdělávacích cílů.

Obsah zájmové činnosti se rozlišuje podle věku dětí a mládeže, ale i podle vyspělosti jedince a návaznosti na předchozí zkušenosti. Zájmy mladších žáků nejsou většinou ještě příliš vyhraněné a proto je vhodné předkládat k výběru řadu rozmanitých činností. Touha po něčem novém a nadšení pro činnost je charakteristický projev tohoto věku.

Děti si tak mohou zkusit co je baví a v čem dosahují dobrých výsledků. Mohou tak objevit své předpoklady nebo talent pro určitou aktivitu. S přibývajícím věkem se zájmy mládeže vyhraňují a prohlubují. Aktivní účastí na zájmové činnosti se děti a mládež učí plánovat svůj volný čas a řešit vzniklé problémy. Učí se dovednosti vytyčit si cíl a promýšlet cesty k jeho dosahování. Postupovat podle předem stanoveného plánu, překonávat překážky a hodnotit výsledky vlastní činnosti. Účast dětí na hodnotné a pedagogicky vedené zájmové činnosti od počátku zahájení školní docházky vytváří postupně návyk zabývat se i v pozdějším věku a dospělosti užitečnou činností a vhodně využívat svůj čas.^{84/}

K důležitým principům hry patří její pravidla, která dodávají hře napětí a obtížnost. Základem veškerých her bývá jejich prožívání, zábava, smysl a řád, simulace a hraní rolí, mravní výzva, sebepoznání a také poučení. *„Výsledky her se pak mohou stát momentem určujícím další vývoj jedince. Vždyť právě hra znamená v životě dětí nejlepší způsob praktické přípravy na život v dospělosti. Ve hře děti zjišťují a objevují svoje schopnosti i nadání a hra je zároveň efektivním způsobem poměřování vlastních schopností v té či oné činnosti se schopnostmi svých vrstevníků.“*^{85/}

Z dílny českého pedagoga a spisovatele Jaroslava Foglara pochází celotáborové, dlouhodobé hry, např. Tábor černého delfína, Alvarez apod., které se stávají předlohami pro táborové motivace i v dnešní době. Další zajímavé praktiky, které ve skatském oddíle Jaroslav Foglar vymyslel, popsal v časopiseckých rubrikách nazvaných Skautská stezka a Z Bobří hráze. Dále pak v knihách Kronika Ztracené stopy a Náš oddíl.^{86/}

Do svých her vkládal maximum nápaditých pedagogických vlivů, přičemž vlastní výchovné působení zůstávalo nenápadně skryto a celá hra byla prostoupena dobrodružstvím, které působilo na fantazii dětí. Často se setkáváme s označením osobnosti Jaroslava Foglara, jako Komenského 20. století.^{87/}

Hra v jeho pojetí se stala metodikou rozvíjející nejen fantazii, myšlení a postoje dětí, ale celou jejich osobnost. *„Na mládež působil nejenom tím, co jako spisovatel ve svých knihách a časopisech přímo napsal, ale i tím, co pouze naznačil a čím podněcoval dětskou fantazii, dětské zájmy, potřeby a motivaci. Měl neobyčejně velkou vůli, trpělivost a schopnost rozpoznávat typy, navzájem je přivádět k sobě a při tom je nezbavovat odlišnosti. Naopak jim dával vyniknout a tento pestrý kolektiv dokázal vést v duchu vzájemné snášenlivosti, kázně a ohleduplnosti.“*^{88/}

V našich podmínkách se stal Jaroslav Foglar absolutním průkopníkem her v jejichž rámci lze uplatnit nejrůznější motivy a aktivity. Díky jeho románu Devadesátka pokračuje a již zmíněné promyšlené hře o Alvarezově putování, prožilo snad tisíce dětí na letních táborech spousty dobrodružství v dlouhodobých hrách připravených podle alvarezovského modelu. Dlouhodobé se těmto hrám říká proto, že většinou probíhají celý rok a vrcholí na prázdninovém táboře. ^{89/}

Pozoruhodné je i to, že obdoba českých dlouhodobých her po vzoru Jaroslava Foglara získala dokonce i světový primát. Tento druh her se stal v zahraničí velice populární. Především ve Spojených státech amerických, ale i v Evropě. Dnes se jim už neříká hry dlouhodobé, ale jsou označovány spíše jako hry simulační. Jejich obsah je však naprosto shodný. Využívají je pedagogové ve školách při zeměpisu, dějepisu, ekologii, sociologii, psychologii i v jiných vyučovacích předmětech. A nejen ve školách základních a středních, ale dokonce i na univerzitách. Americká Kongresová knihovna ve Washingtonu vydala v roce 1973 dokonce čtyřdílný soupis těchto nových her.

* * *

Pokud mluvíme o simulačních hrách a jejich uplatnění v dnešní době, nelze nezpomenout také další osobnost, která se této oblasti výchovy věnovala stejně tak, jako Jaroslav Foglar a stejně jako on obohatila oblast zážitkové pedagogiky. Touto osobností byl německý pedagog a filosof Kurt Hahn (1886 - 1974). Základní kameny dlouhodobých her a zážitkové pedagogiky bychom však také mohli rovnou hledat u zakladatele světového skautského hnutí Baden Powella. Ale i přes tuto skutečnost největší zásluhu stále nese Jaroslav Foglar, neboť teprve jeho hra Alvarez odstartovala vlnu zájmu o tento nový druh her.

Právě Jaroslav Foglar výsledky své činnosti dokázal, jak prožitky získávané hrou posilují a upevňují osobnostní rozvoj zajímavou formou, přirozeně a nenásilně. Výchovné metody využívající prožitkových situací, dokáží využít hry v celé šíři jejich projevů. Dominantním cílem hry je prostřednictvím silných zážitků a navozením intenzivních lidských vztahů nalézat v sobě zdroje spontánní tvořivosti a sebedůvěry.

Projektované programy podporují u účastníků aktivní a odpovědný postoj k životu a okolí. Soudobá česká podoba zážitkové pedagogiky by byla nemyslitelná bez

předchozího působení pedagoga Jaroslava Foglara a bez využívání jeho námětů, jimiž obohatil výchovné snažení zážitkové pedagogiky, resp. její české podoby. Zahraniční experiential - education, je totiž založena především na překonávání překážek vyplývajících z pobytu v přírodě.

V neméně důležitém pojetí zážitkové pedagogiky Kurtha Hahna a jeho výchovné koncepci, nacházíme také další myšlenky mnoha filozofů a pedagogů. Snad nejzřetelnější jsou myšlenky Platóna, týkající se harmonie moudrosti, odvahy a uměřenosti. Na první místo ve výchově klade Hahn hodnotu dobrého charakteru, posléze inteligence a nakonec vědění. Těmto východiskům podřídil i organizaci školních činností a výběr výchovných metod a forem, mezi které řadí tělesná cvičení a spolupráci v rámci společných skupinových akcí.

„Všechny výchovné metody, které Kurt Hahn uplatňoval ve své škole, však neměly být cílem, ale pouze prostředkem. Dílčím cílem jsou osobní prožitky plynoucí z jednotlivých aktivit, které zůstávají v paměti žáků a které by se měly stát předmětem společného vyhodnocení na konci každé aktivity. Jsou-li prožitky a osobní zkušenosti při závěrečné besedě rozebrány a objektivně vyhodnoceny s ostatními účastníky akce, mohou pak v běžném životě působit pozitivně při řešení případných vážných životních problémů. Takto vedená prožitková terapie by měla být základem pro uvědomění si vlastní odpovědnosti za sebe i za své přátele.“ ^{90/}

Myšlenky Jaroslava Foglara a současně i myšlenky Kurta Hahna jsou v dnešní době vnímány jako živé a pro dnešní výchovu dětí a dospělých stále aktuální. Základní teze jsou rozpracovávány instruktory vzdělávací organizace Outward Bound, které má zastoupení v mnoha zemích světa. U nás to je např. Prázdninová škola Lipnice, která má propracovaný a ověřený výchovný systém již více jak padesát let.

Prázdninová škola Lipnice získala název podle původního zařízení u obce Lipnice, kde bylo každoročně pořádáno několik pobytových kurzů se zaměřením na netradiční aktivity ve volném čase. Samostatné občanské sdružení bylo založeno jako experimentální středisko výchovy Socialistického svazu mládeže v roce 1977. Jeho činnost byla tehdy zaměřena na netradiční sporty a originálně připravované akce v přírodě. Zabývalo se také výchovou instruktorů a vedoucích. Od roku 1990 se osamostatnilo.

Kurzy Prázdninové školy v Lipnici patří mezi již osvědčené formy skupinové práce. Jsou pobytové nebo expediční a trvají většinou týden až čtrnáct dnů pro skupiny 25 až 30 účastníků. Konají se po celém území republiky, případně i v zahraničí. Kurzy jsou vedoucími pečlivě připravovány. Scénáře mají promyšleně sestavené aktivity, od fyzicky náročných, přes oblíbené strategické simulace až po tvořivé dílny.

Prostřednictvím vzájemné pomoci v týmu, zážitku z překonání překážek a zážitku z pobytu v přírodě nabízí účastníkům sebepoznání v neobvyklých a mimořádných situacích. Kurzy jsou určeny především mladým lidem ve věku 14 až 30 let a každý kurz je určený pro konkrétní věkové rozpětí. Od roku 1994 jsou pořádány speciální kurzy i pro tělesně postižené a na základě zkušeností se začínají připravovat také manažerské kurzy pro dospělé.

Sdružení spolupracuje s příbuznými organizacemi v zahraničí a je od roku 1997 členem mezinárodní vzdělávací organizace Outward Bound. Tato celosvětová organizace úspěšně využívá pedagogiky zážitku a jejích metod. Činnost je orientována na pobyt v přírodě, kde lidé pomocí silného emocionálního zážitku a spolupráce s dalšími účastníky poznají lépe vlastní osobnost a výhody týmové spolupráce. Pobytové programy jsou v délce 8 až 20 dnů a mají rozmanité zaměření, které jsou organizátoři schopni vytvořit i na objednávku. V jednotlivých programech je kladen důraz na určitý stupeň fyzické a psychické zátěže. Účastníci jsou tak záměrně vystavováni stresovým situacím, či subjektivně prožívanému nebezpečí. Samozřejmostí je však respektování individuálních zvláštností a nenápadný dozor instruktorů, kteří zasahují v případě ohrožení zdraví účastníků.^{91/}

* * *

Pokud si položíme otázku, kde Jaroslav Foglar čerpal nápady a motivaci pro tvorbu svých poutavých her, odpověď je celkem jednoduchá. Jaroslav Foglar, skautským jménem Jestřáb vedl svůj oddíl nepřetržitě dvašedesát let a jeho podíl na dnešní podobě skautského hnutí je přinejmenším stejně velký jako podíl A. B. Svojsíka.

Hlavním zdrojem nápadů a motivace mu tedy byla praktická činnost při vedení skautského oddílu pražské Dvojky. V oddílu našel i náhradu za rodinu, kterou sám nezaložil. Vlastní děti neměl, ale za to měl spousty „adoptivních“ synů, které nacházel v nových chlapcích, kteří do oddílu postupně přicházeli.

Jestřábovi chlapci nikdy neodrostli a měl je stále kolem sebe, i když mu léta přibývala. Neznamená to však, že by skutečně setrvali v oddílu, ale sotva jeden odešel, hned měl Jestřáb za něho náhradu. Dvojka proto zůstávala věčně mladá a s ní zůstával věčně mladý i Jaroslav Foglar. Alespoň se o to snažil a do velké míry se mu to i dařilo. Díky stálému kontaktu s chlapci znal jejich zájmy a záliby a mohl na nich vyzkoušet svoje pedagogické nápady a plány. Než popsal příběh Hochů od Bobří řeky, sám jej s chlapci také prožil. Také svoji nejveselejší knihu Tábor smůly by zřejmě nikdy nedokázal napsat, kdyby se většina příhod o nich vypráví, skutečně nestala na táborech Dvojky v letech 1927 až 1930.^{92/}

Na chlapcích z oddílu také ověřoval svoje nové rukopisy a zjišťoval, zda je zaujmou a které části jim připadají nejzajímavější. Podle skutečných chlapců z oddílu popisoval některé postavy ve svých příbězích. Obsáhlé kroniky Dvojky mu poskytly cenný materiál, který pak dále zpracovával a přetvářel v zajímavou, poučnou i zábavnou beletrii.

Občas se říká, že Jaroslav Foglar nepsal pro děvčata, ale právě rubrika Bobří hráz je jednoznačně určena i jim. Foglar přímo v Bobří hrázi zdůrazňuje, že když oslovuje chlapce, má tím na mysli i děvčata, protože ta do svých patnácti let a často i později, mají s chlapci mnoho shodných zájmů. Důkazem toho je i řada dívčích klubů. Stejně jako chlapci, tak i děvčata s nadšením četla foglarovky a čerpala z nich náměty pro svoji klubovní činnost.

* * *

Literární kritikou byl Jaroslav Foglar často zatracovaný a totalitním režimem po desetiletí zakazovaný. Zdá se, že jeho jméno českou společnost rozdělilo na dva tábory. Na jedné straně stojí oddaní čtenáři foglarovek a jejich vášniví obhájci. Na druhé straně literární kritici. Dílo Jaroslava Foglara bývá často předmětem různých diskuzí. Otázka, zda patří či nepatří do literatury se neustále objevuje a laická i odborná veřejnost se dělí na další dvě skupiny.

„Ti, kteří četli Foglara v dětství, se skoro vždy jednoznačně staví na jeho stranu. Naopak ti, kteří nahlédli do jeho knih teprve v dospělosti, nemohou často vůbec pochopit, jak je možné, že tak mládež zaujal. Přitom jde velice často o lidi se stejným vzděláním a přibližně shodnými názory na ostatní literární otázky.“^{93/}

„Přitom otázka, jaký byl vlastně Jaroslav Foglar spisovatel, neleží ani tak v rovině estetické či literární, ale spíše v rovině pedagogické a psychologické. Přínos jeho díla netkví ani tak v oblasti beletristického krásna, jako spíše v příspěvku k formování lidských, mravních a sociálních hodnot.“^{94/}

„Podle jeho knih, povídek a seriálů se mladí učili co znamená věrnost, čest, přátelství, sebekázeň, pomoc jiným, svoboda, poctivý vztah k přírodě, chtít na sobě pracovat a to vše ve věku, kdy se utváří identita. Pomáhal tak vývoji osobností pozitivním směrem a to mu přineslo lásku a úctu jeho nespočetných čtenářů.“^{95/}

* * *

Dnešní doba přináší v souvislosti s dílem Jaroslava Foglara mnoho nových otázek. Jaký je rozdíl mezi mládeží dnešní a mládeží dvacátého století, pro kterou Jaroslav Foglar psal? Může dnešní mládeži dílo Jaroslava Foglara ještě vůbec něco říci? Čtou dnešní děti vůbec ještě foglarovky, zajímají je, mají na ně nějaký vliv? Není jeho literární tvorba vůči dnešní hektické době počítačů a internetu příliš naivní? Jak vlastně, mládež na jeho tvorbu nahlíží a chápe ji? Netvoří Foglarovy ideály vlastně protiváhu vtíravému mediálnímu světu, který je plný akční brutality a intrik?

Dnešní svět je přece v mnohém výrazně složitější a pestřejší než byl v době Foglarova tvůrčího vrcholu. Elementární zásady slušnosti a férovosti jako by vytlačoval do pozadí způsob konzumního života a v žebříčku životních hodnot výrazně dominuje nadřazování blahobytu a komerčního úspěchu. Osobně se domnívám, že i dnešní děti jeho pedagogické podněty potřebují a často se zdá, že mnohem více, nežli tomu bylo dřív.^{96/}

Na výše uvedené otázky jsem hledal odpovědi formou studia a rozboru dobové i současné pedagogické a skautsko-pedagogické literatury, ale také prostřednictvím již provedených průzkumů na toto téma a zejména pak metodou vlastního dotazníkového šetření uvedeného v následující části této práce.

* * *

4.2 Empirická část:

V této praktické části práce nejdříve uvádím zajímavé průzkumy, které se již konaly v minulosti a které byly zveřejněny prostřednictvím periodik nebo knižních publikací uvedených v seznamu zdrojů a použité literatury. Právě na tyto průzkumy navazuje moje průzkumná sonda, jejíž realizace slouží k získání nových aktuálních informací z této oblasti.

Časopis Vpřed, 1947 ^{97/}

Dotazníková akce redakce přinesla 3132 odpovědí čtenářů. Z ankety lze vyčíst mnohé jak o oblíbenosti, tak o přesvědčení týkající se změny vlastního chování. Výzkum se tedy týkal nikoliv četby, ale vlivu této četby na konkrétní čtenáře.

Výsledky ankety uvedl Zdeněk Pírek:

ANKETNÍ OTÁZKA	Ano	Ne
Máš zájem o Rychlé šípy?	3109	23
Považuješ otiskování jejich příhod za užitečné?	2999	33
Vzal sis příklad z jejich jednání?	2391	741

O stejně anketě informoval také Lumír Mikulka, který udává, že na otázku: „Který žijící spisovatel má svou tvorbou největší vliv na zlepšení povah mládeže“, uvedlo 2628 čtenářů (tj. 77,2%) Jaroslava Foglara. Dalších 15,2 % uvedlo Jaroslava Foglara a dalšího autora a pouze 7,6 % jmenovalo 15 až 20 různých jiných autorů, viz. přehledná tabulka. ^{98/}

Výsledek ankety byl shrnut do následující tabulky:

věk - chlapci	celkem hlasovalo	pro JF	JF a jiného	jiného
9	37	25	1	11
10	82	56	11	15
11	158	123	16	19
12	275	219	33	23
13	405	300	71	34
14	532	431	81	20
15	397	320	65	12
16	234	185	41	8
17	124	96	25	3
18	54	40	12	2
starší	34	25	6	3
Dílčí součet	2332	1820	362	150
věk - dívky	celkem hlasovalo	pro JF	JF a jiného	jiného
10	9	5		4
12	56	35	10	11
14	117	81	15	21
16	84	63	11	10
20	30	25	2	3
Dílčí součet	296	209	38	49
<i>Celkový součet</i>	<i>2 628</i>	<i>2029</i>	<i>400</i>	<i>199</i>
<i>procenta</i>	<i>100%</i>	<i>77,2%</i>	<i>15,2%</i>	<i>7,6%</i>

Památník národního písemnictví, 1957 ^{99/}

O výzkumu Jana Řezáče z Památníku národního písemnictví z jara 1957 na pražských školách informoval Jiří Mrva s odkazem na archiv Jaroslava Foglara. Jedním z hlavních zjištění průzkumu bylo tvrzení, že Jaroslav Foglar je všude na prvním místě v hlasování mládeže o knihách českých autorů, přestože již 11 let nebyla vydána žádná jeho kniha.

Časopis Zlatý máj, 1964 ^{100/}

Další anketa byla uveřejněna v časopise Zlatý máj v roce 1964 na stranách 504 - 507. Autory průzkumu byli Bohumil Jírek, Luděk Nekuda, Čestmír Gregor, Zbyněk Přecechtěl a Zdenek Matis. Anketu prováděli pro redakci dětí a mládeže Čs. rozhlasu v Ostravě. Cílem tohoto průzkumu, který se konal počátkem šedesátých let v Ostravě a Havířové bylo zjistit:

- 1) jak zná generace starších Foglara;
- 2) jak se různí míra znalostí u jednotlivých věkových stupňů;

- 3) konfrontovat s tím, jak dnes (v době průzkumu) děti znají současnou dobrodružnou literaturu určenou jejich věkovému stupni;
- 4) jak zná dnešní generace (v době průzkumu) jedenácti až osmnáctiletých chlapců dílo Jaroslava Foglara.

Průzkumu se účastnilo 150 dospělých ve věku 22 - 43 let a 150 chlapců ve věku 11 - 18 let. Výsledky průzkumu byly následující: ze 150 dospělých znalo Rychlé šípy 123 (82 %), lov bobříků 99 (66 %), Hochy od Bobří řeky 82 (55 %), jméno Jaroslava Foglara 76 (51 %). U poslední stovky dotazovaných byla zjišťována i znalost nějaké jiné Foglarovy knihy. 52 respondentů jmenovalo další titul.

Poznatky z této části průzkumu se daly shrnout do následujících bodů:

- také dospělí si pamatují častěji hrdiny svých knih, děj a názvy knih, než jméno autora,
- znalost komiksu Rychlých šípů byla mimořádně vysoká a celogenerační,
- nejživěji si dospělí vzpomínali na knihy Záhadu hlavolamu a Stínadla se bouří.

V další části rozhovoru se zjišťovalo zaujetí pro knihy Jaroslava Foglara. Ze 100 respondentů si 23 vzpomínalo na knihy velice málo, 32 si s pomocí tazatele vzpomnělo na další podrobnosti a 45 projevilo citové zaujetí četbou. Pro nové vydání knih se ze 100 vyslovilo 95 dotazovaných. Při zkoumání znalosti v závislosti na věku dotazovaných, pak o Foglarovi „něco věděli“: 22 -25 let - 63 %, 25 - 30 let - 77 %, 30 - 40 let - 86 %, 40 - 43 let - 72 %.

Druhá část průzkumu byla provedena mezi dětmi. Ve „foglarovské oblasti“ byla znalost zkoumána několika otázkami. Znalosti byly následující:

- Rychlé šípy znalo 28 (19 %),
- lov bobříků 23 (15 %),
- knihu Hoši od Bobří řeky 12 (8 %),
- jméno Jaroslava Foglara 4 (3 %).

Podotázkami bylo zjištěno, že kdo znal Rychlé šípy, vyprávěl o nich s emocionálním zaujetím. Dále byla zjištěna znalost časopisů redigovaných Foglarem. V jednom případě znal hoch jméno Jaroslava Foglara z časopisu ABC (tehdy byl otiskován seriál Kulišáci). Ve věkové kategorii 11 - 13 let znalo Rychlé šípy 10 %, bobříky 8 %, Hochy od Bobří řeky 4 % a jméno Jaroslav Foglar 0 %.

Skupina 13 - 14 let: 17 % - 9 % - 5 % - 3 %.

Skupina 15 - 16 let: 20 % - 20 % - 6 % - 6 %.

Skupina 17 - 18 let: 35 % - 30% - 20 % - 3 %.

Poslední část průzkumu obsahovala srovnání popularity nejznámějšího autora té které věkové vrstvy. Nejznámějším autorem skupiny 11 - 18 let byl František Běhounek, znalo jej 25 % dotázaných. Nejznámějšího autora skupiny 25 - 43 let, Jaroslava Foglara, znalo 51 respondentů. „Generační“ knihu Hoši od Bobří řeky znalo v dospělé kategorii 55 % tázaných, nejčtenější knihu své generace - Paškovu Ebenovou karavanu - znalo 24 % hochů.

Z těchto informací se dá vyvodit závěr, že mladá generace počátku šedesátých let, postrádala autora Foglarova spisovatelsko-pedagogického záběru, který by pro ni byl vůdčí osobností. Foglarovy knihy v této generaci zná o něco menší okruh čtenářů než ten, který uváděl znalost současných autorů.

Výzkum Jiřího Mrvy, 1986 ^{101/}

Šetření v rámci diplomové práce mezi čtrnácti až devatenáctiletou mládeží prováděl Jiří Mrva. Použil metodu ústně prezentovaného dotazníku. Vybral 291 respondentů posledního ročníku základních škol a všech ročníků středních škol na Moravě a ve východních Čechách. Jednalo se o 118 chlapců a 173 dívek.

Jiří Mrva průzkumem zjistil, že dílo Jaroslava Foglara bylo známější než jméno a že foglarovky znalo průměrně 60 - 70 % chlapců a 40 % dívek. Naprostá většina respondentů uváděla silné ovlivnění, identifikaci s hrdiny a změnu vlastního chování pod vlivem četby Foglarových knih.

Časopis Mladý svět, 1988 ^{102/}

Sonda čtenářské oblíbenosti provedená mezi 60 žáky (17 - 18 let) středního odborného učiliště v Lipníku nad Bečvou, sice neměla za cíl zabývat se Foglarem a oblíbeností foglarovek, nicméně ukázala, že v roce, kdy končilo další dlouhé období nevydávání této literatury, objevuje se Jaroslav Foglar mezi autory nejoblíbenějších knih. Také z odpovědí na otázku, ke které knize se respondenti rádi vracejí, výrazně vystupují tituly Švejk a Rychlé šípy.

Veřejné knihovny, 90. léta ^{103/}

Průzkumné sondy čtenářství prokazují, že v roce 1990 a 1991 byl Jaroslav Foglar nejčtenějším autorem. Čtenáři tvrdí, že byli jednáním hrdinů příznivě ovlivněni a že více pečují o svoji tělesnou zdatnost a více si všímají přírody. Zajímavé je rovněž zjištění o trvalosti vlivu Foglarova díla či stejná četnost čtení dívkami jako chlapci.

Průzkum využívání knižních fondů 16 veřejných knihoven rovnoměrně zastoupených ve všech regionech České republiky, který proběhl na počátku 90. let, sledoval dynamiku čtenářských zájmů (prostřednictvím srovnání s výzkumem z roku 1989 a 1990). Zabýval se třemi kategoriemi četby a to krásnou literaturou pro dospělé, naučnou literaturou pro dospělé a literaturou pro děti.

Zajímavá je právě poslední kategorie (798 záznamů, ze 70 % česká původní tvorba, o zbývajících 30 % se dělí překlady ze 17 národních literatur), v níž dominuje dobrodružná literatura (téměř 25 % souboru). Průzkum překvapivě prokázal vzrůstající zájem o komiks, přičemž knihovny nejčastěji uváděným titulem byly Rychlé šípy.

Mezi nejoblíbenějšími autory výrazně dominuje Jaroslav Foglar, jehož knihy tvoří desetinu souboru a mezi nejčtenějšími tituly se objevují jak Rychlé šípy, tak další jeho knihy. Stává se tak nejúspěšnějším autorem dobrodružného žánru. Zajímavé srovnání se nabízí při pohledu na výsledky roku 1989, kdy žánrově dominovaly pohádky. Lze se domnívat, že nárůst zastoupení dobrodružného žánru v souboru souvisí především se zvýšenou produkcí beletrie Jaroslava Foglara po roce 1989.

Moje kniha, 2004 ^{104/}

V anketě „Nejoblíbenější kniha obyvatel České republiky“, která byla vyhlášena v březnu 2004, bylo odevzdáno 93252 hlasů, takže se jedná pravděpodobně o nejrepresentativnější výsledky, jakých bylo kdy v průzkumech týkajících se četby foflarovek dosaženo. Respondenti jmenovali více než 12 000 různých titulů, z nichž byl vytvořen žebříček prvních 204 nejpreferovanějších knih a také žebříček 200 nejoblíbenějších autorů.

Mezi 204 nejoblíbenějšími knihami českých čtenářů stojí na prvních třech místech Harry Potter, Pán prstenů a Bible. Jaroslav Foglar se v souboru objevuje celkem čtyřikrát: 16. místo Rychlé šípy (483 hlasů), 17. Hoši od Bobří řeky (445 hlasů), 39. Záhada hlavolamu (246 hlasů) a 75. místo získala Chata v Jezerní kotlině (143 hlasů).

200 nejoblíbenějších autorů českých čtenářů na počátku 21. století

Pořadí	Příjmení	Jméno	Národnost	Hlasy
1	Rowlingová	Joanne	anglická	6982
2	Tolkien	JohnRonald	anglická	3183
3	Lanczová	Lenka	česká	2437
4	Foglar	Jaroslav	česká	1656

71 nejoblíbenějších českých autorů na počátku 21. století

Pořadí českých	Pořadí v anketě	Příjmení	Jméno	Hlasy
1	3	Lanczová	Lenka	2437
2	4	Foglar	Jaroslav	1656
3	5	Němcová	Božena	1494
4	8	Jirotka	Zdeněk	1093
5	12	Čapek	Karel	926

4.2.1 Průzkum znalosti a ovlivnění četbou knih

Jaroslava Foglara (vlastní průzkumný projekt z r. 2009):

Průzkumy konané v minulosti tedy vypovídají ve prospěch čtenářského zájmu dětí a mládeže o dílo spisovatele Jaroslava Foglara. Otázkou ale je, zda se tato situace odstupem času nemění a pokud ano, tak jakým způsobem? Jaký je tedy stav zájmu mládeže o Foglarovu beletrii v současnosti? Jak dnes vnímá jeho preferované hodnoty?

Cílem této průzkumné sondy je získání aktuálních informací, do jaké míry dnešní děti (vrstevníci dětí dvacátého století, pro které Jaroslav Foglar své knihy psal) znají dílo a ideály spisovatele a pedagoga Jaroslava Foglara a jaký vliv na ně jeho dílo dnes má a to zejména v oblasti trávení volného času.

Na základě potvrzení či vyvrácení stanovených hypotéz můžeme následně vyvodit reálné **závěry**, které **mohou v praxi ovlivnit například změnu či obsahovou úpravu školní edukativní náplně nebo realizovat opatření, která by znamenala přínos při výchovném působení pedagogů volného času, ale i přínos pro všechny, jenž se věnují výchově dětí a mládeže.**

1. Hypotéza:

„Dnešní mládež zná dobře osobnost spisovatele Jaroslava Foglara.“

Tato hypotéza je založena na názoru, že dnešní mládež musela získat základní znalost spisovatele Jaroslava Foglara alespoň ze školního vyučování.

2. Hypotéza:

„Dnešní mládež příliš nečte a nezná knihy spisovatele Jaroslava Foglara“. Tento můj názor vyplývá ze zkušenosti, že oblibě dětských knižních a filmových hrdinů dnes většinou předchází jejich poutavá prezentace na plátnech kin nebo na televizních obrazovkách. Foglarovi literární hrdinové takto prezentování již dlouhou dobu nebyli.

3. Hypotéza:

„Náplň volného času i chování dnešních dětí a mládeže není ovlivněno beletrií spisovatele Jaroslava Foglara.“ Tato hypotéza úzce souvisí s hypotézou předchozí. Středem zájmu a vnímání dnešních dětí je především televizní obrazovka a monitor počítače připojeného k internetu. Tam si mládež vyhledává své hrdiny, vzory a ideály. Pokud se pak tito hrdinové začnou objevovat také v knihách, z diváka se náhle stává i čtenář.

Úkolem praktické části diplomové práce bylo na průzkumu provedeném mezi mládeží zjistit, jak zná dnešní mládež spisovatele Jaroslava Foglara a jeho dílo. Jak jsou klasické Foglarem propagované hodnoty, jako jsou čestnost, slušnost, pevný slib a přátelství dnešní mládeží respektovány a plněny a zároveň zjistit, zda četba této beletrie má vliv na dnešní českou mládež a způsob trávení jejího volného času.

Časový harmonogram zpracování diplomové práce:

a) studium literatury:	říjen 2008 - září 2009,
b) teoretické zpracování:	březen - květen 2009,
c) metodologie:	červen 2009,
d) vlastní průzkum:	září 2009,
e) závěr a analýza zjištěných skutečností:	říjen - listopad 2009.

Velikost souboru:

Respondenty mého **průzkumu** byly dvě skupiny s vyrovnaným vzájemným poměrem chlapců a dívek. **První skupina** žáků je z *venkovské základní školy Bory* a **druhá skupina** žáků z *městské základní školy v Brně - Jundrově*. Obě uvedené skupiny jsem dále rozdělil do podskupin, dle stupně školních tříd a tím i věku jednotlivých žáků.

Základní škola Hany Benešové v Borech - pátá až devátá třída - **82 respondentů**.

Základní škola Brno - Jundrov, Jasanová 2 - pátá až devátá třída - **71 respondentů**.

Celkem tedy šlo o skupino **153 respondentů ve věku od 10 do 14 let** z obou výše uvedených škol.

Metodologie empirické sondy:

Průzkum byl realizován **metodou dotazníku** a to po předchozím podrobném studiu Foglarova díla, dobové i současné pedagogické a skautsko-pedagogické literatury a také po kvalitativní analýze myšlenkového rozčlenění poznávaného celku informací, za účelem hlubšího poznání jeho jednotlivých částí a souvislostí mezi nimi.

Termínem praktické realizace bylo září 2009 a místem provedení průzkumné sondy byly ZŠ Hany Benešové v Borech a ZŠ Jasanová 2 v Brně - Jundrově.

Dotazník obsahoval otázky uzavřené, týkající se znalosti spisovatele Jaroslava Foglara, jeho jednotlivých knih a také ovlivnění četbou jeho beletrie. Otázky *otevřené* byly naopak voleny v případě dotazů na subjektivní **vnímání pojmů (hodnot)**, jako jsou: čestnost, slušnost, přátelství a pevný slib.

V části dotazníku, která má odpovědět na rozsah znalosti Foglarovy beletrie byl záměrně volen seznam jednotlivých titulů knih. Důvodem byla zkušenost, že děti mnohdy znají názvy knih, ale často je nespojují se jménem příslušného autora.

Vzor tohoto dotazníku je součástí příloh této práce. Údaje takto získané byly vyhodnoceny pomocí přehledných tabulek a grafů.

Dotazník byl rozdělen do čtyř sekcí (A, B, C, D):

Sekce A - zaměření na **znalost** osoby **spisovatele** Jaroslava Foglara.

Sekce B - zaměření na **rozsah znalosti** autorovi knižní **beletrie**.

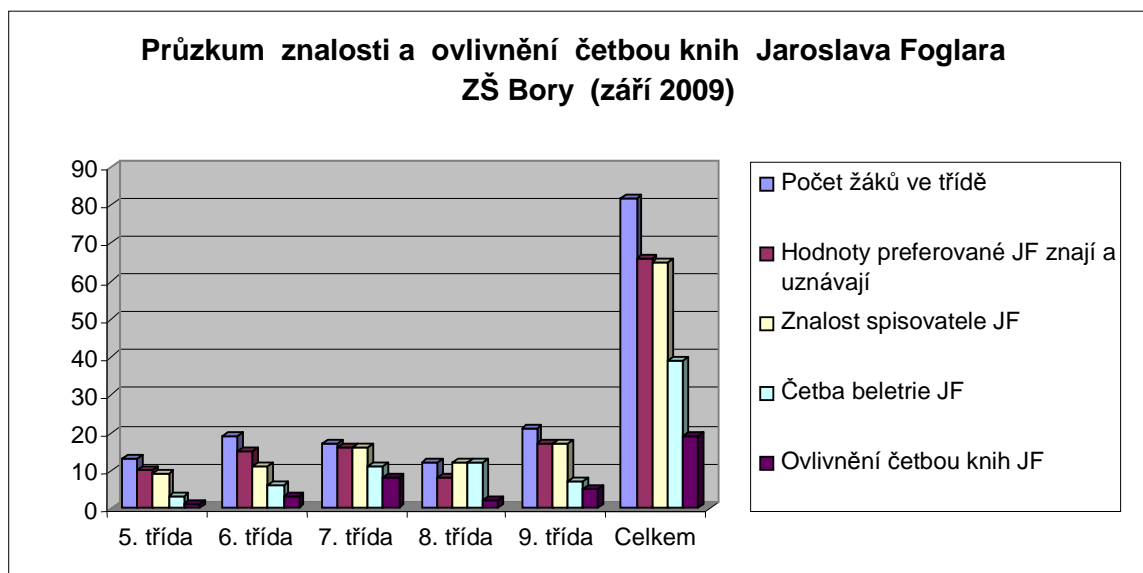
Sekce C - **průzkum názorů na morální hodnoty** Jaroslava Foglara.

Sekce D - **průzkum ovlivnění** respondentů **dílem** Jaroslava Foglara.

Výsledek provedeného průzkumu je zjevný z níže uvedených přehledných grafů a tabulek. V tabulce č. 1 jsou vždy seřazeny v jednom řádku počty kladných odpovědí na konkrétní otázku definovanou v dotazníku a to postupně dle školních tříd od 5. až po 9. třídu. Každý následující řádek tabulky obsahuje novou otázku. Stejný systém členění výsledků dotazníku se opakuje také v tabulce č. 2 a č. 3.

Výsledky empirických šetření, týkajících se průzkumu znalosti a ovlivnění četbou knih Jaroslava Foglara:

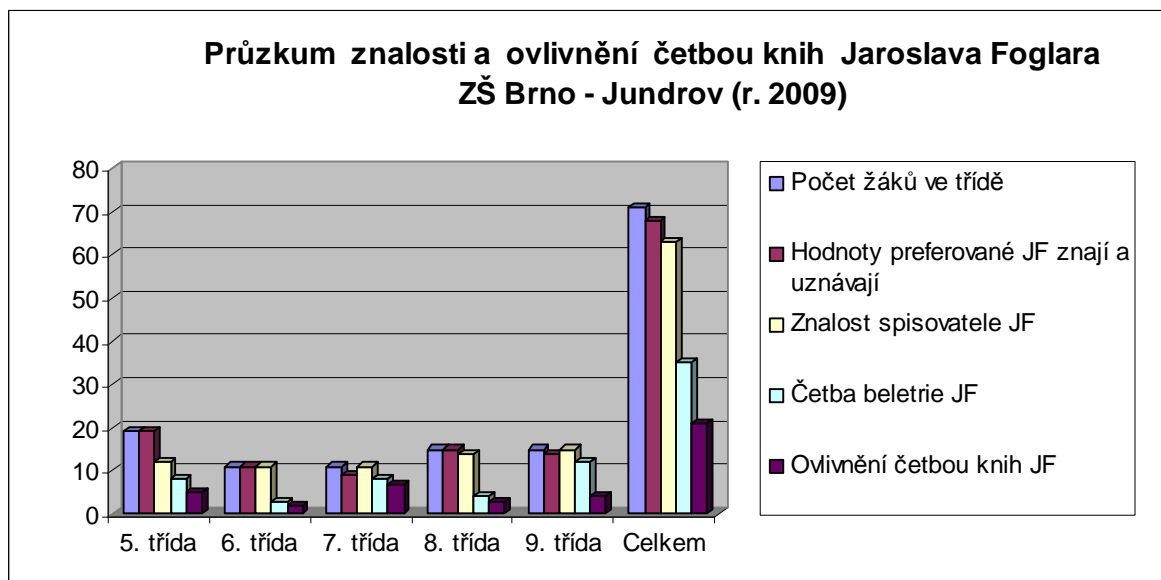
➤ **Graf č. 1** zobrazuje výsledky dotazníků ze základní školy v Borech.

➤ **Tabulka č. 1** zobrazuje výsledky dotazníků ze základní školy v Borech.

ZŠ Bory	5. třída	6. třída	7. třída	8. třída	9. třída	Celkem
Počet žáků ve třídě	13	19	17	12	21	82
Hodnoty preferované JF znají a uznávají	10	15	16	8	17	66
Znalost spisovatele JF	9	11	16	12	17	65
Četba beletrie JF	3	6	11	12	7	39
Ovlivnění četbou knih JF	1	3	8	2	5	19

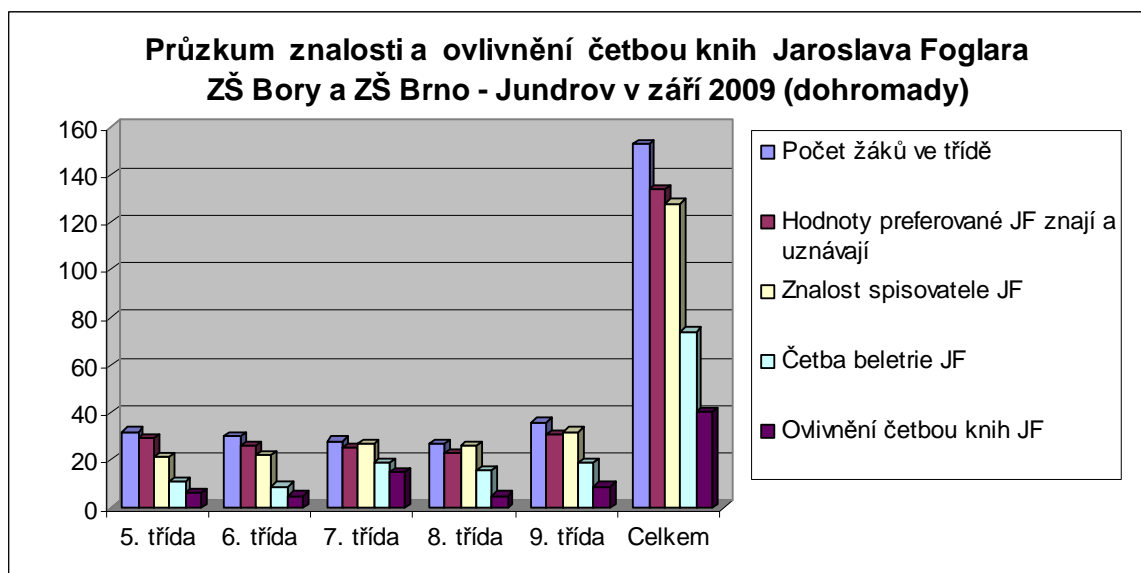
➤ **Graf č. 2** zobrazuje výsledky dotazníků ze základní školy v Brně - Jundrově.

➤ **Tabulka č. 2** zobrazuje výsledky dotazníků ze základní školy v Brně - Jundrově.

ZŠ Brno - Jundrov	5. třída	6. třída	7. třída	8. třída	9. třída	Celkem
Počet žáků ve třídě	19	11	11	15	15	71
Hodnoty preferované JF znají a uznávají	19	11	9	15	14	68
Znalost spisovatele JF	12	11	11	14	15	63
Četba beletrie JF	8	3	8	4	12	35
Ovlivnění četbou knih JF	5	2	7	3	4	21

- **Graf č. 3** zobrazuje sloučené výsledky dotazníků ze základních školy v Borech a současně i v Brně - Jundrově.

- **Tabulka č. 3** zobrazuje sloučené výsledky dotazníků ze základních školy v Borech a současně i v Brně - Jundrově.

ZŠ Brno - Jundrov a ZŠ Bory	5. třída	6. třída	7. třída	8. třída	9. třída	Celkem
Počet žáků ve třídě	32	30	28	27	36	153
Hodnoty preferované JF znají a uznávají	29	26	25	23	31	134
Znalost spisovatele JF	21	22	27	26	32	128
Četba beletrie JF	11	9	19	16	19	74
Ovlivnění četbou knih JF	6	5	15	5	9	40

Verifikace hypotéz H1, H2, H3:

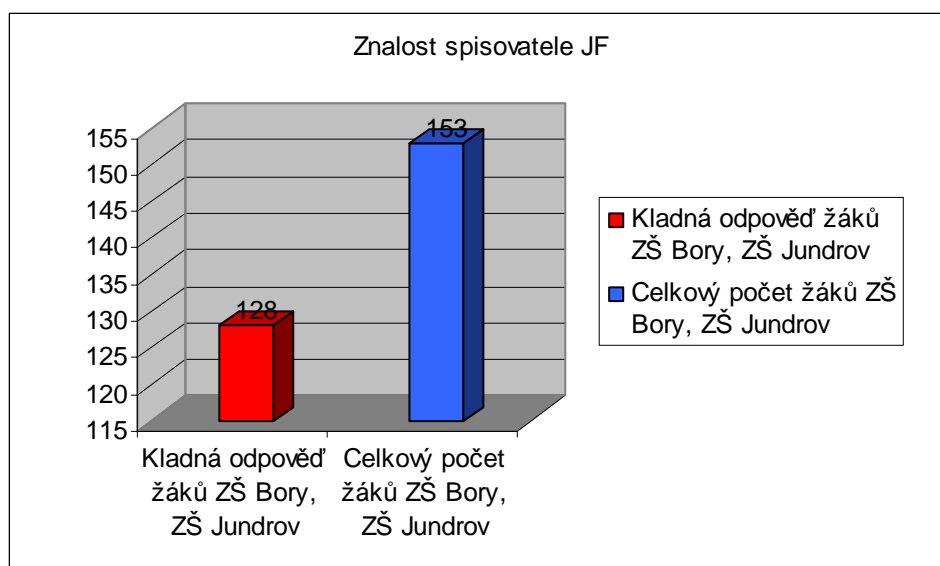
Hypotéza H 1:

„Dnešní mládež zná dobře osobnost spisovatele **Jaroslava Foglara**.“ Tato hypotéza je založena na názoru, že dnešní mládež musela získat základní znalost spisovatele Jaroslava Foglara alespoň ze školního vyučování.

Analýza hypotézy H 1:

Znalost spisovatele v dotazníku potvrdilo 128 žáků ze 153 dotazovaných, tzn. většina žáků obou škol (**84 %**). Mladší žáci se o Jaroslavu Foglarovi dovídají v převážné většině až prostřednictvím školního vyučování.

Hypotézu H 1 lze považovat za potvrzenou.

Hypotéza H 2:

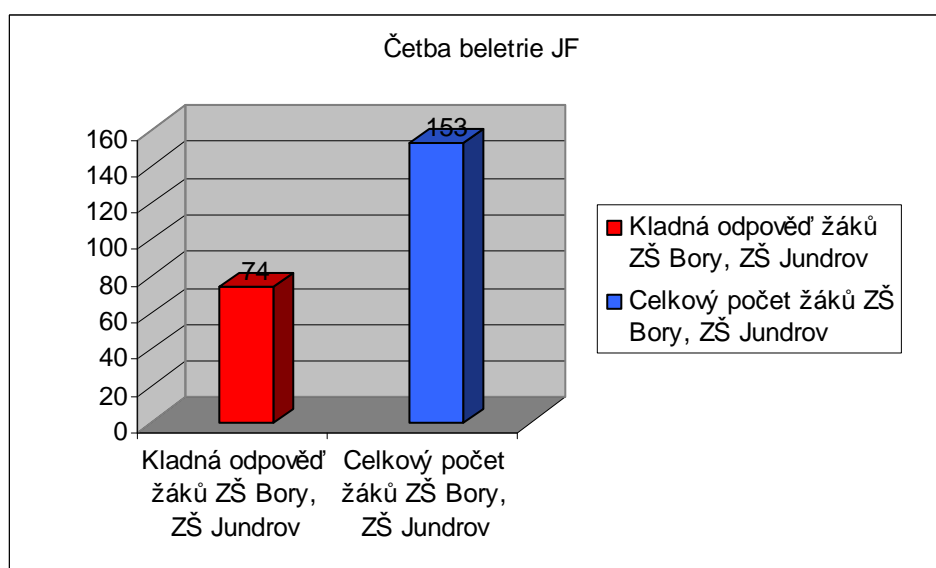
„Dnešní mládež příliš nečte a nezná knihy spisovatele Jaroslava Foglara“.

Tento můj názor vyplývá ze zkušenosti, že oblibě dětských knižních a filmových hrdinů většinou předchází jejich poutavá prezentace na plátcích kin nebo na televizních obrazovkách. Foglarovi literární hrdinové takto prezentováni již dlouhou dobu nebyli.

Analýza hypotézy H 2:

Četbu knih Jaroslava Foglara v dotazníku **potvrdilo** 74 žáků ze 153 dotazovaných, tzn. o něco málo méně než polovina respondentů (**48 %**). V případě, že by se žáci o knihách Jaroslava Foglara nedověděli ve škole, lze důvodně předpokládat, že zjištěný počet čtenářů jeho beletrie by byl výrazně nižší.

Hypotézu H 2 lze také považovat za potvrzenou.

Hypotéza H 3:

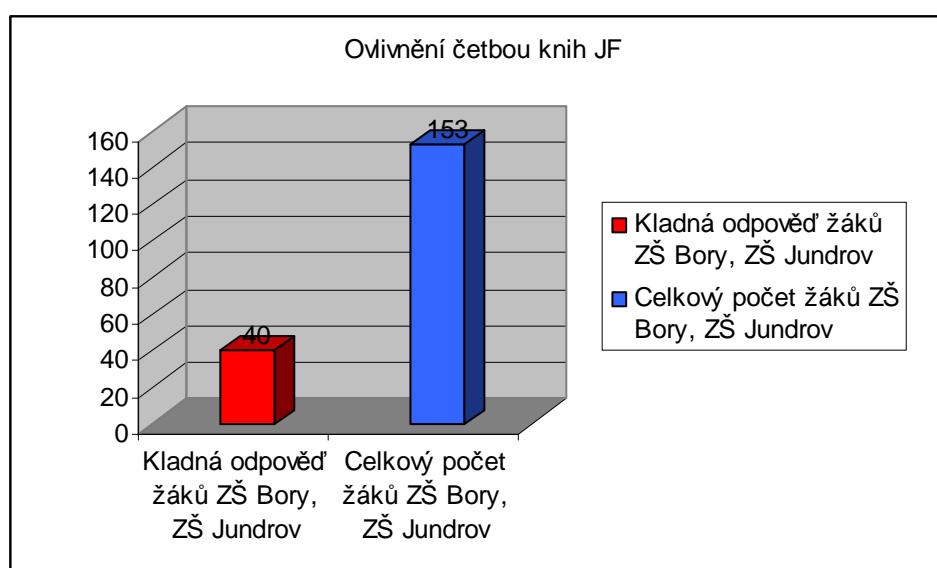
„*Náplň volného času i chování dnešních dětí a mládeže není ovlivněno beletrií spisovatele Jaroslava Foglara.*“ Tato hypotéza úzce souvisí s hypotézou předchozí. Středem zájmu a vnímání dnešních dětí je především televizní obrazovka a monitor počítače připojeného k internetu. Tam si dnes mládež vyhledává své hrdiny, vzory a ideály. Pokud se pak tito hrdinové začnou objevovat v knihách, z diváka se náhle stává i čtenář.

Analýza hypotézy H 3:

Morální hodnoty preferované pedagogem a spisovatelem Jaroslavem Foglarem dle dotazníku **zná a uznává** 134 ze 153 dotazovaných, tzn. naprostá většina žáků obou škol (**88%**). Nelze však konstatovat, že by se tak stalo přímo pod vlivem četby beletrie Jaroslava Foglara.

Pozitivní ovlivnění vlastního chování a tím i **způsobu trávení volného času** právě **vlivem četby Foglarovy beletrie** v dotazníku **potvrdilo** pouze 40 ze 153 dotazovaných, tzn. méně než jedna třetina žáků obou výše uvedených škol (**26%**).

Hypotézu H 3 tedy lze považovat také za potvrzenou.

Žáci výše uvedených škol projevovali o tento průzkum spontánní zájem a ochotně spolupracovali. Zejména jsem vděčný ředitelům a pedagogům těchto škol, kteří mi při realizaci tohoto průzkumného projektu vyšli maximálně vstříc.

Pro zpracování takto shromážděných podkladů bylo využito počítačových programů MS Word a MS Excel.

* * *

4.2.2 Dílčí závěr (zpráva o průzkumu)

Na počátku průzkumu zaměřeného na dnešní mládež, její znalost spisovatele Jaroslava Foglara, jeho ideálů i díla, ale také na zjištění případného ovlivnění chování a trávení volného času dnešní mládeže prostřednictvím četby Foglarovy beletrie jsem vytyčil tři výše uvedené hypotézy. *Potvrzení těchto hypotéz nám přineslo nové aktuální praktické informace o reálném stavu znalosti i vnímání Foglarova díla dnešní českou mládeží 21. století.*

Z výsledků průzkumné sondy vyplývá, že hodnoty prosazované Jaroslavem Foglarem v jeho beletrii, jako jsou: čestnost, slušnost, přátelství a pevný slib, pozitivně vnímá a údajně i plní **88 %** dětí. Nelze však konstatovat, že by se tak stalo přímo pod vlivem četby beletrie Jaroslava Foglara.

Osobnost spisovatele Jaroslava Foglara zná **84 %** dětí, což osobně přičítám hlavně školnímu působení dnešních pedagogů. K aktivní četbě knížek Jaroslava Foglara se hlásí **48 %** dětí a pozitivní ovlivnění svého chování i trávení volného času vlivem četby této literatury uvádí pouze **26 %** dětí. Je nutné však zdůraznit, že možnost zobecnění takto získaných poznatků má i jisté omezení vyplývající z relativně malého počtu respondentů.

V rámci průzkumu jsem očekával určité rozdíly mezi výsledky vyhodnocenými na venkovské základní škole v Borech a městské základní škole v Brně - Jundrově. Tato domněnka se ovšem, jak také vyplývá z průzkumu nepotvrdila. Výsledky obou škol jsou naprosto srovnatelné a pozitivně verifikovaly všechny tři zpočátku stanovené hypotézy. Závěrečným výsledkem tedy je informace, vypovídající o mírném poklesu čtenářského zájmu dnešní mládeže a tím i o menším vlivu Foglarovy zajímavé beletrie na organizaci a náplň volného času současných dětí.

* * *

Osobně jsem očekával že průzkum odhalí větší zástupy Foglarových nadšenců, mezi které jsem patřil i já ve věku mých současných respondentů. Musím připustit jistou rozpačitost a mnohdy i smutek, jenž jsem pociťoval při procházení a vyhodnocování jednotlivých dotazníků. Tehdy jsem pochopil, že zřejmě každá doba má své hrdiny a to doslova i hrdiny literární.

Pro úplnost musím uvést, že poměr chlapců a děvčat byl početně vyrovnaný ve všech třídách obou uvedených škol. Položku dotazníku s označením pohlaví žáci často nevyplnili a proto jsem získané statistické údaje (dotazníky) dále nedělil na chlapce a na děvčata. Jistým úskalím byl pro mé respondenty také termín „čestnost“, k němuž se více než jedna třetina v dotazníku vůbec nevyjádřila. Žáci dostali při rozdávání dotazníků spontánně možnost napsat na zadní stranu případně i jinou svoji oblíbenou knihu nebo knihy. Na prvním místě v oblíbených knihách tak rázem dominoval Pán prstenů a Harry Potter od autorky J. K. Rowlingové. Objevil se také Star trek a Poslední Mohykán. Také další uvedené romány měly vyloženě „akčnější charakter“, než mé oblíbené foglarovky. Četba patří do volnočasových aktivit dětí, ale málokdy je aktivitou nejoblíbenější nebo nejčastější. Jen malá část dětí, asi jedna třetina, považuje čtení za velmi významnou a zábavnou součást svého volného času. Vytlačují ji však počítače, zejména počítačové hry a dále pak různé druhy sportu. Významnou část zaujímá volný čas s kamarády, který je však většinou bez konkrétní smysluplné náplně.

Závěrem bych chtěl říci, že dnešní děti 21. století jsou vlivem internetu, televize i ostatních médií zahlceny akčními příběhy plnými náhlých a šokujících změn i napětí, či zcela nových informací. Nutně tedy dochází k určité inovaci ve výběrovosti dětí a mládeže, která je pak pochopitelně a zcela přirozeně lačná po vnímání všeho nového a nepoznaného. Nové napínavé filmy a následně vydávané knihy se stejnou tematikou jim tuto možnost nabízí a někdy snad i dokonce vnucují. Podstatný vliv na mládež má také aktuální móda či obliba určitého žánru, která způsobuje lavinovité nadšení z populárního filmu nebo jeho hlavního hrdiny.

Rád bych právě zde uvedl, že jde pravděpodobně o stejné nadšení, s jakým mládež před mnoha lety kupovala Rychlé šípy a Foglarovy romány. V dnešní době ale došlo k výrazné mediální změně a stejnou „reklamní“ funkci, jako kdysi plnil oblíbený časopis Mladý hlasatel, dnes plní filmy nebo animované seriály. Děti ale zůstaly ve své podstatě stále stejné. Jsou jen mnohem více náročnější, stejně jako je čím dál tím více náročnější svět ve kterém žijí.

Závěr:

Většina dosavadních průzkumů vypovídá ve větší či menší míře o poměrně stabilní oblibě knih Jaroslava Foglara. Od doby, kdy začal Jaroslav Foglar psát svoje příběhy, je četly dokonce již čtyři generace.

I přes všechny společenské změny dnešní doby, zůstává Jaroslav Foglar jednou z osobností, jejíž dílo může i nadále obohacovat dětství a následně život části nové generace. Musíme si však ale také přiznat, že pokud by Jaroslav Foglar psal v 21. století své knihy a chtěl jimi oslovit současnou mládež, pravděpodobně by se ani on nevyhnul nutnosti akčnější modifikace obsahového pojetí své tvorby.

K praktickému naplnění Foglarova poselství v dnešní době, je však opět třeba zkušených a pro věc nadšených pedagogů a oddílových vedoucích, kteří by se dokázali stejně tak jako Foglar ve své době, empaticky vcítit do potřeb a myšlení svých svěřenců a se stejně obětavým nasazením pro ně vymýšlet obsahově bohatou, zajímavou a zejména po vzoru Foglara morálními aspekty protkanou náplň, jenž by saturovala moderní potřeby dnešní mládeže. Doufejme tedy, že se i v dnešní době najdou takové osobnosti a že myšlenky a ideály Jaroslava Foglara zůstanou živé i do budoucna.

Jaroslav Foglar byl osobností, jež se v závěru života dočkala zaslouženého ocenění. V roce 1997 byl oceněn čestnou plaketou S. K. Neumana, v roce 1988 získal cenu Za zásluhy o rozvoj tělovýchovy. V roce 1991 získává cenu Nadace Pangea za celoživotní úsilí o nápravu věcí lidských a v roce 1994 se stává Čestným občanem hl. m. Prahy. Nejvyšším skautským vyznamenáním - Řádem stříbrného vlka je vyznamenán v roce 1995 a v roce 1997 je přítomen odhalení vlastního památníku ve Sluneční zátocce. V roce 1999 je jeho jménem pojmenována nově objevená planetka i ulice v několika městech naší republiky.^{105/}

* * *

Resumé:

Diplomová práce analyzuje pedagogické myšlenky spisovatele Jaroslava Foglara v jeho díle a následně se snaží zjistit, jaký pedagogický vliv jeho ideje mají na současnou mládež 21. století.

První kapitola je zaměřena na organizaci Skaut, jelikož právě toto sdružení, bylo zdrojem základního motivu celoživotní tvorby Jaroslava Foglara. **Náplň druhé kapitoly** odráží redaktorskou část tvorby tohoto spisovatele a poukazuje na jeho originální způsob pedagogického ovlivňování mladé generace prostřednictvím čtenářských klubů. **Třetí kapitola** je věnována knižní tvorbě spisovatele Jaroslava Foglara, ale i myšlenkám a ideálům, kterými si tento spisovatel prostřednictvím poutavé beletrie dokázal získat tisíce mladých čtenářů několika generací. **Ve čtvrté kapitole** jsou uvedena různá specifika života současné mládeže. Zajímavým je i rozbor budoucnosti Foglarových idejí v kontextu dnešní doby a posouzení názorů na tuto tematiku prostřednictvím dosavadních průzkumů oblíbenosti tohoto spisovatele. **Stěžejní praktickou částí čtvrté kapitoly** je však průzkum, který byl realizován v září 2009 v ZŠ Hany Benešové v Borech a také v ZŠ Jasanová 2 v Brně - Jundrově.

Úkolem empirické části diplomové práce bylo na průzkumu provedeném mezi mládeží zjistit, jak zná spisovatele Jaroslava Foglara i jeho dílo a zároveň ověřit, zda četba jeho beletrie má vliv na dnešní českou mládež a způsob trávení jejího volného času. Průzkum byl realizován **metodou dotazníku** a to po předchozím podrobném studiu Foglarova díla a kvalitativní analýze myšlenkového rozčlenění poznávaného celku informací, za účelem hlubšího poznání jeho jednotlivých částí a souvislostí mezi nimi. **Respondenty průzkumu** byli žáci pátých až devátých tříd ve věku 10 až 14 roků obou výše uvedených škol. Hypotézy, které byly vytyčeny na počátku empirického šetření se potvrdily a cíl práce byl splněn.

Anotace:

Pokorný, Milan. Dnešní česká mládež a pedagogický vliv Jaroslava Foglara (Diplomová práce). Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, Fakulta humanitních studií, Institut mezioborových studií Brno, 2010.

Práce analyzuje pedagogické myšlenky v díle spisovatele Jaroslava Foglara. Cílem autora je popsat, jaký vliv mají Foglarovy ideje na současnou mládež. Diplomová práce má i svou praktickou část, která obsahuje ucelený přehled přínosných aktuálních informací pro obor Sociální pedagogika. Uvedené poznatky budou moci při své práci využít nejen pedagogové volného času, ale také všichni dospělí, kteří se věnují výchově dětí a mládeže v rámci mimoškolních aktivit.

Klíčová slova:

Skaut, Junák, děti, mládež, Jaroslav, Foglar, čestnost, slušnost, slib, přátelství, hry, příroda, tábor, romantika, dobrodružství, počítače, internet, Skype, Facebook, ICQ...

Annotation:

Pokorný, Milan. Today's Czech youth and the educational impact Jaroslav Foglar (dissertation). Tomas Bata University in Zlin, Faculty of Humanities, Institute of Interdisciplinary Studies, Brno, 2010.

The diploma thesis analyses the pedagogical ideas of writer Jaroslav Foglar. The author has got the target to describe influence of Foglar's ideas up to present teenagers. The practical part of the diploma thesis contains an actual information useful to the Social pedagogic science. These pieces of knowledge will be able to use by teachers of leisure time, also adults, who are interested in education of children and youth in their out-of school activities.

Keywords:

Scout, children, youth, Jaroslav, Foglar, fairness, grace, promise, friendship, games, nature, camp, romance, adventure, computers, internet, Skype, Facebook, ICQ...

Literatura a informační zdroje:

Knihy:

- 1) Svojsík, A. B., Základy junáctví. Praha, Knihkupectví Springer, J., tisk Grégr a syn 1912.
- 2) Foglar, J., Život v poklusu. Praha, Olympia 2005. ISBN 80 - 7033 - 879 - 2
- 3) Foglar, J., Po stopách Rychlých šípů. Praha, Magnet Press 1990. ISBN 80 - 85 110 - 53 - 9
- 4) Foglar, J., Náš oddíl. Praha, Atos 1992. ISBN 80 - 85 435 - 00 - 4
- 5) Foglar, J., Výprava na Yucatan. Vimperk, Západočeské nakladatelství 1990. ISBN 80 - 7088 - 039 - 2
- 6) Foglar, J., Přístav volá. Praha, Melantrich 1969. 32 - 034 - 69 - 14 - 7
- 7) Foglar, J., Boj o první místo. Brno, Blok 1969. 47 - 024 - 69
- 8) Foglar, J., Záhada hlavolamu. Brno, Blok 1968. 47 - 011 - 68
- 9) Foglar, J., Stínadla se bouří. Brno, Příloha Ostravského kulturního zpravodaje.
- 10) Foglar, J., Hoši od Bobří řeky. Brno, Blok 1969. 47 - 005 - 69
- 11) Foglar, J., Strach nad Bobří řekou. Praha, Olympia 1993. ISBN 80 - 7033 - 255 - 7
- 12) Foglar, J., Pod junáckou vlajkou. Olympia 1991. ISBN 80 - 7033 - 129 - 1
- 13) Foglar, J., Devadesátka pokračuje. Olympia 1991. ISBN 80 - 7033 - 144 - 5
- 14) Foglar, J., Dobrodružství v temných uličkách, Olympia 1990. 27 - 023 - 90
- 15) Foglar, J., Zapletal, M., Z bobří hráze. Praha, Olympia 1999.
- 16) Foglar, J., Zapletal, M., Kronika Hochů od Bobří řeky I. Praha, Olympia 1996.
- 17) Foglar, J., Zapletal, M., Kronika Hochů od Bobří řeky II. Praha, Olympia 1996.
- 18) Foglar, J., Tábor smůly. Praha, Olympia 1994. ISBN 80 - 7033 - 315 - 4
- 19) Foglar, J., Kronika Ztracené stopy. Praha, Naše vojsko 1991. ISBN 80 - 206 - 0029 - 9
- 20) Foglar, J., Modrá rokle. Praha, Olympia 1994. ISBN 80 - 7033 - 346 - 4
- 21) Foglar, J., Když duben přichází. Praha, Mladá fronta 1970. 23 - 020 - 70
- 22) Foglar, J., Chata v Jezerní kotlině. Praha, Mladá fronta 1969. 23 - 039 - 69
- 23) Jirásek, I., Fenomén Foglar. Praha, Edice Gymnasion 2007. ISBN 978 - 80 239 - 9736 - 1
- 24) Zapletal, M., Záhady a tajemství Jaroslava Foglara. Praha, Euromedia Group k. s. 2007, ISBN 978 - 80 242 - 1902 - 8
- 25) Mikulka, L., Causa: Jaroslav Foglar. Ostrava, Amosium servis 1991.

- 26) Kubík, L., Jestřábův let. Praha, Prostor 2009, ISBN 978 - 80 - 7260 - 220 - 9
- 27) Nosek, V., Jestřábí perutě. Praha, Olympia 1999, ISBN 80 - 7033 - 618 - 8
- 28) Pírek, Z., Čtenářské kluby Jaroslava Foglara. Brno, Delfín 1990.
- 29) Polák, J., Poselství žlutého kvítku. Praha, Olympia 2003, ISBN 80 - 7033 - 791 - 5
- 30) Hojer, J., Černý, V., Jestřábe díky. Praha, Ostrov 2000, ISBN 80 - 86289 - 12 - 5
- 31) Plaňava, I., Pilát, M., Děti, mládež a rodiny v období transformace. Brno, Barrister a Principál 2002, ISBN 80 - 86598 - 36 - 5
- 32) Lněničková, J., Svět dětí. Praha, Albatros 2005.
- 33) Němec, J. a kol., Kapitoly ze sociální pedagogiky a pedagogiky volného času. Brno, Paido 2002, ISBN 80 - 7315 - 012 - 3
- 34) Přadka, M., Knotová, D., Faltýsková, J., Kapitoly ze sociální pedagogiky. Masarykova univerzita v Brně 1999, ISBN 80 - 210 - 1946 - 8
- 35) Ward, P., Adams, S., Levermore, J., Jak se připravovat na práci s mládeží. Praha, Portál 1997.

Časopisecká literatura a tisk:

- 36) Švec, Š., Děti a MY. Praha, Portál 2005, XXXV. ročník, číslo 5.
- 37) Ostřížková, M., Výchova dítěte: nejlepší zlatý střed. Lidové noviny 02032004,
- 38) Šimáně, J., Skaut - Junák. Praha, Mladá fronta 1969, XXXI. ročník, únor.
- 39) Šimáně, J., Skaut - Junák. Praha, Mladá fronta 1969, XXXII. ročník, duben.
- 40) Šimáně, J., Skaut - Junák. Praha, Mladá fronta 1969, XXXII. ročník, květen.
- 41) Judex, K., Polák, M., Bobří stopou. Brno, Sdružení přátel Jaroslava Foglara 1993, prosinec, číslo 1.
- 42) Foglar, J., Fischer, J., Rychlé šípy. Praha, Olympia 1990, 27 - 042 - 90
- 43) Foglar, J., Vápenka, I., Kreslené seriály Jaroslava Foglara. Mladá Boleslav, nakladatelství Šebek - Pospíšil 1990, 59 - 431 - 90

Internet:

- 44) http://dakota.skautkostelec.cz/skautska_stezka/junak/historie_junaka.htm
- 45) <http://www.zakovskyslang.dbm.cz/tisk02.asp>
- 46) <http://www.psl.cz/>
- 47) <http://krizovatka.skaut.cz/>

Odkazový a poznámkový aparát:

- 1/ Svojsík, A. B., Základy junáctví. Praha, Knihkupectví Springer, J., tisk Grégr a syn 1912, 2 s.
- 2/ Němec, J. a kol., Kapitoly ze sociální pedagogiky a pedagogiky volného času. Brno, Paido 2002, ISBN 80 - 7315 - 012 - 3, 40 s.
- 3/ Svojsík, A. B., Základy junáctví. Praha, Knihkupectví Springer, J., tisk Grégr a syn 1912, 28 s.
- 4/ Svojsík, A. B., Základy junáctví. Praha, Knihkupectví Springer, J., tisk Grégr a syn 1912, 28 s.
- 5/ Svojsík, A. B., Základy junáctví. Praha, Knihkupectví Springer, J., tisk Grégr a syn 1912, 37 s.
- 6/ Mikulka, L., Causa: Jaroslav Foglar. Ostrava, Amosium servis 1991, 24 - 25 s.
- 7/ Svojsík, A. B., Základy junáctví. Praha, Knihkupectví Springer, J., tisk Grégr a syn 1912, 31 s.
- 8/ Svojsík, A. B., Základy junáctví. Praha, Knihkupectví Springer, J., tisk Grégr a syn 1912, 22 s.
- 9/ Mikulka, L., Causa: Jaroslav Foglar. Ostrava, Amosium servis 1991, 26 s.
- 10/ http://dakota.skautkostelec.cz/skautska_stezka/junak/historie_junaka.htm
- 11/ Mikulka, L., Causa: Jaroslav Foglar. Ostrava, Amosium servis 1991, 26 s.

- 12/ Němec, J. a kol., Kapitoly ze sociální pedagogiky a pedagogiky volného času. Brno, Paido 2002, ISBN 80 - 7315 - 012 - 3, 35 s.
- 13/ Foglar, J., Kronika Ztracené stopy. Praha, Naše vojsko 1991. ISBN 80 - 206 - 0029 - 9
- 14/ Foglar, J., Náš oddíl. Praha, Atos 1992. ISBN 80 - 85 435 - 00 - 4
- 15/ Zapletal, M., Záhady a tajemství Jaroslava Foglara. Praha, Euromedia Group k. s. 2007, ISBN 978 - 80 242 - 1902 - 8, 186 s.
- 16/ Mikulka, L., Causa: Jaroslav Foglar. Ostrava, Amosium servis 1991, 18 s.
- 17/ Foglar, J., Život v poklusu. Praha, Olympia 2005. ISBN 80 - 7033 - 879 - 2, 89 s.
- 18/ Mikulka, L., Causa: Jaroslav Foglar. Ostrava, Amosium servis 1991, 38 s.
- 19/ Pírek, Z., Čtenářské kluby Jaroslava Foglara. Brno, Delfín 1990, 1 s.
- 20/ Polák, J., Poselství žlutého kvítku. Praha, Olympia 2003, ISBN 80 - 7033 - 791 - 5, 12 s.
- 21/ Polák, J., Poselství žlutého kvítku. Praha, Olympia 2003, ISBN 80 - 7033 - 791 - 5, 13 s.
- 22/ Pírek, Z., Čtenářské kluby Jaroslava Foglara. Brno, Delfín 1990, 14 s.
- 23/ Foglar, J., Fischer, J., Rychlé šípy. Praha, Olympia 1990, 27 - 042 - 90, 1 s.
- 24/ Pírek, Z., Čtenářské kluby Jaroslava Foglara. Brno, Delfín 1990, 29 s.
- 25/ Zapletal, M., Záhady a tajemství Jaroslava Foglara. Praha, Euromedia Group k. s. 2007, ISBN 978 - 80 242 - 1902 - 8, 28 s.

- 26/ Polák, J., Poselství žlutého kvítku. Praha, Olympia 2003,
ISBN 80 - 7033 - 791 - 5, 17 s.
- 27/ Polák, J., Poselství žlutého kvítku. Praha, Olympia 2003,
ISBN 80 - 7033 - 791 - 5, 19 - 21 s.
- 28/ Pírek, Z., Čtenářské kluby Jaroslava Foglara. Brno, Delfín 1990, 60 s.
- 29/ Pírek, Z., Čtenářské kluby Jaroslava Foglara. Brno, Delfín 1990, 65 s.
- 30/ Pírek, Z., Čtenářské kluby Jaroslava Foglara. Brno, Delfín 1990, 66 - 68 s.
- 31/ Polák, J., Poselství žlutého kvítku. Praha, Olympia 2003,
ISBN 80 - 7033 - 791 - 5, 25 s.
- 32/ Polák, J., Poselství žlutého kvítku. Praha, Olympia 2003,
ISBN 80 - 7033 - 791 - 5, 26 s.
- 33/ Polák, J., Poselství žlutého kvítku. Praha, Olympia 2003,
ISBN 80 - 7033 - 791 - 5, 27 s.
- 34/ Pírek, Z., Čtenářské kluby Jaroslava Foglara. Brno, Delfín 1990, 130 s.
- 35/ Polák, J., Poselství žlutého kvítku. Praha, Olympia 2003,
ISBN 80 - 7033 - 791 - 5, 31 s.
- 36/ Pírek, Z., Čtenářské kluby Jaroslava Foglara. Brno, Delfín 1990, 147 s.
- 37/ Jirásek, I., Zachariáš, J., Fenomén Foglar. Praha, Edice Gymnasion 2007.
ISBN 978 - 80 239 - 9736 - 1, 100 - 101 s.
- 38/ Šimáně, J., Skaut - Junák. Praha, Mladá fronta 1969, XXXI. ročník, únor.

- 39/ Jirásek, I., Kysučan, L., Fenomén Foglar. Praha, Edice Gymnasion 2007.
ISBN 978 - 80 239 - 9736 - 1, 111 s.
- 40/ Foglar, J., Život v poklusu. Praha, Olympia 2005. ISBN 80 - 7033 - 879 - 2, 8 s.
- 41/ Zapletal, M., Záhady a tajemství Jaroslava Foglara. Praha, Euromedia Group k. s.
2007, ISBN 978 - 80 242 - 1902 - 8, 15 s.
- 42/ Foglar, J., Život v poklusu. Praha, Olympia 2005. ISBN 80 - 7033 - 879 - 2, 42 s.
- 43/ Foglar, J., Život v poklusu. Praha, Olympia 2005. ISBN 80 - 7033 - 879 - 2,
43 - 45 s.
- 44/ Mikulka, L., Causa: Jaroslav Foglar. Ostrava, Amosium servis 1991, 40 s.
- 45/ Foglar, J., Hoši od Bobří řeky. Brno, Blok 1969. 47 - 005 - 69, 100 s.
- 46/ Mikulka, L., Causa: Jaroslav Foglar. Ostrava, Amosium servis 1991, 40 s.
- 47/ Zapletal, M., Záhady a tajemství Jaroslava Foglara. Praha, Euromedia Group k. s.
2007, ISBN 978 - 80 242 - 1902 - 8, 19 s.
- 48/ Zapletal, M., Záhady a tajemství Jaroslava Foglara. Praha, Euromedia Group k. s.
2007, ISBN 978 - 80 242 - 1902 - 8, 22 s.
- 49/ Zapletal, M., Záhady a tajemství Jaroslava Foglara. Praha, Euromedia Group k. s.
2007, ISBN 978 - 80 242 - 1902 - 8, 23 s.
- 50/ Zapletal, M., Záhady a tajemství Jaroslava Foglara. Praha, Euromedia Group k. s.
2007, ISBN 978 - 80 242 - 1902 - 8, 31 s.
- 51/ Zapletal, M., Záhady a tajemství Jaroslava Foglara. Praha, Euromedia Group k. s.
2007, ISBN 978 - 80 242 - 1902 - 8, 32 s.

- 52/ Zapletal, M., Záhady a tajemství Jaroslava Foglara. Praha, Euromedia Group k. s. 2007, ISBN 978 - 80 242 - 1902 - 8, 32 - 34 s.
- 53/ Foglar, J., Dobrodružství v temných uličkách, Olympia 1990. 27 - 023 - 90
- 54/ Mikulka, L., Causa: Jaroslav Foglar. Ostrava, Amosium servis 1991, 45 s.
- 55/ Foglar, J., Stínadla se bouří. Brno, Příloha Ostravského kulturního zpravodaje 1967/68, 190 s.
- 56/ Zapletal, M., Záhady a tajemství Jaroslava Foglara. Praha, Euromedia Group k. s. 2007, ISBN 978 - 80 242 - 1902 - 8, 27 s.
- 57/ Foglar, J., Chata v Jezerní kotlině. Praha, Mladá fronta 1969. 23 - 039 - 69
- 58/ Mikulka, L., Causa: Jaroslav Foglar. Ostrava, Amosium servis 1991, 47 s.
- 59/ Foglar, J., Kronika Ztracené stopy. Praha, Naše vojsko 1991. ISBN 80 - 206 - 0029 - 9
- 60/ Foglar, J., Tábor smůly. Praha, Olympia 1994. ISBN 80 - 7033 - 315 - 4
- 61/ Zapletal, M., Záhady a tajemství Jaroslava Foglara. Praha, Euromedia Group k. s. 2007, ISBN 978 - 80 242 - 1902 - 8, 101 s.
- 62/ Zapletal, M., Záhady a tajemství Jaroslava Foglara. Praha, Euromedia Group k. s. 2007, ISBN 978 - 80 242 - 1902 - 8, 101 - 102 s.
- 63/ Jirásek, I., Kraclová, P., Fenomén Foglar. Praha, Edice Gymnasion 2007. ISBN 978 - 80 239 - 9736 - 1, 175 s.
- 64/ Zapletal, M., Záhady a tajemství Jaroslava Foglara. Praha, Euromedia Group k. s. 2007, ISBN 978 - 80 242 - 1902 - 8, 33 s.

- 65/ Zapletal, M., Záhady a tajemství Jaroslava Foglara. Praha, Euromedia Group k. s. 2007, ISBN 978 - 80 242 - 1902 - 8, 88 s.
- 66/ Jirásek, I., Urbanová, Matýsková, Fenomén Foglar. Praha, Edice Gymnasion 2007. ISBN 978 - 80 239 - 9736 - 1, 31 s.
- 67/ Jirásek, I., Přidal, A., Hojer, Černý, Fenomén Foglar. Praha, Edice Gymnasion 2007. ISBN 978 - 80 239 - 9736 - 1, 36 s.
- 68/ Jirásek, I., Přidal, A., Hojer, Černý, Fenomén Foglar. Praha, Edice Gymnasion 2007. ISBN 978 - 80 239 - 9736 - 1, 36 s.
- 69/ <http://www.zakovskyslang.dbm.cz/tisk02.asp>
- 70/ Jirásek, I., Břicháček, V., Fenomén Foglar. Praha, Edice Gymnasion 2007. ISBN 978 - 80 239 - 9736 - 1, 199 s.
- 71/ Foglar, J., Zapletal, M., Nosek, V., Z bobří hráze. Praha, Olympia 1999, 255 s.
- 72/ Přadka, M., Knotová, D., Faltýsková, J., Kapitoly ze sociální pedagogiky. Masarykova univerzita v Brně 1999, ISBN 80 - 210 - 1946 - 8, 12 s.
- 73/ Ward, P., Adams, S., Levermore, J., Jak se připravovat na práci s mládeží. Praha, Portál 1997, 88 s.
- 74/ Přadka, M., Knotová, D., Faltýsková, J., Kapitoly ze sociální pedagogiky. Masarykova univerzita v Brně 1999, ISBN 80 - 210 - 1946 - 8, 44 s.
- 75/ Ward, P., Adams, S., Levermore, J., Jak se připravovat na práci s mládeží. Praha, Portál 1997, 78 - 80 s.
- 76/ Lidové noviny, 02.03.2004, 27 s.

- 77/ Němec, J. a kol., Kapitoly ze sociální pedagogiky a pedagogiky volného času. Brno, Paido 2002, ISBN 80 - 7315 - 012 - 3, 28 s.
- 78/ Němec, J. a kol., Kapitoly ze sociální pedagogiky a pedagogiky volného času. Brno, Paido 2002, ISBN 80 - 7315 - 012 - 3, 31 s.
- 79/ Němec, J. a kol., Kapitoly ze sociální pedagogiky a pedagogiky volného času. Brno, Paido 2002, ISBN 80 - 7315 - 012 - 3, 16 s.
- 80/ Němec, J. a kol., Kapitoly ze sociální pedagogiky a pedagogiky volného času. Brno, Paido 2002, ISBN 80 - 7315 - 012 - 3, 81 s.
- 81/ Švec, Š., periodikum „děti a My“, 5/2005, 18 - 19 s.
- 82/ Ward, P., Adams, S., Levermore, J., Jak se připravovat na práci s mládeží. Praha, Portál 1997, 79 - 82 s.
- 83/ Jirásek, I., Břicháček, V., Fenomén Foglar. Praha, Edice Gymnasion 2007. ISBN 978 - 80 239 - 9736 - 1, 198 s.
- 84/ Němec, J. a kol., Kapitoly ze sociální pedagogiky a pedagogiky volného času. Brno, Paido 2002, ISBN 80 - 7315 - 012 - 3, 24 - 25 s.
- 85/ Němec, J. a kol., Kapitoly ze sociální pedagogiky a pedagogiky volného času. Brno, Paido 2002, ISBN 80 - 7315 - 012 - 3, 87 s.
- 86/ Zapletal, M., Záhady a tajemství Jaroslava Foglara. Praha, Euromedia Group k. s. 2007, ISBN 978 - 80 242 - 1902 - 8, 182 s.
- 87/ Jirásek, I., Šofar, Fenomén Foglar. Praha, Edice Gymnasion 2007. ISBN 978 - 80 239 - 9736 - 1, 33 s.
- 88/ Hojer, J., Černý, V., Jestřábe díky. Praha, Ostrov 2000, ISBN 80 - 86289 - 12 - 5, 97 s.

- 89/ Foglar, J., Výprava na Yucatan. Vimperk, Západočeské nakladatelství 1990.
ISBN 80 - 7088 - 039 - 2, 36 s.
- 90/ Němec, J. a kol., Kapitoly ze sociální pedagogiky a pedagogiky volného času. Brno, Paido 2002, ISBN 80 - 7315 - 012 - 3, 86 s.
- 91/ Němec, J. a kol., Kapitoly ze sociální pedagogiky a pedagogiky volného času. Brno, Paido 2002, ISBN 80 - 7315 - 012 - 3, 38 s.
- 92/ Foglar, J., Tábor smůly. Praha, Olympia 1994. ISBN 80 - 7033 - 315 - 4
- 93/ Hojer, J., Černý, V., Halas, J., Jestřábe díky. Praha, Ostrov 2000,
ISBN 80 - 86289 - 12 - 5, 127 s.
- 94/ Hojer, J., Černý, V., Burghauser, J., Jestřábe díky. Praha, Ostrov 2000,
ISBN 80 - 86289 - 12 - 5, 155 s.
- 95/ Hojer, J., Černý, V., Jestřábe díky. Praha, Ostrov 2000,
ISBN 80 - 86289 - 12 - 5, 164 s.
- 96/ Jirásek, I., Stegbauer, J., Fenomén Foglar. Praha, Edice Gymnasion 2007.
ISBN 978 - 80 239 - 9736 - 1, 117 s.
- 97/ Jirásek, I., Pírek, Z., Sohr, S., Fenomén Foglar. Praha, Edice Gymnasion 2007.
ISBN 978 - 80 239 - 9736 - 1, 52 s.
- 98/ Mikulka, L., Causa: Jaroslav Foglar. Ostrava, Amosium servis 1991, 77 s.
- 99/ Jirásek, I., Mrva, J., Řezáč, J., Fenomén Foglar. Praha, Edice Gymnasion 2007.
ISBN 978 - 80 239 - 9736 - 1, 52 s.
- 100/ Mikulka, L., Causa: Jaroslav Foglar. Ostrava, Amosium servis 1991. 77 s.

- 101/ Jirásek, I., Mrva, J., Fenomén Foglar. Praha, Edice Gymnasion 2007.
ISBN 978 - 80 239 - 9736 - 1, 53 s.
- 102/ Jirásek, I., J., Fenomén Foglar. Praha, Edice Gymnasion 2007.
ISBN 978 - 80 239 - 9736 - 1, 53 s.
- 103/ Jirásek, I., Urbanová, Matýsková, Uherková, Úlovcová, Fenomén Foglar. Praha,
Edice Gymnasion 2007. ISBN 978 - 80 239 - 9736 - 1, 54 s.
- 104/ Jirásek, I., Fenomén Foglar. Praha, Edice Gymnasion 2007.
ISBN 978 - 80 239 - 9736 - 1, 55 s.
- 105/ Jirásek, I., Fenomén Foglar. Praha, Edice Gymnasion 2007.
ISBN 978 - 80 239 - 9736 - 1, 26 s.
- 106/ Nosek, V., Jestřábí perutě. Praha, Olympia 1999, ISBN 80 - 7033 - 618 - 8, 215 s.

Seznam příloh:

- příloha č. 1 - Podklad pro zadání diplomové práce
příloha č. 2 - Projekt diplomové práce
příloha č. 3 - Dotazník průzkumu na základních školách
příloha č. 4 - Literární tvorba spisovatele Jaroslava Foglara

Příloha č. 1

Institut mezioborových studií
Fakulta humanitních studií

Studijní program: Specializace v pedagogice
Obor/komb.: 7502T011
Akademický rok: 2008/2009

PODKLAD PRO ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE STUDENTA

PŘEDKLÁDÁ	ADRESA	OSOBNÍ ČÍSLO
Bc. POKORNÝ Milan	Brožíkova 24, Brno - Lesná	H08711

NÁZEV TÉMATU ČESKY:

Dnešní česká mládež a pedagogický vliv Jaroslava Foglara

NÁZEV TÉMATU ANGLICKY:

Czech young people of today and forming influence of Jaroslav Foglar on them

VEDOUCÍ PRÁCE:

PhDr. et. Mgr. Antonín Dolák, Ph. D.

ZÁSADY PRO VYPRACOVÁNÍ:

Zadané a zvolené téma bude zpracováno podle pokynů obsažených v materiálu IMS „Metodika psaní odborného testu a výzkum v sociálních vědách“ (IMS 2009). Případně podle dalších materiálů, z nichž některé jsou obsaženy v literatuře připojené k tomuto studijnímu textu. Zejména bude dbáno na dodržování zásad publikační etiky a pravidel společenskovedního výzkumu. Průběžné výsledky práce budou pravidelně konzultovány s vedoucím magisterské práce.

S vědomím těchto zásad a pravidel a po konzultaci s vedoucím bude práce zaměřena:

- (1) na analýzu Foglarových pedagogických myšlenek v jeho pedagogicky zaměřených, ale i v beletristických knihách,
- (2) na prozkoumání ohlasů na jeho názory v dobové i současné pedagogické a skautsko - pedagogické literatuře,
- (3) na provedení průzkumu mezi českou mládeží o tom, jak zná Foglarovo dílo, zda je jím ovlivněna, na analýzu (kvalitativní výzkum) možných funkcí Foglarových hodnot, jako jsou čestnost, slušnost, přímost, pevný slib, přátelství atd. a také na prozkoumání toho, jak byly a jsou českou mládeží tyto hodnoty plněny,
- (4) na zamyšlení se nad budoucností Foglarových pedagogických idejí, nad jejich (ne) smyslností atd,
- (5) na zhodnocení rozdílu dnešní mládeže a mládeže dvacátého století, pro kterou JF své knihy psal,
- (6) na získání nových informací o tom, jaké hodnoty dnešní mládež uznává a jak vnímá ideje, které ztělesňoval Jaroslav Foglar jako sociální pedagog. Tyto informace nám mohou být vodítkem při veškeré pedagogické práci s dětmi i mládeží a tím také cenným přínosem pro sociální pedagogiku jako pedagogiku zkoumající formování člověka.

SEZNAM DOPORUČENÉ LITERATURY:

Zachariáš, J. *Stoletý hoch od Bobří reky*: dobrodružství života a metody Jaroslava Foglara. Ostrov: Praha 2007.

Foglar, J. *Náš oddíl*. Olympia: Praha 1998.

Pírek, Z. *Čtenářské kluby Jaroslava Foglara*. Delfín: Brno 1990.

Zapletal, M. *Záhady a tajemství Jaroslava Foglara*. Knižní klub: Praha 2007.

Foglar, J. *Kronika hochu od Bobří reky*, I. + II. Díl, Olympia: Praha 2005.

Další literatura sloužící jako podklad magisterské práce bude obsažena v Projektu magisterské práce a bude postupně doplňována v průběhu studia tématu.

Podpis studenta.....

Datum.....

Podpis vedoucího práce.....

Datum.....

Příloha č. 2

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ

Fakulta humanitních studií

Institut mezioborových studií Brno

Dnešní česká mládež a pedagogický vliv Jaroslava Foglara

(Projekt diplomové práce)

Jméno a příjmení zpracovatele (studenta): Bc. Milan Pokorný

Jméno a příjmení vedoucího práce: PhDr. et. Mgr. Antonín Dolák, Ph.D.

Brno 2008

1. Popis problému (anotace)

Hlavním náplní mé diplomové práce bude analýza Foglarových pedagogických myšlenek v jeho pedagogicky zaměřených i beletristických knihách. Zamyšlení se nad Foglarovými pedagogickými idejemi, jejich smyslem a budoucností v kontextu s vývojem dnešní společnosti a rozdílným zaměřením mládeže dnešní a mládeže dvacátého století, pro které Foglar své knihy psal. Podstatné těžiště této práce spočívá v rozboru Foglarova díla i dobové a současné pedagogické a skautsko - pedagogické literatury a v neposlední řadě i v rozboru a hodnocení jeho uznávaných a preferovaných hodnot. Zajímavé poznatky a informace by měl přinést plánovaný průzkum mezi dnešní českou mládeží. Tento průzkum by měl objasnit jak jsou klasické hodnoty jako například čestnost, slušnost nebo přátelství, dnešní mládeží uznávány a plněny.

2. Cíl diplomové práce a jeho zdůvodnění

Úkolem diplomové práce bude analýza stavu dnešní české mládeže z pohledu působení pedagogických myšlenek a ideálů spisovatele Jaroslava Foglara. Hlavní těžiště práce bude spočívat v rozboru Foglarova díla, dobové i současné pedagogické a skautsko - pedagogické literatury a v zamyšlení se nad uplatněním Foglarova odkazu při výchově dnešní mládeže. V této práci se budu snažit shromáždit dostatek vypovídajících materiálů, které s dostatečnou relevancí buďto potvrdí nebo vyvrátí hypotézu založenou na názoru, že Foglarova koncepce výchovy dětí a mládeže prostřednictvím nenásilného, postupného a cílevědomého ovlivňování a pozitivního motivování prostřednictvím dobrovolného klubového sdružování dětí a mládeže má i v dnešní době své opodstatněné a nezastupitelné místo.

Hlavním cílem a praktickým přínosem práce by mělo být především získání aktuálních informací. Na základě potvrzení či vyvrácení stanovené hypotézy, můžeme následně vyvodit reálné závěry, které mohou v praxi ovlivnit změnu či obsahovou úpravu školní edukativní náplně nebo inicializovat opatření, která by znamenala přínos při výchovném působení pedagogů volného času, ale i přínos pro všechny, jenž se věnují výchově dětí a mládeže.

3. Osnova (struktura) diplomové práce

Úvod

1. Vliv ideálů skautingu na Jaroslava Foglara

- 1.1 Skauting, jeho počátky a rozvoj
- 1.2 Junák - Český skaut
- 1.3 Dílčí závěr

2. Jaroslav Foglar - redaktor a skautský vůdce

- 2.1 Redaktor časopisů pro mládež
- 2.2 Čtenářské kluby Jaroslava Foglara
- 2.3 Dílčí závěr

3. Jaroslav Foglar - pedagog a spisovatel

- 3.1 Pedagogicko - psychologické působení Jaroslava Foglara na mládež
- 3.2 Soudobé hodnocení tvorby Jaroslava Foglara
- 3.3 Dílčí závěr

4. Volný čas dětí a mládeže 21. století

- 4.1 Budoucnost Foglarových idejí v kontextu dnešní doby
- 4.2 Empirická část
 - 4.2.1 Průzkum znalosti a ovlivnění četbou knih Jaroslava Foglara
 - 4.2.2 Dílčí závěr

Závěr

Resumé

Anotace a klíčová slova

Literatura a informační zdroje

Odkazový a poznámkový aparát

Seznam příloh

4. Cíl empirické části

Jako výchozí, jsem si zvolil hypotézu založenou na názoru, že Foglarova originální koncepce výchovy dětí a mládeže prostřednictvím nenásilného, postupného a cílevědomého ovlivňování a pozitivního motivování prostřednictvím klubového sdružování dětí na základě dobrovolnosti a využití jejich touhy po tajemství, romantice a dobrodružství, jejich soutěživosti a snahy po vyniknutí a zejména potřeby zapojení se v neformálním kolektivu blízkých kamarádů a přátel, má i v dnešní hektické době internetu a počítačových her své opodstatněné a nezastupitelné místo.

Cílem mé diplomové práce bude tuto hypotézu nejen teoreticky zmapovat, ale na průzkumu provedeném mezi mládeží zjistit, jak zná dnešní mládež Foglarovo dílo a do jaké míry jsou jeho klasické hodnoty jako jsou čestnost, slušnost, přímost, pevný slib a přátelství, dnešní mládeží respektovány a plněny.

5. Charakteristika metod (techniky) zpracování empirické části práce

Vlastní průzkum bude realizován metodou dotazníku a to po předchozím podrobném studiu Foglarova díla a kvalitativní analýze myšlenkového rozčlenění poznávaného celku informací, za účelem hlubšího poznání jeho jednotlivých částí a souvislostí mezi nimi. Takto získané závěry bychom mohli považovat za natolik obecné, že jejich interpretace by se mohla stát významnou složkou pro implementaci do výchovné praxe.

6. Charakteristika výběrového souboru

Za výběrový soubor jsem si vybral skupinu dětí a mládeže ze ZŠ Hany Benešové, Dolní Bory 161, okr. Žďár nad Sázavou a skupinu dětí a mládeže z organizace Junák - svaz skautů a skautek ČR, středisko Milana Genserka, Milénova 16, Brno - Lesná. Jde o dvacetičlenné skupinky (třídy) chlapců a dívek ve věku cca 11 až 15 let, u kterých již lze předpokládat jistou znalost Foglarova díla a existenci názoru na jeho ideály.

7. Časový harmonogram zpracování diplomové práce

Předpokládám, že budu postupovat podle následujícího časového harmonogramu:

a) studium literatury:	říjen 2008 - září 2009,
b) teoretické zpracování:	březen - květen 2009,
c) metodologie:	červen 2009,
d) vlastní průzkum:	září 2009,
e) závěr a analýza zjištěných skutečností:	říjen - listopad 2009.

8. Možnosti praktického využití diplomové práce

Tato diplomová práce by mohla být využita jako informační materiál pro pedagogické pracovníky nebo vedoucí klubů a oddílů, kteří se věnují volnočasovým aktivitám dětí a mládeže.

9. Seznam literatury

1. Foglar, J. *Po stopách Rychlých šípů*. Magnet – Press: Praha 1990.
2. Foglar, J. *Život v poklusu*. Olympia: Praha 1997.
3. Foglar, J. *Náš oddíl*. Olympia: Praha 1998.
4. Pírek, Z. *Čtenářské kluby Jaroslava Foglara*. Delfín: Brno 1990.
5. Zapletal, M. *Záhady a tajemství Jaroslava Foglara*. Knižní klub: Praha 2007.
6. Foglar, J. *Kronika hochu od Bobří reky*, I. + II. Díl, Olympia: Praha 2005.

10. Orientační charakteristika případných příloh

Zpracovatel (student):

Bc. Milan Pokorný

Podpis vedoucího diplomové práce:

PhDr. et. Mgr. Antonín Dolák, Ph.D.....

Příloha č. 3

Průzkum znalosti a ovlivnění četbou knih Jaroslava Foglara:

Zadavatel: Bc. Milan Pokorný

Školní třída:.....

Pohlaví _____ chlapec / děvče

1. Znáš spisovatele Jaroslava Foglara? _____ ANO/NE

2. Četl (a) jsi od něj některou z níže uvedených knih?

1) Hoši od Bobří řeky _____ ANO/NE

2) Záhada hlavolamu _____ ANO/NE

3) Stínadla se bouří _____ ANO/NE

4) Tajemství Velkého Vonta _____ ANO/NE

5) Rychlé šípy _____ ANO/NE

6) Chata v Jezerní kotlině _____ ANO/NE

7) Strach nad Bobří řekou _____ ANO/NE

8) Přístav volá _____ ANO/NE

9) Když Duben přichází _____ ANO/NE

10) Pod junáckou vlajkou _____ ANO/NE

11) Devadesátka pokračuje _____ ANO/NE

12) Tábor smůly _____ ANO/NE

13) Kronika Hochů od Bobří řeky _____ ANO/NE

14) Boj o první místo _____ ANO/NE

15) Historie Svorné sedmy _____ ANO/NE

16) Nováček Bubáček píše deník _____ ANO/NE

17) Poklad Černého delfína _____ ANO/NE

18) Kronika Ztracené stopy _____ ANO/NE

19) Jestřábe vypravuj _____ ANO/NE

20) Dobrodružství v Zemi nikoho _____ ANO/NE

21) Hry Jaroslava Foglara _____ ANO/NE

3. Co pro Tebe znamená pojem ČESTNOST.....

Co pro Tebe znamená pojem SLUŠNOST.....

Co pro Tebe znamená pojem PŘÁTELSTVÍ.....

Co pro Tebe znamená pojem PEVNÝ SLIB.....

4. Měla četba knih J. Foglara vliv na změnu

nebo způsob trávení Tvého volného času? _____ spíše ANO / spíše NE

Děkuji za vyplnění dotazníku a přeji do budoucna spousty pěkných čtenářských zážitků.

Příloha č. 4

Literární tvorba spisovatele Jaroslava Foglara:

(V závorce je vždy uveden první rok vydání a vydavatel.)

Knihy:

1. *Přístav volá* (1934, Melantrich)*
2. *Boj o první místo* (1936, Kobes)*
3. *Hoši od Bobří řeky* (1937, Kobes)*
4. *Tábor smůly* (1938, Kobes)*
5. *Chata v Jezerní kotlině* (1939, Kobes)*
6. *Historie Svorné sedmy* (1940, Kobes)*
7. *Pod junáckou vlajkou* (1940, Kobes)*
8. *Záhada hlavolamu* (1941, Kobes)*
9. *Když duben přichází* (1944, Kobes)*
10. *Stínadla se bouří* (1947)*
11. *Tajemná Řásnovka* (1965, Blok)*
12. *Poklad Černého delfína* (1966, Blok)*
13. *Kronika Ztracené stopy* (1967, Naše vojsko)*
14. *Dobrodružství v Zemi nikoho* (1969, Olympia)*
15. *Devadesátka pokračuje* (1969, Olympia)*
16. *Život v poklusu* (1990, Olympia)*
17. *Nováček Bubáček píše deník* (1990, Šebek a Pospíšil).
18. *Jestřábe, vypravuj... I.* (1990, Šebek a Pospíšil)*
19. *Jestřábe, vypravuj... II.* (1990, Šebek a Pospíšil)*
20. *Výprava na Yucatan* (1990, Západočeské nakladatelství)*
21. *Strach nad Bobří řekou* (1990, Olympia)*
22. *Dobrodružství v temných uličkách* (1990, Olympia)* - souborné vydání trilogie *Záhada hlavolamu, Stínadla se bouří a Tajemství Velkého Vonta.*
23. *Tajemství Velkého Vonta* (1992, Olympia)*
24. *Náš oddíl* (1992, Atos)*
25. *Příběhy Rychlých šípů* (1992, Rovnost) - příběhy RŠ převedené do prózy.
26. *Závod o modřínový srub* (1993, Atos)* - soubor 19 povídek z druhého dílu *Jestřábe vypravuj.*
27. *Modrá rokle* (1994, Olympia)* - podle kreslených seriálů *Modrá rokle, Ztracený kamarád, Jeskyně Saturn.*
28. *Kronika Hochů od Bobří řeky I.** (1996, Olympia) - Skautský rok, Tábory ve Sluneční zátocce a na Zelené říčce - výňatky z kronik.
29. *Kronika Hochů od Bobří řeky II.** (1996, Olympia) - Skautský rok, Tábory ve Sluneční zátocce a na Zelené říčce - výňatky z kronik.
30. *Z Bobří hráze* (1999, Olympia)*
31. *Tábor Svazu Třinácti* (1999, Junák)* - Vypsaný samostatný deník podle kroniky z roku 1927, kdy se konal Tábor Třinácti.

Kreslené seriály:

1. Příběhy Medvědí družiny (1945-1946)*
2. Pim a Red (1947-48)*
3. Za poklady starých Inků (1948)*
4. K pramenům neznámé řeky (1964-1965)*
5. Rychlé šípy (1969-71)*
6. Kulišáci (1963-1966)*
7. Váhy života a smrti (1968-1969)* - převedená povídka.
8. Záhada hlavolamu (1970)* - převedený román.
9. Stínadla se bouří (1970)* - převedený román.
10. Expedice Borneo
11. Modrá rokle (1984, 1987, 1991)
12. Ztracený kamarád (1987) - převedený román.
13. Svorní gambusíni (1943-1944)
14. Chata v Jezerní kotlině (1969-1970) - převedený román.
15. Příběh ze tmy (1990)* - převedená povídka.
16. Lov na netvora (1990)* - převedená povídka.
17. Nyam, nejlepší z dobrých (1993)* - převedená povídka.
18. Nikdy nevzdávej! (1994)* - převedená povídka.
19. Jeskyně Saturn (1990)*
20. Rychlé šípy (1998, Olympia)* - kompletní vydání všech příběhů.
21. Svorní gambusíni a jiné příběhy (1999, Olympia)

Příručky pro práci s mládeží:

1. Zápisků 13 bobříků (s Dr. Karlem Burešem 1941)
2. Můj turistický zápisník (s Karlem Buderou 1985) ^{106/}